KALP KATILIĞININ ZARARLARI

MÜELLİF
İBNİ RECEB EL-HANBELİ
ŞERH
EBU HANZALA
DERLEME
KEREM ÇAĞLAR

Kalp Katılığının Zararları

"İman edenlerin Allah'ı anma ve O'ndan inen Kur'an sebebiyle kalplerinin huşu içinde olmasının zamanı daha gelmedi mi?" (57/Hadid, 16)

EBU HANZALA

www.tevhiddersleri.net
www.tevhiddergisi.net
www.radyotevhid.com
t.dersleri@gmail.com

Furkan Basım ve Yayınevi **Kalp Katılığının Zararları**
EBU HANZALA

Teknik Hazırlık **Dizgi**
A. Musa ARRAN
Düzeltmeler
Osman CANDANLAR

Baskı **Basım Yeri**
Step Matbaacılık
Göztepe Mh. Bosna Cd. No:11
Bağcılar/İstanbul
Sertifika No: 12266

İletişim **E-posta**
t.dersleri@gmail.com
Telefon
0 545 762 15 15
Posta
P.K. 51 Güneşli Merkez PTT
Bağcılar/İstanbul
Merkez
Kirazlı Mh. 1. Sk. No: 21/A
Bağcılar/İstanbul

ISBN 978-605-63824-2-0
1. Baskı

Genel Dağıtım

İstanbul: Tevhid Kitabevi Merkez, 0 (545) 762 15 15
Hürriyet Mh. Cumhuriyet Cd. No: 3 Bağcılar/İstanbul (Bağcılar İSKİ Karşısı)
Diyarbakır: Tevhid Kitabevi Şube, 0 (541) 857 34 20
Kaynartepe Mh. Gürsel Cd. No: 190/A Bağlar/Diyarbakır
Konya: Tevhid Kitabevi, 0 (553) 513 48 48
Sarıyakup Mh. Burhandede Cd. No: 28/A Karatay/KONYA

İÇİNDEKİLER

بسم الله الرحمن الرحيم

ÖNSÖZ

Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. En üstün salât ve selamlar Rasûlullah'a, temiz ehli beytine, seçkin ashabı ile sadık ve muhsin etbânın üzerine olsun.

Elinizdeki eser ilimde seçkin bir konuma sahip olan Hafız İbni Receb el-Hanbeli'nin *(r.h)* alanında en faydalı eserlerden olan **Kalp Katılığının Yerilmesi** (ذم قسوة القلب) isimli risalesine yapılan mütevazi bir açıklamadır.

Farklı zamanlarda ilim halkalarına yönelik olarak yapılan bu çalışmanın tamamı www.tevhiddersleri.net sitemizdeki derslerden derlenerek kitap hâline getirilmiştir.

Ebu Hanzala Hoca tarafından yapılan bu çalışmada, Müslümanları en büyük hayırlara yönelten yahut kulu en sefih hâllere düşüren etkenlerin başında gelen kalbin hâlleri, zemmedilen durumları ve inceliğe ulaşmasına vesile olacak söz ve amellerle ilgili olarak öğüt alacaklara yetecek kadar nasihat ve açıklama yapılmıştır.

Allah'tan *(cc)* bu eseri her bir okuyucu için azami derecede faydalı kılmasını dileriz. Furkan Basım ve Yayınevi olarak bu eseri istifadenize sunmayı kolaylaştıran, kalplerin sahibi yüce Allah'a hamd ederiz.

GİRİŞ

HAFIZ İBNİ RECEB EL-HANBELİ'NİN

HAYATI VE ESERLERİ

Hafız İbni Receb el-Hanbeli *(r.h)* fıkıh, hadis ve tefsir alanlarında değerli eserler telif etmiş büyük bir alimdir. Hicri 736 (M. 1335) yılında Bağdat'ta doğmuştur. Tam olarak ismi şudur: Zeynuddin Abdurrahman bin Ahmed bin Abdurrahman bin Hasan bin Muhammed bin Ebu-l Berekat Mesud es-Selami el-Bağdadi el-Hanbeli.

İbni Receb el-Hanbeli yaşadığı dönemde abid ve zahid kişiliğiyle bilinen dönemin devlet yöneticilerinden uzak durup onlarla görüşmeyen faziletli bir alimdi.

Yaşadığı hicri 8. asrı da kapsayan 7. ve 9. asırlar arası, İslam tarihinde ilmin oldukça ilerlediği ve birçok alimin yetiştiği belki de en verimli asırlardır. Bu yüzyıllarda ya-

şamış bazı önder şahsiyetler şunlardır: İmam Nevevi, İbni Teymiyye, İbni Kayyım, İbni Kesir, İbni Dakiku'l İyd, İzz bin Abdüsselam, Hafız İbni Hacer, Zeynuddin el-Iraki ve isimleri sayılmayacak birçok değerli alim.

İbni Receb *(r.h)* Bağdat'ta, ilim ehlinin olduğu bir çevrede yetişti. İlk eğitimini muhaddis olan babası ve dedesinden almıştır. Henüz sekiz yaşındayken babası onu Şam'a götürdü ve orada el-Mısri ile es-Subki başta olmak üzere birçok alimden ders aldı. Buradan ayrıldıktan sonra Filistin'in Nablus şehrine ve Kudüs'e giderek eğitimine oranın önde gelen alimlerinin derslerine katılarak devam etti. Daha sonra da hacca gitti.

Burada şu ayrıntı oldukça dikkat çekicidir: O dönemin ilim talebeleri hac için yola çıktıklarında Mekke'ye varana dek yol üzerindeki beldelerde ikamet eden alimlere uğrar, kısa süreliğine de olsa onların ilim halkalarına katılıp oralardan istifade ederlerdi. Hicaz'a vardıklarında da haccı tamamladıktan sonra Hicaz alimlerinin derslerine iştirak ederlerdi.

İbni Receb de böylelikle hem hac farizasını yerine getirmiş, hem de yolculuğundan ilmî olarak istifade etmiştir. O dönem alimleri hac yolunda ilim talebinin meşru olduğunu bildirmişler ve delil olarak da Bakara suresinin şu ayetini göstermişlerdir:

"(Hac mevsiminde ticaret yaparak) Rabbinizden gelecek bir lütfu (kazancı) aramanızda size herhangi bir günah yoktur..." [1]

Alimler: *'Hac yaparken ticarete izin verildiğine göre ilim tahsil etmek de meşrudur'* demişlerdir.

1. 2/Bakara, 198

İbni Receb el-Hanbeli, hacdan döndükten sonra Şam'a yerleşerek İbni Kayyim el-Cevziyye'nin talebesi oldu ve İbni Kayyım'ın vefatına kadar onun yanından ayrılmadı. İbni Kayyım'a talebelik yaptığı için doğal olarak İbni Teymiyye'ye de öğrenci oldu. Ancak İbni Teymiyye'ye hakkıyla talebelik yaptığı söylenemez. Bazı öğrenciler vardır ki; onlar ilim aldıkları kaynakları unutup kendi isimleri ile ön plana çıkarlar. Bazıları da vardır ki selefini unutmaz, eserlerinde sürekli ona işaret eder, hocasından aldıklarını gelecek kuşaklara ulaştırır. İbni Kayyım bu yönüyle İbni Teymiyye'ye talebeliğinin hakkını vermiştir. Ancak İbni Receb için aynı şeyi söylememiz mümkün değildir.

Hocası İbni Kayyım'ın vefatından sonra Kahire'ye geçti. Buradaki ilim tahsilinden sonra tekrar hacca gitti. Uzun süren ilim yolculuklarından sonra Şam'a yerleşti. Şam ve Filistin bölgesinde Hanbeli ekolünün önderliğini yapmış olmakla beraber mezhebî bir taassubunun olmadığı bilinen bir husustur. Bu konuda o devrin alimlerinin yaptığı şahitlik bir tarafa, bizzat telif ettiği eserlerde hanbeli mezhebi dışındaki alimlerin görüşlerine yer vermesi, mezhebine muhalefet olsa dahi delilin desteklediği görüşü tercih etmesi, mezhebî taassubunun olmadığını gösterir.

Hicri 795 (M. 1393) yılında Şam'da vefat etmiştir.

İbni Receb El-Hanbeli'nin *(r.h)* başlıca eserleri şunlardır:

۞ Câmiu'l Ulûm ve'l Hikem

İmam Nevevi'nin *(r.h)* Kırk Hadis'ine bazı eklemeler yapıp şerh etmiştir. İmam Nevevi'nin Kırk Hadis'ine yapılmış en kapsamlı ve faydalı şerhlerden birisi olarak bilinmektedir. Bu kitabı okuyan bir kimse İbni Receb el-Hanbeli'nin *(r.h)* ilminin derinliğini görür ve büyük faydalar elde eder.

۞ Fethu'l Bari Şerhu Sahihu'l Buhari

İmam Buhari'nin *(r.h)* Sahih'inin Kitâbu'l Cenaiz kısmına kadar olan hadislerin şerhini içerir. Bu şerhi yaptığı sırada vefat etmiş, dolayısıyla Sahih'in şerhini tamamlayamamıştır. Cenaiz babına kadarki şerhin muhtevasına bakıldığında eğer tamamlanabilmiş olsaydı İbni Hacer'in Fethu'l Bari'sinden daha kapsamlı bir şerhin ortaya çıkmasının oldukça güçlü bir ihtimal olduğu söylenebilir.

۞ Şerhu Camiu't Tirmizi

İbni Receb'in bu eserinin yirmi cilt olduğu ve Kitabu'l Libas kısmından on sayfalık bir bölüm haricinde tamamının Moğol istilasında yok edildiği kaydedilmektedir.

۞ Şerhu İleli't Tirmizi

İmam Tirmizi'nin Sünen'inin son kısmı onun ilel konusundaki derin ilmini ortaya koyan bir eserdir. Hadis ilimlerinde de donanımlı olan İbni Receb, az sayıda alimin yaptığı bir işe yönelmiş ve ilel hakkında İmam Tirmizi'nin yazdığı bu eseri şerh etmiştir. Bu eser İbni Receb'in ilel konusundaki yetkinliğini de gösterir.

❁ Mecmuatu'r Resail

Her birinde bir hadisin şerh edildiği toplam on sekiz risalelik bir eserdir.

❁ Kavaidu'l Fıkhiyye

Hanbeli mezhebine dair yüz altmış kaideyi ve ayrıca yirmi bir kuralı ihtiva eden, her bir kaide ve kuralı da örneklerle açıklayan bir eserdir.

❁ Tabakatu'l Hanâbile

Bu kitabın asıl müellifi İbni Ebû Ya'lâ'dır. İbni Receb de buna zeyl (ekleme) yapmıştır. Ebu Ya'lâ'nın bu biyografi kitabına Hicri 750 (M. 1349) tarihine kadar yaşamış Hanbeli alimlerinin biyografilerini eklemiştir.

❁ El-İstihrâc li Ahkami'l-Harâc

İslam'daki vergi hukuku alanında yazılmış faydalı bir eserdir.

İbni Receb el-Hanbeli'nin saydığımız başlıca eserleri haricinde fıkıh, tarih, ahlak ve zühd ile ilgili olarak telif ettiği şu ana dek bilinen otuz iki adet kitap ve risalesi bulunmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM
MUKADDİME

ALİMLERİN KALP KATILIĞI HAKKINDA ESERLER VERMELERİNİN HİKMETİ

Metin

بسم الله الرحمن الرحيم

قال الإمام العلامة الحافظ زين الدين ابن الشيخ أبو العباس أحمد بن رجب -فسح الله في مدته ونفع به- :

الحمدُ لله

رسالة في ذمِّ قسوة القلب، وذكرِ أسبابها، وما تَزول به.

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

İmam Allame Hafiz Zeynuddin Ebu'l Abbas Ahmed bin Receb -Allah yaşadığı dönemi genişletsin ve onu faydalı kılsın- O dedi ki: 'Allah'a hamdolsun. Bu, kalp katılığı, kalp katılığının sebepleri ve kalp katılığının kendisiyle giderileceği şeyler hakkında bir risaledir.'

Açıklama

İbni Receb *(r.h)* gibi birçok alim bu alanda kitap telif etmeye önem vermişlerdir. Bazıları kalbin katılığı ile ilgili, kimisi kalbin hastalıkları ile ilgili, kimisi de kalbin diğer hâlleriyle alakalı eserler kaleme almışlardır.

Alimlerimizi bu konuya önem vermeye iten şey; Kitap ve Sünnette kalp ile alakalı varid olan naslardır. Vahiy, kalbi insanın merkezi kabul etmiş, düşünmeyi, akletmeyi, kulluğu, teslimiyeti vb. Müslümanı değerli kılan hususiyetleri kalbin ameli olarak belirlemiştir. Bunun karşısında kulu Rabbinden uzaklaştıran ve değersizleştiren hastalık, ölüm, duyarsızlaşma ve akletmemeyi de kalbe izafe etmiştir.

Konuya dair ayetleri yakından inceleyelim:

"Bir zamanlar İbrahim de: 'Ey Rabbim! Ölüleri nasıl dirilttiğini bana göster!' demişti. Allah: 'İnanmadın mı ki?' buyurdu. İbrahim: 'İnandım, fakat kalbim iyice mutmain olsun diye istiyorum.' dedi...." [1]

"Gerçek müminler ancak o müminlerdir ki, Allah anıldığı zaman kalpleri ürperir, ayetleri okunduğu zaman imanlarını arttırır. Ve bunlar yalnızca Rabblerine tevekkül ederler..." [2]

"O sırada size, yine katından bir güven ve esenlik olmak üzere bir uyku sardırıyordu, sizi temizlemek, şeytanın vesvesesini sizden gidermek, kalplerinize kuvvet vermek ve ayaklarınızı sağlam durdurmak için gökten üzerinize yağmur indiriyordu..." [3]

"Ey iman edenler! Peygamber sizi, size hayat verecek şeylere

1. 2/Bakara, 260
2. 8/Enfal, 2
3. 8/Enfal, 11

davet ettiği zaman, Allah'a ve Rasûl'e icabet edin. Ve bilin ki Allah, kişi ile kalbi arasına girer. Ve siz kesinkes O'nun huzurunda toplanacaksınız..." [1]

"Müminlerin kalplerini birbirlerine O ısındırdı. Yoksa yeryüzünde ne varsa sen hepsini harcasaydın yine de onların kalplerini (böylesine) ısındıramazdın. Lakin Allah, kalplerini kaynaştırdı. Muhakkak ki, O Azizdir, Hakimdir..." [2]

"Bu böyledir; kim Allah'ın şiarlarına saygı gösterirse, şüphesiz o kalplerin takvasındandır." [3]

"İman edenlerin Allah'ı anma ve O'ndan inen Kur'an sebebiyle kalplerinin huşu içinde olmasının zamanı daha gelmedi mi? Onlar daha önce kendilerine kitap verilenler gibi olmasınlar. Onların üzerinden uzun zaman geçti de kalpleri katılaştı..." [4]

"...Muttakilerin, bu kitabın etkisinden tüyleri ürperir, derken hem bedenleri hem de kalpleri Allah'ın zikrine ısınıp yumuşar. İşte bu kitap, Allah'ın, dilediğini kendisiyle doğru yola ilettiği hidayet rehberidir..." [5]

"Allah onların kalplerini mühürlemiştir..." [6]

"Kalplerinde hastalık vardır. Allah da onların hastalığını arttırmıştır..." [7]

"Sonra bunun arkasından yine kalpleriniz katılaştı, şimdi de taş gibi, ya da taştan da beter hâle geldi..." [8]

---

1. 8/Enfal, 24
2. 8/Enfal, 63
3. 22/Hac, 32
4. 57/Hadid, 16
5. 39/Zümer, 23
6. 2/Bakara, 7
7. 2/Bakara, 10
8. 2/akara, 74

"O buzağı sevgisi onların kalplerine içirildi..." [1]

"Bir de şahitliğinizi inkâr edip gizlemeyin, onu kim inkâr ederse mutlaka onun kalbi günahkârdır..." [2]

"Sana bu kitabı indiren O'dur. Bunun ayetlerinden bir kısmı muhkemdir ki, bu ayetler, kitabın anası (aslı) demektir. Diğer bir kısmı da müteşabih ayetlerdir. Kalplerinde eğrilik olanlar, sırf fitne çıkarmak için, bir de kendi keyflerine göre tevil yapmak için onun müteşabih olanlarının peşine düşerler..." [3]

"Allah'ın, hakkında hiçbir delil indirmediği şeyleri O'na ortak koşmalarından dolayı, inkâr edenlerin kalplerine korku salacağız..." [4]

"Sen (o zaman), sırf Allah'ın rahmetiyle onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı kalpli olsaydın, onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi..." [5]

"Ey Peygamber, ağızlarıyla 'inandık' deyip, kalpleriyle inanmamış olanlardan ve Yahudilerden küfürde yarış edenler seni üzmesin..." [6]

"Andolsun ki, cinlerden ve insanlardan birçoğunu cehennem için yarattık. Onların kalpleri vardır, fakat onunla gerçeği anlamazlar. Gözleri vardır, fakat onlarla görmezler. Kulakları vardır, fakat onlarla işitmezler. İşte bunlar hayvanlar gibidirler. Hatta daha da aşağıdırlar. Bunlar da gafillerin ta kendileridir..." [7]

---

1. 2/Bakara, 93
2. 2/Bakara, 283
3. 3/Âl-i İmran, 7
4. 3/Âl-i İmran, 151
5. 3/Âl-i İmran, 159
6. 5/Maide, 41
7. 7/Araf, 179

"...Kalbini, bizi anmaktan gafil kıldığımız, nefsinin kötü arzusuna uymuş ve işi hep aşırılık olan kimseye uyma." [8]

"Hayır, onların kalpleri bu hususta cehalet içindedir. Ayrıca onların bundan öte birtakım kötü işleri vardır ki, onlar bu işleri yapar dururlar." [9]

Mealini okuduğumuz ayetler hayrı ve şerri kalbe izafe etmiş ve insanın amellerine yansıyan güzellik ve çirkinliklerin önce kalpte başladığı ve onun kontrolünde organlara yandısıdığını ispat etmiştir. Kur'an'ı beyan vazifesiyle gönderilmiş Nebi de bu hakikate işaret etmiş ve hikmet kaynağı olan sözlerinde kalbin önemine işaret etmiştir.

"Fitneler, tıpkı hasır gibi, insanların kalbine çubuk çubuk arz edilir/sunulur. Hangi kalp bu fitneleri kabul etse onda siyah bir leke hâsıl olur. Hangi kalp de onu reddederse onda beyaz bir nokta hasıl olur. Böylece iki ayrı kalp ortaya çıkar: Biri cilalı taş gibi bembeyazdır; dünyalar durdukça buna hiçbir fitne zarar vermez. Diğeri ise, alaca siyahtır. Tepetaklak duran bardak gibidir; bu kalp, ne iyiyi iyi bilir, ne de kötüyü kötü. O, sadece hevasına uygun olanı doğru olarak bilir." [10]

"Allah Rasûlü çokça şu duayı tekrar ederdi: 'Ey kalpleri evirip çeviren Allah'ım! Kalbimi islam/taat üzere sabit kıl.' Biz dedik ki: 'Sana iman ettik bizim için korkuyor musun?' Dedi ki: 'Kalpler Rahman'ın iki parmağı arasındadır. Dilediği kalbi doğrultur, dilediğinizi saptırır.' " [11]

"Kul, bir hata işlediği zaman kalbine siyah bir nokta vurulur. Şayet el çeker, mağfiret diler ve tevbe ederse kalbi

8. 18/Kehf, 28
9. 23/Müminun, 63
10. Müslim
11. Müsned, Tirmizi

cilalanır. Eğer (bunu yapmayarak) dönerse siyah nokta artırılır ve neticede bütün kalbini istila eder. İşte Allah'ın, 'Gerçek şu ki onların kazanmış oldukları günahlar, kalplerini örtmüştür.' [1] *diye zikrettiği örtü budur."* [2]

Kişinin ıslahı ve ifsadında kalbin rolüne dair varid olan bu nasların içerdiği manaları toplayan en önemli delil Numan bin Beşir'den *(r.a)* nakledilen hadisi şeriftir:

"Şunu iyi bilin ki, insan vücudunda küçük bir et parçası vardır. Eğer bu et parçası iyi olursa bütün vücut iyi olur; bozulursa bütün vücut bozulur. İşte bu et parçası kalptir." [3]

Telif ettikleri eserlerde kalbin türlü hâllerini konu edinen alimler de bu hadis-i şerifin delaletiyle bir usul edinmişlerdir. Mühim bir meselede ayrıntılara yoğunlaşmaktansa o meselenin özü üzerine çalışmak daha faydalı neticelerin ortaya çıkmasına vesile olur. Şöyle de söylenebilir; sineklerin üreyip çoğalması istenmiyorsa tek tek sineklerle uğraşmak yerine üreyip çoğalmalarının kaynağı olan bataklık kurutulmalıdır. O yüzden kalbin hâlleri üzerine odaklanmak ve hastalıkların tedavisi hakkında sabit naslara dayanarak reçeteler hazırlayıp tatbik etmeye çalışmak en faydalı olan yoldur.

Kalbi nifak, riya, fısk, bid'at ve benzeri hastalıklarla dolu olan bir kimseyi salih amellere teşvik etmek kalbi bu hâl üzere bulundukça o kimseye hiçbir fayda vermez. Kalp selim olmadıkça niyetin halis, sözün doğru ve amelin salih olması mümkün değildir.

Bunu şöyle bir örnekle de anlatabiliriz. Temiz ve berrak bir su kaynağının başında susamış bir insan düşünelim.

---

1. 83/Mutaffifin, 14
2. Tirmizi
3. Buhari, Müslim.

Eline bir bardak alıp su içmek istiyor. Ancak bardak kirli. Bardağa doldurduğu su ne kadar temiz ve berrak olursa olsun bardağın kiri suyu bulandıracak ve nezih hâlini bozacaktır. Kaynağındayken iştah kabartan o güzel su, bardağın içinde mide bulandırıcı bir hâl alacaktır. Defalarca suyu boşaltıp yeniden doldursa da sorun çözülmeyecek her seferinde aynı manzarayla karşılaşacaktır. Çünkü sorun suda değil bardaktadır. Bu sorunu çözmenin tek yolu vardır o da bardağı yıkayıp temizlemek ve sonra su içmeye çalışmaktır.

Kur'an ve Sünnet ruhun manevi susuzluğunu gideren İlahi bir kaynaktır. İnsan onu kalbiyle içmeye/anlamaya çalışır. Şayet kalp şüphelerin kiri ve şehvetlerin bulanıklığıyla kirlenmişse içeriye giren vahiy kişiye fayda sağlamayacak iyice azgınlığını arttıracaktır.

Bunun en güzel örneği Tevbe suresindeki şu ayetlerdir:

"Bir sure indirildiğinde onlardan bazısı: 'Bu, hanginizin imanını arttırdı?' der. Ancak iman edenlere gelince; onların imanını arttırmıştır ve onlar müjdeleşmektedirler. Kalplerinde hastalık olanların ise, iğrençliklerine iğrençlik ekleyip arttırmış ve onlar kafir kimseler olarak ölmüşlerdir." [1]

Kur'an'dan aynı pasaja muhatap olan iki ayrı zümre var. İki toplulukta kalpleriyle ayetleri anlamaya çalışıyor. Kalplerinde hastalık olanlar bu ayetlerle iyice azgınlaşıyor ve inkarları artıyor. Kalplerinde iman olanlarsa bu ayetlerle imanlarına iman katıyor ve müjdeleniyorlar.

1. 9/Tevbe, 124-125

Zikrettiğimiz malumatlar ışığında İslam alimlerinin kalp ve kalplerin hastalığı, hastalıkların izalesi ve kalplerin ıslahı konusunda eser vermeye bu denli gayret göstermelerinin hikmetini anlamış bulunmaktayız.

KALP KATILIĞININ ZARARLARI

A. Kalbi Katılaşmış Kimse İstese de İstemese de Rabbinin Emirlerine İcabet Edemez

Katı kalpliliğin doğal sonuçlarından birisi, hakka ittibayı engellemesidir. Bu durumdaki kimse Allah'ın emirlerine itaat etmekten kaçınır, nehyolunduğu şeyleri yapmak hususunda ise çok rahattır. Kalbin katılaşmasının bir manası da, kötülüğü emreden nefsin, insan iradesinin ana karargahı olan kalbi ele geçirmesidir.

Kalbin, Rabbinin emirlerine icabet etmesi ve boyun eğmesi için, kendinden dolayı yaratıldığı kulluk üzere sıhhatini muhafaza etmesi gerekir. Günahların ve itikadi sorunların hastalıklı hâle getirdiği kalpler Allah'ın emirlerine icabet etmekte zorlanır.

Bakara suresinde hâlleri tafsilatlı olarak bizlere aktarılan İsrailoğulları konumuza iyi bir örnektir. Onlar Allah'ın emirlerine icabet etmek yerine işi yokuşa sürmüş, sordukları sorularla emirlere boyun eğmemek için ellerinden geleni yapmışlardır. İnek kıssası bunun güzel örneklerindendir.

"Hani Musa kavmine, 'Allah size bir sığır kesmenizi emrediyor' demişti. Onlar da, 'Sen bizimle eğleniyor musun?' demişlerdi. Musa, 'Kendini bilmez cahillerden olmaktan Allah'a sığınırım' demişti. 'Bizim için Rabbine dua et de onun nasıl bir sığır olduğunu bize açıklasın.' dediler. Musa şöyle dedi: 'Rabbim diyor ki: O, ne yaşlı, ne körpe, ikisi arası bir sığırdır. Haydi emrolunduğunuz işi yapın.' Onlar, 'Bizim için Rabbine dua et de, rengi neymiş? açıklasın' dediler. Musa şöyle dedi: 'Rabbim diyor ki, o, sapsarı; rengi, bakanların içini açan bir sığırdır' dedi. 'Bizim için Rabbine dua et de onun nasıl bir sığır olduğunu bize açıklasın. Çünkü sığırlar, bizce, birbirlerine benzemektedir. Ama Allah dilerse elbet buluruz' dediler. Musa şöyle dedi: 'Rabbim diyor ki, o; çift sürmek, ekin sulamak için boyunduruğa vurulmamış, kusursuz, hiç alacası olmayan bir sığırdır'. Onlar, 'İşte, şimdi tam doğrusunu bildirdin' dediler. Nihayet o sığırı kestiler. Neredeyse bunu yapmayacaklardı. Hani, bir kimseyi öldürmüştünüz de suçu birbirinizin üstüne atmıştınız. Halbuki Allah gizlemekte olduğunuzu ortaya çıkaracaktı. 'Sığırın bir parçası ile öldürülene vurun' dedik. (Denileni yaptılar ve ölü dirildi.) İşte, Allah ölüleri böyle diriltir, düşünesiniz diye mucizelerini de size böyle gösterir." [1]

Bir sonraki ayet bu tablonun asıl sebebini anlatmaktadır:

"Sonra bunun ardından kalpleriniz katılaştı. Kalpleriniz

1. 2/Bakara, 67-73

taş gibidir; belki taştan da daha katı. Çünkü öyle taşlar vardır ki ondan ırmaklar kaynar. Yine öyle taşlar vardır ki yarılıp ondan su fışkırır. Öylesi de vardır ki Allah korkusundan yuvarlanır. Allah yaptıklarınızdan gafil değildir."[1]

İsrailoğullarını kendilerine emrolunanı yapmaktan geri bırakan şey, kalplerinin katılaşmış olmasıydı. Kalplerinin katılığı Allah'ın emrine asi olmaları hususunda şeytanın işini oldukça kolaylaştırmıştır.

Ayet-i kerimeden, kalplerin sonradan katılaşabildiği açıkça anlaşılmaktadır. Kalp, sonradan katılaşabildiğine göre belli bir gayretle yumuşaması da mümkündür. Bu hususta istekli, gayretli ve ümidvar olmak lazımdır.

B. Kalbi Katılaşan Kimse Bela ve Musibetlerden Gerekli Dersi Alamaz

Yeryüzünde yaşayan insanların her birisi mutlaka değişik bela ve musibetlerle sınanmaktadır. Allah'ın *(cc)* insanları sınama maksadıyla gönderdiği bela ve musibetlerin hepsi bir hikmete dayanır. Sınama vesilesi olan zorluk, işkence, savaş, yıkım, hastalık ve fakirlik gibi musibetlerin asıl maksadı insanların öğüt alması, manevi kirlerden temizlenmesi ve ondan sonraki hayatlarına çekidüzen vermelerine fırsat ve imkân sağlamasıdır.

Katı kalpli bir kimse; nefsine, ailesine, malına ve sevdiği dostlarına isabet eden musibetlerden yahut çevresinde şahit olduğu ibret dolu hâdiselerden ders çıkarmaz, öğüt almaz.

Allah *(cc)*, hayatta olan insanların ne tür musibetlerle karşılaşabileceklerini beyan buyurmakla beraber, önceki

---

1. 2/Bakara, 74

ümmetlerin karşılaştıkları farklı imtihan ve musibetleri de bildirmiştir. Allah şöyle buyurmaktadır:

"Andolsun ki, senden önceki ümmetlere de elçiler gönderdik. Ardından (yalvararak) boyun eğsinler diye onları darlık ve hastalıklara uğrattık. Hiç olmazsa, onlara bu şekilde azabımız geldiği zaman boyun eğselerdi. Fakat kalpleri iyice katılaştı ve şeytan da onlara yaptıklarını cazip gösterdi." [1]

Allah *(cc)* önceki ümmetlere de Peygamberler göndermiş, fakat Peygamberler yalanlanmış, Allah da inkar edenleri değişik felaketler ve musibetlerle cezalandırmıştır. Ancak onların kalpleri öyle katılaşmıştı ki, Allah'ın *(cc)* hikmet ile muamelesi üzere darlık ve musibetlerle uyarılmalarına rağmen hâllerini ıslah etmemişlerdir.

Nasların delaleti ve vakıanın şahitliğiyle kesin olan şudur ki, insanoğlu her daim bir sınanma sürecindedir ve bu süreç hayat boyu devam eder. Kul; darlık, zorluk, eziyet, yurdundan sürülmek, hapsedilmek, fakirlik, savaş ve öldürülmekle imtihan edilebildiği gibi rahatlık, zenginlik, konforlu lüks bir hayat, makam ve mevkiler, bir aşiret kadar çoluk çocuk sahibi olmak gibi hususlarla da sınanabilmektedir. Nitekim, yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"O ki, hanginizin daha güzel davranacağını sınamak için ölümü ve hayatı yaratmıştır." [2]

Bu imtihan vesileleriyle karşılaştıktan sonra kulun hayatında ayetin tabiriyle güzel davranışa doğru bir yöneliminin olması katı kalbinin yumuşadığına delildir.

---

1. 6/En'am, 42-43
2. 67/Mülk, 2

Musibetlerin hem saptırıcı, hem de hidayete yöneltici/olgunlaştırıcı etkileri vardır. Mesela; kimi insanların kalpleri tıpkı kurumuş ot, ağaç dalları ve odun parçaları misali katılaşmış gibi görünür. Ancak yüce Allah'ın insanları sınamadaki hikmetine binaen onlara isabet eden bir musibet, tıpkı bir kıvılcım etkisi yaparak nefislerinde açığa çıkmayı/çıkarılmayı bekleyen hayır potansiyelini harekete geçirir. İster geçmiş kavimlerden isterse de günümüzden olsun birçok insanın hidayetle şereflenmelerinin arka planında benzer hikayeler olduğu görülecektir.

Birçok insan da vardır ki yüce Allah'ın açık ve anlaşılır ayetlerini düşünüp öğüt almaktan uzaktır. Bunun sebebi akletmeyen, fehmetmeyen ve tefekkür etmeyen bir topluluk olmalarındandır. Ki tüm bunların temelinde de kalplerinin katı olması vardır. Kalpleri katı olduğu için Allah'ın ayetlerini anlamaktan ve öğüt almaktan uzak olan bu insanlar, imtihan vesilesi olan türlü musibetlerin hikmetini idrak etmekten ve öğüt almaktan da nasipsiz kalmışlardır.

Karşılaşılan musibetten sonra öncekine göre kişinin hayatında olumlu yönde bir değişiklik yoksa bu musibetten gerekli dersler çıkarılmamış ve öğüt alınmamış demektir. Kişi için bundan daha kötüsü ise kalp katılığının aynı şekilde devam ediyor olmasıdır.

İslam tarihinin en kritik savaşlarından olan Uhud günü iki büyük musibet yaşanmıştı. Uhud günü Rasûlullah *(sav)*, ashabından bin kişiyle birlikte yola çıkmıştı. Medine ile Uhud arasında bir düzlüğe vardıkları zaman münafıkların ele başı Abdullah bin Ubey bin Selûl ordunun neredeyse üçte biriyle Rasûlullah'tan ayrılıp Medine'ye geri döndü.

İkinci musibet ise, Rasûlullah'ın *"Ashabım! Size göste-*

rilen şu yerinizden sakın ayrılmayın…" diye kesin bir şekilde talimatlandırdığı hâlde ve komutanları Abdullah bin Cubeyr'in *(r.a)* engellemeye çalışmasına rağmen okçuların mevzilerini terk etmeleriydi. Savaşın kazanıldığı zannına kapılıp ganimetten pay almak için okçular mevzilerini terk eder etmez müşrikler süvarileriyle aynı noktadan saldırıya geçerek Müslümanlara kayıp verdirdiler. O gün okçuların itaatsizliğinin de etkisiyle aralarında Rasûlullah'ın amcası Hamza bin Abdulmuttalib'in de olduğu altısı muhacirlerden olmak üzere yetmiş Müslüman şehid edildi. Öyle ki o hezimet anlarında Rasûlullah'ın *(sav)* hayatı tehlikeye girmiş, onun yakınlarına kadar ulaşan müşriklerin attığı taşlardan birisi yüzüne isabet edip dişini ve dudağını yaralamıştı. Uhud gününden sonra buna benzer açık bir itaatsizlik örneği yaşanmamıştır. Çünkü sahabeler kalplerinin katı olmaması nedeniyle Uhud savaşındaki bu musibetten büyük dersler çıkarmışlardır.

Münafıklar ise sonraki savaşlarda da katı kalplerinin bir sonucu olarak gerçek niyetlerini göstermeye devam ettiler ve imtihanlardan asla ders almadılar.

"(O münafıklar) görmüyorlar mı ki, onlar her yıl ya bir veya iki kere deneniyorlar? Sonra tevbe de etmiyorlar, ibret de almıyorlar." [1]

"Andolsun ki biz onlara -belki dönerler diye- en büyük azaptan önce, yakın azaptan mutlaka tattıracağız. Rabbinin ayetleri ile kendisine öğüt verildikten sonra onlardan yüz çeviren kimseden daha zalim kimdir? Muhakkak ki biz, günahkârlardan intikam alanlarız." [2]

---

1. 9/Tevbe, 126
2. 32/Secde, 21-22

C. Katı Kalpli Kimse Gaflet İçinde ve Hakkı Tahrif Etme Peşindedir

Allah *(cc)* şöyle buyurmaktadır:

"Sözlerini bozmaları sebebiyle onları lanetledik ve kalplerini katılaştırdık. Onlar kelimelerin yerlerini değiştirirler (kitaplarını tahrif ederler). Kendilerine verilen öğütleri unuttular. İçlerinden pek azı hariç, onlardan daima hainlik görürsün..." [1]

Yahudilerin değişmez temel karakterini yansıtan bu ayette İsrailoğullarının sözlerini bozmaları ve lanetlenmeleri ile kalplerinin katılığı arasında doğrudan bir ilişki olduğu görülmektedir. Verdikleri sözlerden caymaları, Musa'ya *(as)* indirilen kitabı tahrif etmeleri, o kitapta kendilerine verilen nasihatleri kulak ardı edip unutmaları ve aralarından pek azı hariç hile ve hıyanet ehli olmaları kalplerini daha da katılaştırmıştır.

Verdikleri sözden cayma Yahudilere ve Yahudileşmiş karakterlere özgü bir özelliktir. Sıdk ve güvenirlik özellikleri ile merhamet ve vefa duygularının katılaşmış bir kalpte bulunmasına imkân yoktur.

Yahudilerde çok güçlü bir şekilde görünür olan kalp katılığı kendilerini Allah'ın ayetlerini tahrif etme cürmünü işleme azgınlığına kadar götürmüştür. Musa'ya *(as)* nazil olan Tevrat tek bir nüsha idi. İsrailoğullarından hiç kimsenin ezberinde de değildi. Yahudiler savaşta yenildikleri Babilliler'e esir düşünce Tevrat'ın nüshası da kayboldu. Uzun süre sonra esaretten kurtulunca hatırlarında kalan bazı bölümleri yeniden yazmaya başladılar. Birçok eklemelerde bulundular

---

1. 5/Maide, 13

ve hahamların yaptığı eklemeleri de Allah'tan nazil olan Tevrat'ın aslıymış gibi kabul ettiler. Yahudi hahamları hem Tevrat'ın aslından kalan ayetleri ve ayetlerdeki sözlerin yerlerini değiştirdiler, hem de ayetlerin anlamı üzerinde tahrifat yaptılar.

Ağır cürümleri sebebiyle lanetlenen Yahudiler kalp katılığından ötürü Tevrat'ta yazılan emir ve hükümleri uygulamadılar, ihmal ettiler, hafife aldılar ve bir müddet sonra da unuttular. Unutmaları tabii sebeplere bağlı değildi. Çünkü bu öğütlere kulak vermenin hem fert, hem de toplum olarak kendilerine bir takım sorumluluklar yükleyeceğini çok iyi biliyorlardı.

Onlar kalplerindeki katılıktan doğan kin, hain bakışlar ve aşağılık karakterleriyle Rasûlullah'a *(sav)* karşı bitmez tükenmez ihanet içerisinde olmuşlardır. Yahudiler tarih boyunca bu özelliklerinden dolayı hiçbir milletin içerisinde saygın ve onurlu bir hayat yaşama imkânı bulamamışlardır. Günümüzde de gasp etmiş oldukları İslam toprakları üzerinde bir çete devletine sahip olmalarına rağmen bu aşağılık hâlleri devam etmektedir.

Kur'an-ı Kerim'in tahrif edilmesi amacıyla da yüzyıllar boyunca benzer usuller denenmeye çalışılmıştır. Fakat Kur'an-ı Kerim'i korumayı üzerine alan Allah'tır. Kur'an-ı Kerim'i önceki kitaplar gibi tahrif etme girişimleri daima başarısız olmuştur. Kur'an'ın lafızlarını değiştirmeye güç yetiremeyen ve hiçbir zaman güç yetiremeyecek olanlar da Batınî- İş'arî gibi usûllerle onun manasını tahrif etmeye çalışmaktadırlar. Böylece ayetlerden işlerine gelmeyenleri bir kenara atıp kitabı kendi hayatlarına uydurmaktadırlar.

Yahudilerin şahsında ortaya çıkan kalp katılığı kaynaklı

problemlere, Yahudi olmadığı hâlde onlara has birtakım özellikleri taşıyan herkesin maruz kalması kaçınılmazdır. Öyleyse Müslüman verdiği sözleri tutabilmek, kitabı Rabbinin dilediği gibi anlayıp yaşayabilmek, nasihatlerden faydalanabilmek ve elinden, dilinden kardeşlerini güvende tutabilmek için kalbini ıslah etmelidir.

D. Kalbi Katılaşmış Kimse Fitnelere Daha Kolay Kapılır

Kalp katılığı, büyük ölçüde etkisine aldığı kişiyi cehenneme götürür. Böylelerinin yoldaşı şeytandır. O şeytan ki Peygamberlerin *(asm)* mesajlarının anlaşılmasına mani olmak için güç yetirebildiği ölçüde insanların kalplerine vesveseler, batıl şüpheler ve vehimler atar.

Allah *(cc)* şöyle buyurmaktadır:

"(Ey Muhammed!) Biz, senden önce hiçbir Rasûl ve Nebi göndermedik ki, o, bir temennide bulunduğunda, şeytan onun dileğine ille de (beşeri arzular) katmaya kalkışmasın. Ne var ki Allah, şeytanın katacağı şeyi iptal eder. Sonra Allah, kendi ayetlerini (lafız ve mana bakımından) sağlam olarak yerleştirir. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir. Ta ki şeytanın koyacağı şeyi, kalplerinde hastalık bulunan ve kalpleri gayet katı olanlar için Allah bir imtihan (sebebi) kılsın. Muhakkak zalimler (haktan) uzak bir ayrılık içindedirler." [1]

Allah *(cc)* şeytani vesvese ve vehimlerden bütün Peygamberlerini *(asm)* korumuştur. Böylelikle Peygamberler de emrolundukları davet ve tebliğlerini kusursuz bir şekilde yapma imkânına kavuşmuşlardır.

---

1. 22/Hac 52-53

Kalbinde katılık olan kimse bizzat kendi öz nefsiyle barışık değildir. Kalp katılığı gibi bir hastalığa yakalanmış kimsenin bu hâlinin, Allah *(cc)* ile ilişkisine de çok olumsuz tesirleri olur. Aynı şekil de ümmete aidiyet bilinci de zayıflar, yahut tamamen ortadan kalkar.

Ortaya çıkan herhangi bir hastalığın tedavisinin mümkün olabilmesi için her şeyden evvel doğru bir teşhiste bulunulması zaruridir. Tedavinin de doğru zamanda, yeterli dozda ve en önemlisi de hastanın bizzat kendisi üzerinde uygulanması şarttır.

Kalp katılığı gibi bir illete yakalanmış birisinin, kalbi incelten öğütleri dinlerken veya dinliyormuş gibi yaparken nefsini bu tür nasihatlere muhatap kılmaktan kaçınması zarar olarak kendisine yeter. Bundan daha fenası ise hastalığını başkalarında görüp manevi tedavi hükmündeki öğütlere hiçbir ihtiyacının olmadığına inanmasıdır. Bu anlayıştaki birisi kendi dışındaki insanların birçoğunu helak olanlar diye görmeye başlar. Oysa helak olmakla itham ettiği insanlar değil ama bu hâliyle kendisi helak olmaya daha yakındır. Ebu Hureyre'den *(r.a)* rivayet edildiğine göre Rasûlullah *(sav)* şöyle buyurmuştur:

"Bir kimse, 'insanlar helak oldu!' derse kendisi onların en önce helak olanıdır." [1]

Allah'ın *(cc)* böyle bir kimseye hayır kapılarını kapatmış olmasından korkulur. Bu ahlaktaki insanlar kendi hatalarını görmez, ama bir başkasının saçından omuzuna dökülmüş kepeğin zerre tane hesabını yapmaktan geri durmazlar. Esasen bu da Yahudiler ve Hristiyanlara özgü bir ahlaktır.

1. Müslim, Ebu Davud.

Onlar kitaplarını tahrif ettiler, Peygamberlerini öldürdüler ama yine de ağızlarından şu cümleler dökülebildi:

"Yahudiler ve Hristiyanlar 'Biz Allah'ın oğulları ve sevgilileriyiz' dediler..." [1]

İşte bu, şeytanın en tehlikeli tuzaklarından birisidir. Bu hususta çok dikkatli olmak gerekir ve şu ilahi uyarı daima hatırda tutulmalıdır.

"İnsanlara iyiliği emredip kendinizi unutur musunuz? Halbuki kitabı da okuyup duruyorsunuz...." [2]

O hâlde kişinin yapması gereken şey, okuduğu ve dinlediği öğütlerden öncelikle kendi nefsi adına istifade etmeye çalışmasıdır. Bu da başta, öğrendiklerini en güzel şekilde hayatına tatbik etmesiyle mümkün olur. Her kim halis bir niyet ile Allah'tan *(cc)* hidayet dilerse şüphesiz ki Allah bağışı bol olandır.

Allah *(cc)* şöyle buyurmuştur:

"Ey kullarım! Benden hidayet talep edin, sizi hidayet edip doğru yola ulaştırayım." [3]

Hidayet talebi iki şekilde olur: ilki; dua etmekle hidayet talebinde bulunmaktır.

Abdullah bin Mesud'un *(r.a)* rivayet ettiği hadiste Rasûlullah *(sav)* şöyle buyurmuştur:

"Allah'ım! Senden hidayet, takva, iffet ve gönül zenginliği isterim." [4]

İkincisi ise; hidayet yollarını aramak ve bunun için çaba

1. 5/Maide, 18
2. 2/Bakara, 44
3. Hadis-i Kudsi
4. Müslim, Tirmizi.

göstermektir. Bu, aynı zamanda fiilî dua hükmündedir. Doğru yola ulaşmak yahut doğru yolda sebat etmek için gayret göstermektir. Mesela; bu gayretin bir parçası da İbni Receb gibi alimlerin kitaplarını okuyup öğütlerini dinlemektir. Onların nasihatleri kişi için tıpkı bir boy aynası gibidir. Kişi böylece eksiklerinin farkına varır ve hastalıklı hâllerini görmüş olur. Böylelikle, Allah'ın yardımıyla hidayette sebat etmesi daha da kolaylaşır ve eğer hidayetten uzaklaşmak gibi bir bahtsızlığa düşmüş ise dönüşü mümkün olabilir inşallah.

KALP KATILIĞININ VARLIĞININ NASLARLA İSPATI

A. Ayetlerde Kalp Katılığı

1. Bakara Suresi 74. Ayet

Metin

أما ذمُّ القسوة:

"…Kalp katılığına gelince…"

قال تعالى: {ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُم مِّن بَعْدِ ذَلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً

Allah (cc) şöyle buyurdu:

"...Sonra kalpleriniz yine katılaştı, taş gibi, hatta daha da katı oldu..."

ثم بيَّن وجه كونها أشدّ قسوة بقوله تعالى

Sonra Allah (cc) bu sözüyle o kalplerin neden taştan bile daha sert olduğunun sebebini açıkladı.

وَإِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الأَنْهَارُ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَشَّقَّقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَاء وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللّهِ

"...Çünkü taşlardan öylesi vardır ki; ondan ırmaklar kaynar, öylesi vardır ki; yarılıp ondan su fışkırır, öylesi de vardır ki; Allah korkusundan yuvarlanır. Allah, yaptıklarınızdan asla gafil değildir."

Açıklama

İsrailoğulları Allah'ın *(cc)* emir ve nehiylerine karşı kayıtsız kalarak kalplerini katılaştırmışlardı. Arada bazı mucizeler ile karşılaşınca kalplerinin hâli değişiyordu. İşte Allah *(cc)* *"Sonra kalpleriniz katılaştı"* diyerek bu gerçeğe işaret etmektedir. Demek ki *'Kalpler sürekli aynı hâl üzere kalır.'* diye bir kaide yoktur. Katılaşan kalp insanın çabası ve Allah'ın *(cc)* yardımı ile yumuşayacağı gibi, selim olan bir kalp de kulun gafleti nedeniyle hastalık kapabilir. İnsan çabalarına rağmen kalbinde bir değişiklik hissetmeyince azmi kırılabilir. Ama asla pes etmemelidir. Çünkü bu durum -Allah muhafaza- kişiyi küfre kadar götürebilecek çok tehlikeli bir sapmadır. Bu sapma, kişinin Allah'ın rahmetinden ümit kesmesinin bir sonucudur. Halbuki günah ve masiyetlerin başlıca sebeplerinden olan kalp katılığı da dahil her türlü masiyetin tevbe ve istiğfarla Allah *(cc)* tarafından bağışlanacağına ve kalplerin ıslah olacağına dair ümitlerin daima korunması gerekir.

Allah *(cc)* şöyle buyurur:

"De ki: 'Kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün

günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.' " [1]

Allah'ın isim ve sıfatlarını bilen ve bunlara gereği gibi iman eden bir müminin bu şuuru daima canlı tutması hâlinde -Allah'ın yardımıyla- bu sapmadan korunması daha kolay olacaktır. Nitekim kalplerin katılığı kişinin hâline göre değişebilen geçici bir durumdur. Öyleyse kalp katılığından muzdarip olan bir kimse yukarıdaki ayette beyan buyrulduğu üzere her daim ümidvar olmalı ve sadece ümidvar olmakla yetinmeyerek samimi bir tevbe ile kalp yumuşaklığını elde etmelidir.

Hem İsrailoğullarının kaskatı kalpleri dahi bazen yumuşayabilmiş ise bizler niçin ümitsiz olalım?

Müellifin zikrettiği ayet-i kerimede Allah *(cc)* insanlara kalbin katılığını taş misaliyle anlatmaktadır. Bu usül, Kur'an-ı Kerim'in birçok ayetinde karşımıza çıkar. Soyut bazı hâl veya kavramlar böylelikle insanlar tarafından net bir şekilde anlaşılmış olur. Bunu Rasûlûllah'ın davetinde de müşahade ediyoruz. Şu hadisi örnek olarak verebiliriz.

Cerir bin Abdullah *(r.a)* şöyle nakletmiştir:

"Bir gece Rasûlullah'ın yanında bulunuyorduk. Dolunay hâlindeki aya baktıktan sonra bizlere:

Şu ayı hiçbir sıkıntı çekmeden gördüğünüz gibi Rabbinizi de ayan beyan (apaçık bir şekilde) göreceksiniz, buyurdu." [2]

Gayb alemiyle ilgili ya da sınırlı insan aklının tanımlayıp anlamakta zorlandığı soyut hususlar bu tür basit ve anlaşılır örneklerle tam olarak idrak edilmiş olur. Verilen örneğin her

1. 39/Zümer, 53
2. Buhari, Müslim.

devrin ve her coğrafyanın insanları tarafından da anlaşılabilir olması çok önemlidir. Mesela; kalp katılığının misali taş olarak değil de; sert, parlak ve gümüşi renkte bir metal olan kobalt olarak verilmiş olsaydı misalin evrenselliği olmazdı. El-Hakim ve El-Latif olan Allah'a hamd olsun.

Söz konusu ayette hitap İsrailoğullarınadır. O İsrailoğulları ki, taş misalini en iyi anlayacak bir kavimdir. Çünkü Musa *(as)* Allah'tan kavmi için su istemiş, Allah da ona asasını belirli bir taşa vurmasını emretmişti. Musa *(as)* asasını taşa vurunca taştan Yahudi kabilelerinin gözleri önünde on iki pınar fışkırdı.

"Hani Musa kavmi için su istemişti. Biz Musa'ya: 'Asan ile taşa vur' dedik. Hemen ondan oniki pınar fışkırdı. Herbir insan topluluğu kendi su alacağı yeri öğrenmişti. 'Allah'ın rızkından yeyiniz, içiniz. Yeryüzünde fesat çıkarmakla taşkınlık yapmayınız (demiştik)'. " [1]

Ayet-i kerimede sözü edilen kaya da yine onların gözleri önünde yuvarlanıvermişti.

İşte bu ayet-i kerimede de kalp katılığı hakkında hususen Arapların ve Yahudilerin umumen de tüm insanların anlayıp kavrayabilecekleri bir örnek verilmiştir. Bu misal davetçi Müslümanlar için de ufuk açıcıdır. Anlattıklarının daha kolay fehmedilebilmesi için davetçiler, muhataplarının hayatlarında var olan hususlar üzerinden tebliğlerini örneklendirmelidirler.

Kalbin taş gibi yahut taştan da daha katı bir hâle gelmesi, bir kimsenin maruz kalabileceği en büyük musibetlerdendir. Ayetlerin delaletiyle yerde ve gökte bulunan her şey Allah'ı

---

1. 2/Bakara, 60

tesbih ediyorken katı kalpli insanların bundan mahrum kalmaları zarar ve ceza olarak onlara yeter.

"Yedi gök, yer ve bunların içinde bulunanlar O'nu tesbih ederler. O'nu hamd ile tesbih etmeyen hiç bir şey yoktur. Fakat siz onların tesbihlerini anlamazsınız. Şüphesiz ki O, Halim'dir, mağfiret edicidir." [1]

"O Allah'dır ki Hâlik'tir, Bari'dir, Musavvir'dir. En güzel isimler yalnız O'nundur. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nu tesbih eder. O, Aziz'dir, Hakim'dir." [2]

"Gök gürültüsü O'nu hamd ile, melekler de O'na olan korkularından tesbih ederler. O, yıldırımları gönderip bununla dilediğine çarpar; onlar ise Allah hakkında çekişip tartışırlar. O, gücü (ve cezası) pek çetin olandır." [3]

Öyleyse kul gözünü kainatta gezdirmeli ve kendine şunu hatırlatmalıdır. *'Kainattaki herbir zerre akıldan yoksun olmasına rağmen Rabbini tesbih ederken, ben en şerefli varlık olarak nasıl Rabbime kul olmam?'*

2. Hadid Suresi 16. Ayet

Metin

وقال تعالى: {أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَن تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِن قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ

Allah (cc) şöyle buyurdu:

"İman edenlerin Allah'ı zikretme ve O'ndan inen Kur'an sebebiyle kalplerinin ürpermesi zamanı daha gelmedi mi?

1. 17/İsra, 44
2. 59/Haşr, 24
3. 13/Rad, 13

Onlar daha önce kendilerine kitap verilenler gibi olmasınlar. Onların üzerinden uzun zaman geçti de kalpleri katılaştı..." [1]

Açıklama

Esasen Yahudi ve Hristiyanların durumuna dikkat çeken bu ayet, aynı zamanda müminlerin kalplerinin Allah'ın zikriyle ve Kur'an'ın tilavetiyle ürpermesi gerektiğini de hatırlatır. Bununla beraber, özel olarak Mekke'de sıkıntı içerisinde yaşayan, hicretten sonra da bol rızık ve nimetlere kavuştukları için gevşeyen, kalpleri ağırlaşan bazı sahabeleri uyarmak için nazil olmuştur.

İbni Ebi Hatim'in *(r.h)* Abdullah bin Abbas'tan *(r.a)* naklettiğine göre o şöyle demiştir: '*Muhacirlerin kalpleri ağırlaşınca vahyin başlamasından on üç sene sonra Allah bu ayetle onları uyardı.'*

Ayetin nüzulu ile alakalı başka bir nakilde Abdullah İbni Mesud'dan gelmiştir: *'Allah'ın bizleri bu ayetle uyarması ile iman ettiğimiz vakit arasında yalnızca dört sene vardı.'* Yani ayet müminlerin Allah ile bağlarının en kuvvetli olduğu Mekke döneminde inmiştir.

Asıl dikkat çekici olan ise kalpleri ağırlaşıp bundan ötürü ilahi uyarıya muhatap olanların Rasûlullah'ın *(sav)* kendileri hakkında *"İnsanların en hayırlısı, benim çağdaşlarımdır..."*[2], *"Ağaç altında beyat edenlerden hiçbir kimse cehennem ateşine girmeyecektir."* [3] şeklinde şahitlikte bulunduğu seçkin ve saygıdeğer ashabı olmasıdır.

---

1. 57/Hadid, 16
2. Buhari, Müslim, Tirmizi / İmran bin Husayn'dan *(r.a)*
3. Müslim, Tirmizi, Ebu Davud.

Rasûlullah'ın *(sav)* ashabının birçoğu İslam'a girmeden önceki dönemlerde koyu bir cahiliye hayatı yaşamış insanlar idi. İslam'la şereflendikten sonra hak ve hidayet istikametinde köklü ve hızlı değişimler yaşadılar. Psikolojik, ahlaki ve medenî değişim ve gelişmelerinde en etkili sebeplerden bir tanesi de kendilerini, nazil olan her bir ayetin muhatabı olarak görmeleriydi. Bu bilinç, her birisinin hayatında müşahade edilen ve ortalama bir insan ömrüne sığması hayli zor olan değişimin itici gücü olmuştur.

Rasûlullah'a *(sav)* en zor dönemde yarenlik etmiş, tehdit, ambargo ve işkenceler altında inim inim inletilmiş, sevdiklerinden ve yurtlarından uzaklaştırılmış olan ashab-ı kiramın Medine İslam Devleti kurulduktan sonra ganimet ve ticaret gelirleriyle bir rehavete kapılır gibi olmaları, ayette kalplerinin ağırlaşması olarak nitelendirilmektedir. Bu nitelemenin ashab-ı kiram hakkında yapılmış olması tarihin her dönemindeki Müslümanların da aynı durumla ve uyarılarla muhatap olabileceğinin delilidir.

Bu uyarıya sebep olan ve kalplerin ağırlaşması olarak nitelendirilen gevşeme yahut tempo düşüklüğünün ileriki süreçlerde ne denli büyük tehlikeler barındırdığını bilen Allah *(cc)*, kulları için ufuk açıcı tatlı-sert bir üslup kullanmaktadır.

İnsan, unutkandır. Çok iyi bildiği bir hususu sıkça tekrarlamadığı, yahut bildiğiyle amel etmediği zaman bildiklerini de unutabilmektedir.

Kalbin selim, hâlini muhafaza edebilmek için de her daim uyarılması ve uyanık tutulması gerekir. Allah *(cc)* bunun yolunu da göstermiş ve kolaylaştırmıştır. Nasıl ki ölüden diri çıkıyor ve kış mevsimlerinde ölü gibi olan toprak baharla beraber yeniden diriliyorsa, kalpler de Allah'ın zikriyle ve

Kur'an-ı Kerim'le canlanır, hayat bulur ve başkalarına da hayat verebilecek bir dinamizme ulaşır. Açıklamaya çalıştığımız ayetin hemen akabindeki ayet bu hakikate çok ince bir şekilde işaret etmektedir.

"Şunu bilin ki muhakkak Allah, ölümünden sonra yeri diriltir. Akıl edersiniz diye (bu) ayetleri size açıkladık." [1]

Öncesiyle alakasız gibi görünen bu ayet iyi tefekkür edildiğinde iki ayet arasındaki münasebet daha iyi anlaşılır. Kışın beyaz bir gelinlik misali yeryüzünü setr ettiği ve onu bir ölü misali hareketsiz kıldığı herbirimizin müşahede ettiği hakikatlerdendir. Baharla beraber yağmaya başlayan ve insanların hayat kaynağı olan yağmur, yerin canlanıp hayat bulmasına ve kıpırdayıp yeşermesine sebep olur.

"Ve onun ayetlerindendir ki, arzı gerçekten kurumuş görürsün. Onun üzerine su indirdiğimiz zaman hareketlenir ve kabarır. Muhakkak ki ona (arza) hayat veren (Allah), elbette ölülere de hayat verendir. Muhakkak ki O, herşeye kadirdir."

Kalpler de böyledir. Şüphelerin ve şehvetlerin kuşattığı kalp ölü gibidir. Taatler karşısında iradesiz, hayra karşı isteksiz, Rabbine ve ahiret hayatına karşı soğuktur. Kalplerin hayatı olan Kur'an ve Sünnetten hikmet damlalarıyla buluştuğunda hareketlenir, kabarır ve canlılık göstermeye başlar.

Bu noktada bir hakikati hatırlamakta fayda olduğu kanaatindeyiz. Kur'an-ı Kerim'i okuyan herkesin ondan hakkıyla istifade edebileceğini söylemek mümkün değildir.

---

1. 57/Hadid, 17

Allah *(cc)* şöyle buyurur:

"Doğru olduğu şüphesiz olan bu kitap (Kur'an) muttakiler için hidayet kaynağı (yol gösterici)dir." [1]

Kitabın gönderiliş hikmeti gözardı edilerek sadece mantıki çıkarımlarla bir kanaate ulaşılırsa *'Kur'an-ı Kerim, her okuyucusuna eşit düzeyde fayda sunar, yahut sunmalıdır'* gibi bir sonuç elde edilir. Halbuki hidayet kaynağı olan bu kitaptan istifade etmenin anahtarı takvadır.

Kur'an-ı Kerim, mümin-kafir, muttaki-münafık, salih-mücrim, yani kendisini tilavet eden herkese istisnasız olarak hidayet ve hikmet kaynaklarına ulaşma imkânı vermez. Kur'an-ı Kerim muvahhid muttakilere istifade imkânı verirken, kafirlerin ise azgınlığını, küfrünü, hüsranını arttırır.

Amir bin Vâsile'nin *(r.a)* rivayet ettiğine göre Ömer *(r.a)* şöyle demiştir:[2]

"Rasûlullah şöyle buyurmuştur: 'Allah bu kitapla bazı insanların değerini yüceltir, bazı insanları da alçaltır.' " [3]

"...Andolsun ki sana Rabbinden indirilen onlardan çoğunun azgınlığını ve küfrünü arttır..." [4]

"...Muttakilerin, bu kitabın etkisinden tüyleri ürperir, derken hem bedenleri hem de gönülleri Allah'ın zikrine ısınıp yumuşar. İşte bu kitap, Allah'ın, dilediğini kendisiyle doğru yola ilettiği hidayet rehberidir..." [5]

Ashab-ı kiramdaki takva onları, nazil olan her bir ayeti bizzat kendi nefislerini muhatap alıyormuş gibi bir anlayışa,

1. 2/Bakara, 2
2. Hadis kısaltılmış olarak verilmiştir.
3. Müslim
4. 5/Maide, 64
5. 39/Zümer, 23

bilince ve duyarlılığa ulaştırmıştı. İşte bu sebepten ötürü onlar *(r.anhum)*, bu ümmetin kalbi en temiz ve yüce Allah'ın elçisi Muhammed *(sav)* için insanlar arasından seçtiği seçkin bir topluluk oldular.

Kur'an-ı Kerim'i tilavet ederken mümin bizzat nefsini de okuduğu ayetlere muhatap kılarak ashab-ı kiramın anlayışına benzer bir yaklaşım sergilemeye muvaffak olursa, gün be gün zihni daha da berraklaşacak, ruhu dinginleşecek, iradesi çelikleşecek ve kalbi itminanla huzur ikliminde konaklayacaktır ve elbette ki kalbinin katılığı gidecektir.

Kur'an-ı Kerim ayetleriyle arınıp ziynetlenen bir kalpteki değişiklikler aynı anda kişinin söz, tutum, davranış, düşünüş ve yaşayışına da yansıyacaktır. İşte bu, doğru ve doğrulanmış olan Efendimiz Muhammed'in *(sav)* bize bildirdiği hakikatin gerçekleşmesidir.

Merhum müellifin kaydettiği ayetle ilgili diğer bir meselede, insanın fıtratından kaynaklı bir zaafiyete dikkat çekilmesidir. İnsan, yaratılışı itibariyle, özellikle de nefse zor gelen hususlarda çabuk usanır. İlk andaki kuvvetli arzu, istek ve heyecan zaman geçtikçe zayıflamaya başlar. Şüphesiz ki eğer durum böyle olmamış olsaydı insanlık tarihi boyunca bu tür gevşeme ve ağırdan almaların en uç noktası olan küfür ve şirk olgusu da ortaya çıkmazdı. Bu türden gevşeme, ağırdan alma ve usanma gibi hâller hemen hemen her insanda zaman zaman ortaya çıkabilir.

Abdullah bin Amr'ın *(r.a)* naklettiğine göre Rasûlullah *(sav)* şöyle buyurmuştur:

"Her ibadet edenin bir coşkulu dönemi, her coşkunun da bir gevşeme dönemi vardır. Gevşeme dönemi benim sün-

netime muvafakat eden kurtulmuştur. Bu dönemi bidate muvafakat eden ise helak olmuştur." [1]

Bu durumda yapılması gereken, gevşeme ve bıkkınlık hâllerinde *'Yol Gösterici Kitab'*a ve hikmet menbaı olan Sünnete müracaat etmektir. Bu yola çıkılan ilk günkü heyecana, canlılığa, dinamizme, ve coşkuya tekrar kavuşabilmek için, sönmez ve bitmez hidayet kaynağından kana kana içilmelidir.

Canlılık döneminde yapılan amellerin en asgari sınırı belirlenmeli ve buna devam edilmelidir. *'Azda olsa devamlı olan amel'* kaidesine sıkı sıkıya yapışılmalıdır. Hadisin bir rivayetinde Allah Rasûlü *(sav)* şöyle der:

"...Gevşeme döneminde orta yollu olan ve en iyiye yaklaşmaya çalışandan hayır umunuz. Kendisine parmakla işaret ediliyorsa ondan ümidi kesiniz/değer vermeyiniz." [2]

Salih amel üzere olan kimseye iki şekilde parmakla işaret edilir. Birincisi, gevşeklik ve bıkkınlık döneminde dahi çok amel yapan ve hız kesmeyen. İkincisi, ameli tamamen terk eden ve amelsiz bir şekilde yoluna devam eden.

İkisi de Allah Rasûlü'nün sünneti değildir. Sünnet ve hikmet canlılık döneminde yapılabilecek tüm salih ameleri en güzel şekilde yapmak, canlılığın yitirildiği zamanda ise orta yollu olup az ve devamlı olan amellerle yola devam etmektir. Böylece insan tabiatına uygun bir şekilde ve amelden soğumadan kulluk yolunda seyr edilmiş olacaktır.

Ömer *(r.a)* şu tavsiyede bulunmuştur:

"Kalplerin hayra yöneldiği ve hayırdan yüz çevirdiği dönemler vardır. Sizden biri böyle bir yöneliş döneminde

1. İmam Ahmed
2. Terğib ve Terhib

nafilelere yapışsın. Yönelme olmayan zamanda farzlarla yetinsin." [1]

Ayrıca kul, heyecan ve coşkunun zamanla zayıfladıktan sonra tekrar alevlenerek güçlenip artması için Rabbine çokça dua etmelidir. Gevşeme sürecinde dahi kalp yüce Allah'a bağlı ve sünnetullahın gereklerini yerine getiriyor olmalıdır. Şüphesiz ki kalpler El-Hayy ve El-Kayyum olanın elindedir.

Allah Rasûlü *(sav)* duaları bu konuda yol gösterici olmalıdır.

"Allah'ım ben senden hayrın her çeşidini isterim; yakın olsun, uzak olsun; bildiğim olsun, bilmediğim olsun; bütün şerlerden de sana sığınırım; yakın olsun, uzak olsun; bildiğim şer olsun, bilmediğim şer olsun. Allah'ım! Kulun ve Peygamber'in Muhammed'in senden istediği şeyleri senden ben de istiyorum. Kulun ve Peygamber'in hangi şerlerden sana sığınmışsa ben de o şerlerden sana sığınıyorum. Allah'ım! Ben senden, cenneti ve cennete götüren söz ve amel(de beni muvaffak kılman)ı istiyorum. Ateşten ve ateşe götüren söz ve fiillerden de sana sığınıyorum. Ve dahi benim hakkımda hükmettiğin her kaza ve kaderi hayırlı kılmanı senden diliyorum."

Rasûlullah *(sav)* şöyle dua ederdi:

"Ey Allah'ım! Beni, güzel amel işledikleri zaman (bunun mükâfaatıyla) müjdelenen ve hata işlediği zaman da istiğfar edenlerden eyle!"

"AIlah'ım, korkmayan bir kalpten sana sığınırım, kabul edilmeyen bir duadan sana sığınırım, doymak bilmeyen bir nefisten, faydası olmayan bir ilimden, bu dört şeyden sana sığınırım."

1. Medaricu's Salikin

"Allah'ım! Senden işte (dinde) sebat etmeyi, doğruluğa da azmetmeyi istiyorum. Keza nimetine şükretmeyi, sana güzel ibadette bulunmayı talep ediyor, doğruyu konuşan bir dil, eğriliklerden uzak bir kalp diliyorum. AIIah'ım, senin bildiğin her çeşit şerden sana sığınıyorum, bilmekte olduğun bütün hayırları senden istiyorum, bildiğin günahlarımdan sana istiğfar ediyorum!"

"Ey diri olan, ey Kayyum olan Rabbim rahmetinle yardımını talep ediyorum. Benim işlerimi ıslah et. Göz açıp kapama süresince beni nefsimle başbaşa bırakma."

"Allah'ım! Bize korkundan öyle bir pay ayır ki, bu, sana karşı işlenecek günahlarla bizim aramızda bir engel olsun. İtaatinden öyle bir nasip ver ki, o bizi cennete ulaştırsın. Yakininden öyle bir hisse lutfet ki dünyevi musibetlere tahammül kolaylaşsın."

"Allah'ım! Nefsime takvasını ver ve nefsimi (her türlü kötü şeylerden) temizle, Sen temizleyenlerin en hayırlısısın. Sen nefsimin dostu ve mevlasısın."

3. Zümer Suresi 22. Ayet

Metin

وقال تعالى: {فَوَيْلٌ لِّلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُم مِّن ذِكْرِ اللَّهِ أُوْلَئِكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ

"Allah'ın zikrine karşı kalpleri katı olanlara yazıklar olsun! İşte onlar apaçık bir sapıklık içindedirler." [1]

فوصف أهل الكتاب بالقسوة، ونهانا عن التشبّه بهم

Allah (cc) ehli kitabı, kalplerinin katılaşmış olmasıyla vasfetti ve bizleri de onlara benzemekten nehyetti.

1. 39/Zümer, 22

قال بعض السلف: لا يكون أشدّ قسوة من صاحب الكتاب إذا قسا.

Seleften bazıları şöyle demiştir: 'Kitap sahibi olup da kalbi katılaşan kişiden daha katı kalpli bir kimse olamaz.'

Açıklama

Kur'an-ı Kerim, ehli kitabın en belirgin vasıflarından birisine dikkatlerimizi çekmekte ve kalp katılığı gibi fena bir hastalığa düşmekten bizleri sakındırmaktadır.

Kendisine ilimden nasip verilmiş bir kişi ile sıradan bir vatandaşın kalp katılığı hakikatte aynı değildir. Her ikisi de kalp katılığı illetiyle karşılaşmış olabilir, ancak cahil bir kimsenin kalp katılığının ilim sahibi birisinin kalp katılığı yanında etkisi daha basit ve sınırlı olacaktır.

Sıradan bir vatandaşın kalp katılığı daha ziyade dünyaya meyletmesi, hevasına tabi olması ve fücura yönelmesiyle başlayarak merhale merhale yayılıp en kötü hâline ulaşmakla gerçekleşir. Avamdan bir cahil bu hâliyle en çok da kendi nefsine zulmetmiş olur.

İlim sahibi bir kimsenin kalp katılığına yakalanmasının başlıca sebebi; okuduğu, öğrendiği ve çok iyi bildiği hâlde haktan yüz çevirmesidir. İlim tahsili nasıl ki ibadetlerin en faziletlerindense, ilim sahibi bir kimsenin ilmiyle amel etmekten yüz çevirmesi yahut ilmini, hevai gayelerin hizmetine vermesinden dolayı uğrayacağı ceza da ilmin büyüklüğüyle orantılıdır. O da, kalplerinin katılığının sıradan insanlara göre kat ve kat daha fazla olmasıdır.

Bilen ile bilmeyenin değeri ve mükafatı eşit olmadığı gibi sapmalar sonucunda karşılaşacakları cezaları da eşit olmaz.

Allah *(cc)* şöyle buyurmuştur:

"Herhangi bir sure indirildiği zaman onlardan bir kısmı der ki ' Bu sizin hanginizin imanını arttırdı?' İman edenlere gelince (bu sure) onların imanlarını arttırır ve onlar sevinirler. Kalplerinde hastalık (kafirlik ve münafıklık) olanlara gelince, onların da inkârlarını büsbütün artırır ve onlar artık kafir olarak ölürler." [1]

Münafıklar, Rasûlullah'a *(sav)* vahiy geldiğine şahitlik ediyor, mescidde onun öğütleri dinliyor ve yaptığı tebliğe bizzat tanıklık ediyorlardı. Ancak katılaşmış kalpleri vahyin bereketinden faydalanmalarına engel olmaktaydı. Yüz çevirmelerinden ötürü dünya hayatında karşılaşabilecekleri en büyük musibete maruz kaldılar. Ve tevbe kapısı hayatta iken onlara kapatıldı.

Allah'ın *(cc)* büyük bir lütfu olan hidayet kaynağına bu denli yakın olmalarına ve ondan istifade etme imkânına sahip bulunmalarına rağmen kalplerindeki hastalık buna mâni oldu. Bundan ötürü ahiretteki cezaları da kat kat arttırılmıştır. Münafıklar, cehennemin en alt tabakasındadırlar ve onlara hiçbir yardımcı da yoktur. İşte bu, hastalıklı/katı kalbin neticesi olarak hak ve hidayetten yüz çevirmiş olmalarının karşılığıdır.

B. Hadisler ve Selefin Sözlerinde Kalp Katılığı

Metin

وفي الترمذي من حديث ابن عُمر قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: لا تُكثروا الكلام بغير ذكر الله، فإنَّ كثرة الكلام بغير ذكر الله قسوةٌ للقلب، وإنَّ أبعد الناس من الله القلب القاسي.

1. 9/Tevbe, 124-125

Tirmizi'de İbni Ömer'in (r.a) rivayet ettiği hadiste Rasûlullah şöyle buyurmuştur:

"Allah'ı zikir dışında çok konuşmayınız. Çünkü Allah'ı zikretmeden çokça konuşmak kalbi katılaştırır. Şüphesiz ki Allah'tan en uzak olan kimse, kalbi katı olandır." [1] [2]

وفي مسند البزَّار عن أنس، عن النبي صلى الله عليه وسلم قال:

أربعة من الشقاء: جمود العين ، وقساوة القلب، وطول الأمل، والحرص على الدنيا،

Bezzar'ın Müsned'inde Enes'den (r.a) rivayetle Rasûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Dört şey şekavetten (bedbahtlık)dir. Gözlerden yaş akmaması, kalp katılığı, uzun emel ve dünyaya karşı hırslı olmak."

وذكره ابن الجوزي في الموضوعات من طريق أبي داوود النخعي الكذَّاب، عن إسحاق بن عبدالله بن أبي طلحة ، عن أنس.

İbnu'l Cevzi 'Mevzuat'[3] *kitabında: 'Bu hadisin senedinde Ebu Davud en-Nehai isimli kazib/yalancı bir ravi vardır...'*[4]

وقال مالك بن دينار: ما ضُرب عبد بعقوبة أعظم من قسوة القلب. ذكره عبدالله بن أحمد في الزهد.

---

1. Tirmizi, Zühd 62
2. Bu hadisin senedindeki İbrahim bin Abdullah el-Hatib isimli ravi hususunda ihtilaf edilmiştir. Bazıları onun meçhul olduğunu söylerken bir kısım alim de farklı ithamlar yöneltmişlerdir. Dolayısıyla hadis zayıftır ama manası birçok nas tarafından doğrulanmıştır.
3. Zayıf ve mevzu (uydurma) hadisleri topladığı eserin adı.
4. İbnu'l Cevzi bu naklin senedindeki Ebu Davud en-Nihaî'nin yalancı olduğunu öne sürerek rivayeti zayıf ve uydurma nakilleri topladığı kitabında zikretmiştir. O yüzden bu metne hadis değil söz demek daha uygun olur.

وقـال حُـذيفة المـرعشي: ما أُصيب أحدٌ بمصيبة أعظم من قساوة قلبه. رواه أبو نعيم.

Ahmed bin Hanbel, Zühd isimli kitabında Malik bin Dinar'ın: 'Kula, kalp katılığından daha büyük bir ceza verilmemiştir.' dediğini nakletmiştir.

Huzeyfe el-Mer'aşi dedi ki: 'Kul, kalp katılığından daha büyük bir musibete düçar olmamıştır.'

Açıklama

İnsanın yakalandığı her bir hastalığın belli bazı belirtileri olur. Hekimler, hastada ortaya çıkan bu belirtileri değerlendirerek teşhiste bulunmaya çalışırlar. Bu yöntem hem bedensel hem de psikolojik hastalıklar üzerinde uygulanır.

Manevi olarak bir kalpte hastalığın var olup olmadığı da zahiri bazı belirtilerden rahatlıkla anlaşılabilir. Merhum müellifin aktardığı ilk hadisteki durum da bu belirtilerden birisidir. Hem öyle bir belirtidir ki, kişi için zarar ve pişmanlıktan başka bir şey getirmez.

Boş söz ve uğraşlarla meşgul olan insanların arasında vakit geçirmek, dinine, takvasına ve ahiretine hiçbir faydası olmayan çok söz söylemek ve hakkın konuşulduğu ortamda sıkılmak veya bu tür hayır meclislerini mazeretsiz olarak terk etmek de kalbin katılığının görünür belirtilerindendir.

"Allah'ın adı tek olarak anıldığı zaman ahirete inanmayanların kalpleri kinle dolar. Allah'tan başkası anıldığı zaman da hemen neşelenirler." [1]

Allah'ın *(cc)* isminin anıldığı bir mecliste kalpleri göğe yükseliyormuş gibi daralıp sıkışan münafık ve kafirlerin

1. 39/Zümer, 45

durumu ortadayken, onlarla birlikte aynı ortamı paylaşan Müslümanların hâlinin de pek iç açıcı olmadığı gayet açıktır. Zira kalpler ancak Allah'ı zikretmekle mutmain olur.[1] Kalbi itminane ulaştıracak hayır vesilelerini terk etmek dahi kalbin katılaşmasına sebep olarak yeter.

Enes'in *(r.a)* rivayetinin metninde (شقاء) şeklinde geçen sözcük esasen mutluluğun zıddı bir mana içerir. Bir darlık, güçlük, bedbahtlık zorluk veya sıkıntı hâli içinde olmak, yahut böyle bir şeye maruz kalmak anlamındadır. Bu manada şu ayeti örnek olarak verebiliriz.

فَقُلْنَا يَا آدَمُ إِنَّ هَذَا عَدُوٌّ لَّكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكُمَا مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقَى

"Bunun üzerine: 'Ey Adem!' dedik. Bu (şeytan), hem senin için hem de eşin için büyük bir düşmandır. ***Sakın sizi cennetten çıkarmasın ki sonra bedbaht olursun.****"*[2]

Metinde sıralanan bu dört hasleti nefsinde barındıran bir kimse şakavet ehlinden sayılmıştır. Bir başka ayet-i kerimede şöyle buyrulur:

"O gün gelince, Allah'ın izni olmaksızın hiçbir kimse söz söyleyemez. Onlardan kimisi şakidir (bedbahttır), kimisi de saiddir (bahtiyardır)."[3]

Kalp kaynamayınca göz yaşarmaz. Katı kalpli bir kimsenin, ne Allah korkusundan ne günahlarından ne de Allah'ın vaad ettiği ebedi kurtuluş ve saadet ayetlerini okumasından dolayı gözleri yaşarır. Zira gözleri yaşartacak yumuşak bir kalbe sahip değildir.

Tûl-i emel, yani kişinin, günümüz tabiriyle gelecek planları.

1. 13/Rad, 28
2. 20/Taha, 117
3. 11/Hud, 105

Nice insan geleceğe dair ne planlamalar yaptılar da kimisi uygulamaya dahi başlayamadan kabir ehline dahil oldular. Uzun emellere sahip olmak, kişi için şakavet sebebidir. Zira tıpkı gökkuşağına dokunabilmek için koşmaya başlayan bir çocuğun saf hayaline benzer tûl-i emel. O çocuk büyüdüğünde oyun niyetiyle yaptığı bu safiyane davranışının ne kadar da çocukça olduğunu hatırlar. Çünkü ömrü boyunca koşmuş zıplamış olsa da gökkuşağına dokunamayacağını anlamıştır artık.

Tûl-i emel sahibi vefat ettiğinde onun için dünya hayatındaki cürümlerinin ve günahların telafi imkânı da bitmiş olur. Katı ve kasavetli kalp, şeytanın da yönlendirmesiyle sahibini fani dünyanın değersiz birkaç metaına yöneltirken, ona asli kulluk vazifesini ihmal ettirmiş ve kişiyi dönüşü olmayan çıkmazlara saplamıştır. Kişinin illa da çıkmazlara saplanmış olması gerekmez. Bir müminin hem kendi nefsi için, hem de eşi, çoluk çocuğu ve hatta torunları için istikbal hesapları yapıp günlük çalışma mesaisini bu anlayışa göre düzenlemesi onun için tarifsiz kayıplara sebep olur. En önemli kayıp da daha fazla hayırdan mahrum kalmasıdır. Tûl-i emel sahiplerin en büyük mahrumiyetleri, peşin olan (dünya) için çok çalışırken, ileriki hayat (ahiret) için farz amellerin ifâsını dahi çoğu zaman ucu ucuna yapabiliyor olmalarıdır.

Tûl-i emel sahibi bir kimse gecesini gündüzüne katıp dişini tırnağına takarak olağanüstü bir gayret göstermek suretiyle, emek sarf etse dahi kendisi için tayin edilmiş rızkından bir dirhem fazlasını elde edemeyecektir.

Tûl-i emel bazen de ileriye dönük çok hayırlı hizmetler yapma temennileri şeklinde ortaya çıkıp, kişiyi an itibariyle

mevcut hayırlardan mahrum bırakabilir. Elifbaya yeni başlamış bir talebenin harfleri ve heceleri sökmekte zorlanırken daha fazla çalışması gerektiğini unutup *'Bir gün gelecek hafız olacağım'* demek suretiyle mevcut hayırdan istifade etmeyi bırakması buna örnektir.

Herhangi bir kimsenin az da olsa an itibariyle mevcut hayırlardan mahrumiyeti ve belki de hiçbir zaman gerçekleşmeyecek hayallerin peşinde ömür tüketmesi tûl-i emelin acı sonucudur.

Arapların dediği gibi: *'Sen de istersen, ben de isterim. Ama Allah istediğini yapar.'*

İbni Kayyım *(r.h)* şöyle der: *'Allah sırf kalplerdeki katılığı giderebilmek için cehennem ateşini yaratmıştır. Ki Allah'ın insanları en çok kendisiyle korkuttuğu şey Allah'ın ateşidir.'*

Allah *(cc)*, kullarından mücrim ve müşrik olanları cehennem ateşiyle korkutmuştur. İnsanlar arasında kalbi en katı olanlar da bu tür insanlardır. Günahkâr müminler için de benzer tehditler vardır.

Katı kalbin durumunu yüksek ısıda eriyip işlemeye elverişli bir hâle gelen bazı maden türlerine benzetebiliriz. Mesela; demirin işlenebilmesi ve istifade edilebilecek bir vasıtaya dönüştürülmesi için demirin katılığının eritilerek bu amaçla üzerinde işlem yapılması gerekmektedir. Bunun için yüksek ısıya dayanıklı bir kap olan potada eritilir. Demirin katılığı böylece ateş ile yumuşayıp işlenmeye elverişli hâle gelir.

Katı kalp de bazen faydalı öğütlerle yumuşar, bazen musibetlerle katılığı gider, bazen de vaid[1] ile ıslah olur.

Kalbin katılığı cehennem azabı tehdidiyle dahi geçmiyor,

---

1. Vaid; kalbin yumuşaması, hayırlara yönelmesi ve kötü şeylerden sakınması için bir kimsenin cehennem azabı ile korkutulmasıdır.

kalp yumuşamıyor ve hayırlara yönelmiyorsa, o kalbin işi artık ahirette düçar olacağı cehennem ateşine kalmış olur -Allah muhafaza.-

Demek ki kalpteki katılık o kadar kuvvetlidir ki onun yumuşaması, erimesi ve günahlardan temizlenmesi ancak cehennem ateşiyle mümkün olmuştur. Ateş, günahkâr müminler için temizleyicidir. Ancak müşrikler ve kafirler için ebedi azaptır.

İKİNCİ BÖLÜM
KALBİN
KATILAŞMASINA
SEBEP OLAN
HÂLLER

ALLAH'IN ZİKRİ DIŞINDA ÇOKÇA BOŞ KONUŞMAK

Metin

وأما أسباب القسوة .. فكثيرة:

منها: كثرة الكلام بغير ذكر الله، كما في حديث ابن عمر السابق.

Kalbi katılaştıran unsurlara gelince... Onlar çoktur.

Allah'ın zikri olmaksızın çok fazla konuşmak kalbi katılaştıran unsurlardandır. Daha önce zikredilen İbni Ömer (r.a) hadisinde olduğu gibi.

Açıklama

Kalbin katı olması esasen bir hastalıktır. Kalp katıysa o kalp sağlıklı bir kalp değildir. Sağlıklı olmayan bir kalp asli görevlerini de ifâ edemez. Katı bir kalp, dinin özü olan ihlas

ve samimiyetten mahrumdur. Kalbi katı olan bir kimsenin yaptığı ibadetlerin alışkanlıklardan ayırt edilebilmesi oldukça zordur. Böyle bir kimse ibadet diye yaptığı amellerinin alışkanlık derecesinde kalmasından derin bir endişe duymalıdır. Bu tür bir endişe duyması için dahi kalbinin az da olsa yumuşak olması gerekir. Çünkü ibadeti alışkanlıktan ayıran şey niyettir. Niyetin makamı ise kalptir. Bunu aynı şekilde tevekkül, sabır, havf ve reca hâlleri için de söyleyebiliriz. Muhabbetullah için de öyle. Zira kalbin asli görevlerinin birisi de yaratıcısına yönelmesi ve Allah'ın *(cc)* sevgisiyle mutmain olmasıdır. Allah'ın ayetlerindeki vaadleri okuyup dinlediğinde o kalp huzur ve mutluluğa ulaşır. Vaidleri işittiğinde ise kalp korkuyla irkilir, mahzun olur, büzülür.

Vücudun merkezi/ana karargahı hükümünde olan kalpteki bu değişim diğer azalar üzerinde de etkisini gösterir. Gözler yaşarmaya ve diller Allah'ın zikriyle ıslanmaya başlar.

Kalp nasıl ki vücudun diğer azaları üzerinde etkiliyse başta dil olmak üzere vücudun bazı organlarından sâdır olan amellerin de kalp üzerinde etkisi olabilmektedir. Bu hususta dilin ayrı bir konumu bulunmaktadır.

Ebu Said el-Hudri'den *(r.a)* rivayet edildiğine göre Rasûlullah *(sav)* şöyle buyurmuştur:

"İnsan sabahlayınca, bütün organları dile müracaat ederler ve (adeta) şöyle derler: 'Bizim haklarımızı korumakta Allah'tan kork. Biz ancak senin söyleyeceklerinle ceza görürüz. Biz sana bağlıyız. Eğer sen doğru olursan, biz de doğru oluruz. Eğer sen eğrilir, yoldan çıkarsan biz de sana uyar, senin gibi oluruz.' " [1]

1. Tirmizi

Dil, vücudun diğer organları üzerinde etkili olmakla beraber aynı zamanda kalbin de tercümanıdır. Eskiler ne de güzel söylemişler: *'Dervişin fikri neyse zikri de o olur.'* Dilin ameli olan söz söyleme ve konuşmalar aslında kalpte tasarlananların, oluşturulan kanaat ve arzuların ve kalpte saklı tutulan karar ya da fikirlerin açığa çıkmasıdır. Bu manada dil, kalbin sözcüsü olarak da nitelendirilmiştir.

Kalbin hâlleri ile dil arasında olumlu ya da olumsuz etkileşime dayalı bir münasebet bulunmaktadır. Bu hususla ilgili olarak İmam Ahmed'in *(r.h)* Müsned'inde kaydedilen hadiste Rasûlullah *(sav)* şöyle buyurmaktadır:

"Kalbi dürüst olmadıkça kulun imanı doğru olmaz. Dili doğru olmadıkça da kalbi doğru olmaz."

Genel bir ifade olarak şöyle de söylenebilir: Herhangi bir insanın manevi-psikolojik durumu onun söz, tutum ve davranışları üzerinde etkili ve hatta belirleyici olabileceği gibi o kimsenin zikrinin, konuşmasının ve amellerinin de maneviyatını ve ruh hâlini etkilemesi söz konusudur. Yani zahirin batını, batınında zahiri etkilemesi kaçınılmazdır.

Mesela; kişinin haramlara bakması, yahut haram olan işlerle meşgul olması, siyah noktaların ortaya çıkmasına sebep olduğu için kalp üzerinde doğrudan olumsuz etkisi olur.

İmam Ahmed ve İbni Mace'nin *(r.h)* naklettikleri bir hadiste Rasûlullah *(sav)* şöyle buyurur:

"Mümin, bir günah işlediği zaman kalbinde siyah bir nokta belirir. Şayet o günahı terk edip tevbe ve istiğfar ederse kalbi eski parlaklığına kavuşur. Günah işlemeye devam ederse siyah noktalar gittikçe artar ve kalbini bütünüyle kaplar..."

Kişinin kazandığı ilk günahla beraber irade olarak âdeta bir kırılma yaşanır. Kritik bir eşik aşılmış ve Allah'ın sınırları ihlal edilmiş olur. Şeytanın da ilhamı ile kişi haramlara karşı artık daha cüretkâr olmaya başlar. Çünkü harama her bir bakış, yahut dil ile işlenen her bir günah selim kalbin direncini kırmaya sebep olur. Öyle ki artık o kalp bütünüyle kararıp kaskatı bir hâle gelir.

Kalbin katılaşmasına, kararıp kasvetlenmesine sebep olan amellere, dilin ameli olan söz de dahildir. Yaygın olan tuhaf bir anlayışa göre insanların geneli, konuşmalarını amelden saymazlar. Oysa büyük günahların sayıldığı hadislere baktığımızda dilin ameli olan söz ve konuşmalardan kaynaklı büyük günahların olduğunu da görmekteyiz. Mesela; yalan söylemek, yalancı şahitlikte bulunmak, yalan yere yemin etmek ve ebeveynine lanet etmek bunlardandır. Yine gıybet, iftira, sövgü gibi günahlar da dil ile işlenen kötü amellerdendir.

Muaz bin Cebel'in *(r.a)* rivayet ettiği hadisin son bölümünde dille yapılan amellerin kişinin akıbeti üzerinde nasıl da etkili olduğu apaçık anlaşılmaktadır:

"...

— *Sana bütün bunların kendisine bağlı olduğu şeyi bildireyim mi?*

— *Evet, bildir ya Rasûlallah! dedim.*

Bunun üzerine Rasûlullah dilini tuttu ve:

— *Şunu (dilini) koru! buyurdu.*

Ben:

— *Ya Rasûlallah! Biz konuştuklarımızdan da sorgulanacak mıyız? dedim.*

— Anan yokluğuna yansın ey Muaz! İnsanları yüzüstü cehenneme sürükleyen ancak dilleri ile kazandıklarıdır, buyurdu." [1]

Ukbe bin Amir'den *(r.a)*:

"Dedim ki:

— Ey Allah'ın Rasûlü! Kurtuluş (sebebi) nedir?

— Dilini tut, evin geniş olsun, hataların için de ağla! buyurdu." [2]

Hikmet ehli bazı zatlar insanı tarif ederken şöyle demişlerdir. *'İnsan, bir dil ve bir de kalpten oluşan bir varlıktır.'*; Fudayl bin İyad *(r.h)* der ki: *'Her kim konuştuğunu amelden sayarsa onun sözleri/konuştukları azalır.'*

İmam Gazali *(r.h)* şöyle demiştir: *'İnsanın vücudunda hacmi küçük olduğu hâlde cürmü çok büyük olabilen organ dildir.'*

Geçmiş alimlerden birisi de kalbi tencereye, dili ise bu tencerenin kapağına benzeterek şöyle der: *'O tencerede neyin kaynadığını öğrenmek istiyorsan kapağın hareketlerine ve ondan çıkan buhara -yani sözlere- bak.'*

Bir Müslüman bir hafta veya bir ay gibi bir süre boyunca her gün uyandığı andan itibaren başlayarak uyuyacağı saate kadar diliyle konuştuğu her şeyi kaydedip sonra da o gün içerisinde kelime kelime neler söylediğini gözden geçirdiğinde, vücudunun gün içerisinde en çok çalışan organının dil olduğunu görecektir. Bir günün bütün konuşmalarını tekrar gözden geçirdiğinde yanlış, hatalı, zararlı ve günah olan sözlerin ne kadar da büyük bir yer tuttuğunu hayretler içerisinde müşahade edecektir.

1. Tirmizi, İbni Mace.
2. Tirmizi

Allah ve Rasûlü'nün hoşnut olmadığı şeyler konuşmamış, İslam'a sonradan sokuşturulmaya çalışılan bidatleri ihya eden yahut öven sözler söylememiş, Müslümanları incitici ve üzücü sözler sarf etmemiş, yalan söylememiş, hiçbir Müslüman'ın gıybetini yapmamış, hazırda yahut gıyabında hiçbir Müslüman hakkında yalancı şahitlikte bulunmamış ve hiçbir Müslümanı töhmet altında bırakacak iftirada bulunmamış ise, o Müslüman günlük karnesinden ötürü sevinmeyi hak etmektedir. Zira bu tablo sadece dilinin doğru ve temiz olduğunu göstermez. Aynı zamanda kalbinin de selim ve yumuşak olduğunun delilidir.

Kul, nasıl ki vücudunun diğer organlarıyla yaptığı amellerin hesabını vermekle mükellef ise, kıyamet gününde diliyle kazandığı her bir sözden dolayı da hesaba çekileceğini unutmamalıdır.

Muaz bin Cebel'in *(r.a)* rivayet ettiğine göre Rasûlullah *(sav)* şöyle buyurmuştur:

"Sükut ettiğin sürece selamette olursun. Konuşmaya başladığın anda ise (bu konuştukların amel defterine) ya lehinde ya da aleyhinde kaydedilir." [1]

Hesap günü geldiğinde kişi, kalbinin katılığının bir eseri olan çirkin veya boş sözlerinin ağır bilançosunu karşısında bulacaktır.

"İnsan hiçbir söz söylemez ki yanında onu gözetleyen yazmaya hazır bir melek bulunmasın." [2]

Kalbi katılaşmış, kararmış olan mücrim bir kul, an be an

1. Taberani
2. 50/Kaf, 18

yaptığı amellerden hesaba çekileceği gibi hece hece, kelime kelime telaffuz ettiği sözlerinden de sorgulanacaktır.

Bu şuura sahip müminlerin her birisi ise selim bir kalp ile temiz bir hayat yaşarlar. Ahirette de bu hususta kolay bir hesapla hesaba çekilmeyi ümit etmeyi hak ederler.

Dilin kullanılması konusunda müminlere has disiplin, Rasûlullah'ın *(sav)* öğretmiş olduğu şu temel kaideye dayanmaktadır:

Ebu Hureyre'nin *(r.a)* rivayet ettiğine göre Rasûlullah *(sav)* şöyle buyurmuştur:

"Allah'a ve ahiret gününe iman eden ya hayır söylesin ya da sussun." [1]

Allah'a ve ahiret gününe iman etmiş bir kul büyük bir sorumluluk duygusuna sahip olur. Bu sorumluluk duygusuyla beraber kuvvetli bir hassasiyet de oluşur. Kalbi katılaştıran unsurların başında gelen dilin afetlerinden korunma hususunda da böyle bir sorumluluk ve hassasiyet gereklidir. Hadis-i şerifte zikredilen iki alternatif, esasen dilin hareket kabiliyeti için oldukça geniş bir alan sunmaktadır. Helal ve meşrû alan bu kadar geniş iken, dilin haramlar ve boş sözlerle meşguliyeti kalbin katılığındandır.

Kalp katılığından kaynaklanan veya kalbin daha da katılaşmasına vesile olan dilin afetleriyle ilgili olarak yaptığımız bu açıklamalardan *'Kişi için en hayırlı olan şey daima suskun kalmasıdır'* şeklinde yanlış bir kanaat oluşmasın. Elbette suskunluk kendisinde hiç bir hayır bulunmayan konuşmalardan her halükârda daha iyidir. Ve gerekli olan da budur. Ancak bu, kişi için hayatının geri kalan kısmını böyle suskunlukla

1. Buhari, Müslim.

geçirmesinin gerekçesi olamaz. Nitekim Rasûlullah *(sav)* gün boyu suskun kalmayı yasaklamıştır.

Ali bin Ebi Talib'in *(r.a)* naklettiği hadiste Rasûlullah *(sav)* şöyle buyurmuştur:

"Bütün gün geceye kadar susmak yoktur." [1]

Buradaki susma yasağı insanlarla her türlü iletişimi keserek bunu bir ibadet yahut fazilet olarak görenlere yöneliktir. Bir kimsenin hayırlı ve yararlı sözler konuşması, iyiliği emredip kötülükten nehyetmesi, ilim öğrenmesi veya ders vermesi, Allah'ı zikretmesi, cihad meydanında mücahidleri gayretlendirecek konuşmalar yapması ve bunlara benzer sözler ise ibadet kapsamındadır.

İslam'ın insanı terbiye metodu hep vasatlık üzeredir. Uçlar arasında en makbul ve makul olana ulaşmanın ve orada sebat etmenin hedeflendiği bir yöntemdir. Kalp katılığı sebeplerinden olan *'Allah'ın zikri olmadan çokça konuşmak'* hususunda da aynı metodu görüyoruz. Ne gün boyu susmak ne de sırf konuşuyor olmak için çokça ve boş konuşmak...

Her ikisi de yerilmiş ve yasaklanmıştır.

Bu noktada şöyle bir soru sorulabilir. Dilin afetlerinden sakınamayan ve nefsini ıslah etmek isteyen bir Müslüman ne yapmalıdır? Şayet mutlak olarak susmak çözüm değilse nasıl bir yol izlemelidir?

Genel olarak ahlaki hastalıklara ve özelde dilin afetlerine karşı faydalı bir nasihat olduğunu düşündüğümüz İbni Kayyım'ın örneklendirmesiyle cevap verelim.

1. Ebu Davud

Bu konuyla ilgili olarak İbni Kayyım'ın *(r.h)* Medaricu's Salikin isimli eserinde kaydettiği bir örneği aktarmak faydalı olacaktır.

Memleketin birinde kendi doğal mecrasında akıp giden bir nehir vardır. Bu nehir, toprağı sulamaya vesile olmakla beraber taştığı zamanlarda sele ve su baskınlarından kaynaklanan afet ve belalara da sebep olmaktadır. Nehir yatağına yakın arazi sahipleri de bu nehir her taştığında kendileri için bela, malları ve toprakları için de telef sebebi olmasından şikayetçidirler. İnsanlar bu taşkın nehrin ıslahı hususunda üç kısma ayrılırlar. Bunlardan ilk grup bütün güçlerini ve işçilerini bu nehrin taşkınlığını durdurmaya sarf ederek nehrin önüne set çekerler. Ancak set gerisinde biriken su belli bir zaman sonra seddi aşıyor ve daha güçlü ve fazlalaştığı için yıkım ve zararı çok daha fazla oluyor. Bu boş çabaları gören ikinci grup da nehrin zararlarından korunmanın ancak onu kaynağından kesmekle mümkün olabileceğine inanır ve nehri kaynağından kurutmaya çalışır. Fakat bu iş onlara çok zor gelir. Nehrin tabiatı, onlara karşı direnir. Onlar ise daima nehri engellemeye ve kaynağından kurutma çalışmalarına devam ederler. Ancak çıkış noktası kapanan kaynak içerde biriktirdiği itme gücüyle farklı bir yerden patlayıp daha baskın ve hızlı bir şekilde insanların ev ve arazilerine zarar verir.

Üçüncü grup ise iki yolunda zararını gördüklerinden üçüncü bir yola tevessül ederler. Kaynağın akış güzergahında yeni dere yatakları oluştururlar. Su birde fazla yataktan akınca azalmış olur. Bu su yataklarını tarlalardan geçirerek arazileri sular ve içme sularına kaynak olmasını sağlarlar. Böylece suyun tabiatına direnmemiş olur ve ona farklı bir mecra kazandırarak ondan faydalanırlar.

İnsanın üzerine yaratıldığı veya sonradan kazandığı olumsuz ahlaklar da böyledir. Onun önüne set çekilirse biriken istek bir yerde seddi aşar ve sahibini normal zamandan daha kötü şeyler yapmaya zorlar. Kaynağı kurutulan ahlak ise mutlaka açığa çıkacak bir yol bulur. Sonunda insanı başaramıyorum düşüncesine ve ümitsizliğe düşürür.

O ahlakı hayırlı bir mecraya yönlendirmek ise insanı ondan faydalanmaya sevk eder. Örneğin, öfkeli bir insan bu duygularını Allah yolunda cihada yönlendirdiğinde düşmana korku salan, müminlerin gönlüne şifa olan işler yapar. Çok konuşma hastalığı olan Müslüman şer'i ilim talep edip İslam davetçisi olduğu takdirde bu kötü yönünü hayra yönlendirmiş olur. Zenginlik içinde olduğundan israf ehli olan biri, yardım kuruluşu ve sosyal faaliyetler içinde yer alıp, harcama duygusunu tüketim çılgınlığını paylaşıma, infak ve cömertliğe çevirebilir.

Önemli olan kişinin kendinde bulunan kötü hasleti tespit edip onun hayırda var olan karşılığını tespit etmesidir. Sonra Rabbinden yardım isteyerek azimli olması ve nefsini ıslaha yönelmesidir.

Verilen bu misalde vasatlık dışında iki farklı uç yaklaşım var. Bunların dışında mutedil yöntemin benimsenip uygulandığını görüyoruz. Nehrin önünü kesmek de, kaynağından kurutmaya çalışmak da çözüm olmamıştır. Faydalı ve kalıcı çözüm hikmetli bir yaklaşım ve vasat bir formülle elde edilmiş oldu. Bu misal şehvet ve öfkenin kontrolü üzerine verilmiş olsa da şeriata aykırı ve fıtrata ters olan her meselede dileyen kimseye ders verir.

Avurtlarını şişirerek, üstelik Allah'ın zikri olmaksızın çokça ve boş konuşmak kalbin kararıp katılaşmasına vesile

olur. Bunu yapan bir kimse aslında mutedil çizgiyi aşmış ve uçlarda bir yerde konumlanmıştır. İbadet kastı olmasa da, sırf fazilet olduğunu zannederek hayır konuşması gereken yerde dahi sükutu tercih eden kimse de ayrı bir uçtadır. Bu tür yaklaşımlar sünnet-i seniyyeye aykırıdır ve yasaklanmıştır.

Bu hususta özenle tatbik edilmesi gereken ölçü yukarıda kaydettiğimiz hadis-i şerif'te belirtilen çerçevedir:

"...Allah'a ve ahiret gününe iman eden ya hayır söylesin ya da sussun." [1]

Konumuzu Hasan-ı Basri'nin *(r.h)* sözü ile tamamlayalım: *'Müminin kalbi dilinin önündedir. Konuşmak istediğinde kalbiyle düşünür, sonra da ona göre konuşur ya da susar. Münafığın ise dili kalbinin önündedir. Konuşacağı zaman kalbiyle hiç düşünmeden konuşur.'*

1. Buhari, Müslim.

ALLAH'A VERİLEN SÖZLERİ BOZMAK

Metin

ومنها: نقضُ العهد مع الله تعالى، قال تعالى: {فَبِمَا نَقْضِهِم مِّيثَاقَهُمْ لَعنَّاهُمْ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةً

İnsanın Allah'a verdiği sözü bozması kalbi katılaştıran hallerdendir.

Allah (cc) şöyle buyurmuştur:

"Onların verdikleri sözleri bozmaları yüzünden onlara lanet ettik. Kalplerini kaskatı yaptık." [1]

قال ابن عقيل يوماً في وعظه: يا من يجد من قلبه قسوة! احذر أنْ تكون نقضت عهدا! فإن الله يقول: {فَبِمَا نَقْضِهِم مِّيثَاقَهُمْ ..} الآية.

1. 5/Maide, 13

İbni Akil birgün vaaz verirken dedi ki: 'Ey kalbinde katılık bulunan insan, Allah'a karşı sözünü bozmaktan sakın. Çünkü Allah (cc) diyor ki:

"Sözlerini bozduklarından ötürü onların kalplerini katılaştırıp onları lanetledik..." [1] *'*

Açıklama

Yukarıdaki ayet-i kerimede Allah'a *(cc)* verilen sözün bozulmasının ve sözden caymanın hem kalplerin kararması, hem de lanetlemenin sebebi olduğu bildirilmektedir. Verilen söze sadık kalmak, yani ahde vefa, esas itibariyle İslam ahlakının temel ilkelerinden birisidir. Bu ilke, Müslümanın İslam'ının güzelliğinin, dürüstlüğünün, güvenirliğinin ve toplum içerisindeki seçkin konumunun da bir göstergesidir.

Kendisine verilen sözde durmaya ve ahde vefa göstermeye en çok layık olan ise Allah'tır *(cc)*.

İsrailoğullarının karaktersizlik ve döneklikleriyle örneklendirilen *'Verilen sözlerin bozulması'* ameli bunu yapan her bir fert yahut toplum için ayet-i kerimede belirtildiği üzere kalp katılığına ve lanetlenmelerine sebep olabilecek bir kötülüktür.

Allah *(cc)* şöyle buyurmuştur:

"Karşılıklı ahitleştiğiniz vakit Allah'ın ahdini yerine getirin. Sapasağlam ettiğiniz yeminleri bozmayın..." [2]

Allah *(cc)* ile kulları arasında üç temel hususta ahidleşme vardır. Bunları genel başlıklar hâlinde şöyle sıralayabiliriz:

1. 5/Maide, 13
2. 16/Nahl, 91

- Tevhid ve İman Üzerine Verilmiş Olan Sözler
- İbadet ve Taat Üzere Verilen Sözler
- Masiyetlerden Korunma Konusunda Verilen Sözler

Bu başlıkları biraz yakından incelemeye çalışalım.

A. Tevhid ve İman Üzerine Verilmiş Olan Sözler

"Hani Rabbin, Ademoğullarının sırtlarından zürriyetlerini almış ve onları kendi nefislerine karşı şahidler kılmıştı: 'Ben sizin Rabbiniz değil miyim?' (demişti de) onlar: 'Evet (Rabbimizsin), şahid olduk' demişlerdi. (Bu,) Kıyamet günü: 'Biz bundan habersizdik' dememeniz içindir. Ya da: 'Bizden önce ancak atalarımız şirk koşmuştu, biz ise onlardan sonra gelme bir kuşağız; işleri batıl olanların yaptıklarından dolayı bizi helak mi edeceksin?' dememeniz için." [1]

Bu misak yani kuvvetlendirilmiş olan söz, kulun Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına, ibadetin de ancak bir olan Allah'a yapılabileceğine dair ikrarı ile gerçekleşir. Bu noktada akide de aynı manadadır. Akide; bir şeye sözleşme ile sımsıkı bağlanma anlamına gelir. Bir Müslüman da *'Allah'ım! Seni birlenmesi gereken her hâlde ve her yerde birleyeceğim. Seni tanıttığın şekilde tanıyacak ve sana emrettiğin şekilde kullukta bulunacağım'* diye Allah'a söz vermiş ve bu sözünü akdetmiştir. Bir Müslüman eğer (Allah muhafaza) iman akdini bozarsa tevhid dairesinden çıkmış olur. İman akdini bozmak aynı zamanda fıtratın da bozulmasına sebebiyet verir. Öyle ki bu ifsattan ilk olarak ve en çok zarar gören kalp, bu akdin (akidenin) bozulmasıyla gevşemeye ve kararmaya başlar. Bu olumsuz etkilenme kalbin katılaşıp ölmesine ka-

---

1. 7/Araf, 172-173

dar devam eder. İsrailoğulları; ihanetlerle, ikiyüzlülüklerle, kötülüklerle ve isyanlarla Allah'a verdikleri ahdi bozdukları için akidleri de çözülmüştür. Bu hâlleriyle kalpleri katılaştı ve tevhid dairesinden de çıkmış oldular. Kalpleri sadece katılaşmakla kalmadı, daha da beteri oldu. O da kalplerinin bu hâl üzere mühürlenmesidir. Onlardan Allah'ın merhamet edip hidayete ulaştıracakları müstesna bu mühür cehennem ateşiyle açılacaktır.

"Sizden misak (sağlam bir söz) almış, Tur dağının altında, size verdiğimizi kuvvetle tutun, onda bulunanları daima hatırlayın, umulur ki, korunursunuz (demiştik de). Ondan sonra sözünden dönmüştünüz..." [1]

"Onlar ne zaman bir ahidle bağlandılarsa içlerinden bir gruh (bu ahdi) bozup atıvermedi mi..?" [2]

Yahudiler kendilerine gönderilen Peygamberleri yalanlıyor ve bazılarını öldürüyorlardı. Bir müddet sonra yeniden söz veriyorlar ve kendilerine Peygamber gönderilmesini istiyorlardı. Ayetlerde de bildirildiği üzere her defasında verdikleri bu sözleri bozuyor ve gönderilmiş Peygamberlere karşı hiçbir hukuk gözetmiyorlardı.

Akidelerini bozduklarından dolayı, yani tevhidlerine şirk, imanlarına küfür karıştırdıkları için kalpleri de her türlü fısk ve fücurun kaynağı ve konağı hâline geliyordu. Oysa ehli imanın vazifesi Allah'a *(cc)* verdikleri sözü korumak ve onu bozmamaktı.

Bu nedenle Allah Rasûlü *(sav)* sahbesinin tevhide dair verdiği sözü korumalarını onlara hatırlatır, sözlerine muhalefet olarak addettiği lafzi hatalarda dahi onları uyarırdı.

---

1. 2/Bakara, 63-64
2. 2/Bakara, 100

Zeyd bin Halid *(r.a)* rivayet etmiştir:

"Rasûlullah bize Hudeybiye'de gece yağan yağmurun ardından sabah namazı kıldırdı. Namazı bitirip bize dönerek şöyle buyurdu:

— Ey cemaat! Rabbiniz ne dedi biliyor musunuz?

— Allah ve Rasûlü daha iyi bilir, dediler.

— Kullarımdan bir kısmı bana iman etmiş, bir kısmı ise kâfir olarak sabahladı. 'Allah'ın lütfu ve rahmetiyle bize yağmur yağdı' diyenler bana iman etmiş ve yıldızları inkâr etmiş oldu. 'Falan falan yıldız sayesinde bize yağmur yağdı' diyenler bana kâfir oldu ve yıldızlara inanmış oldular. "[1]

Yeryüzünün gelmiş geçmiş en seçkin topluluklarından olan ashab-ı kiramın cemaati içerisinde dahi tevhidi bozan bu tür cahiliye inancına sahip kimseler bulunabiliyordu. Üstelik bu hadise Rasûlullah'ın *(sav)* önderliğinde cihada çıktıkları bir sefer sırasında vuku buluyor. Allah'ın sevgisine, hoşnutluğuna ve yardımına mazhar olunan bir durumda dahi şeytan boş durmamaktadır. Cihad da, mücahidin Allah *(cc)* ile yaptığı bir ahiddir. Mücahidin, canını cennet karşılığında Allah'a satmasıdır. İslam'ın zirvesi olan böyle büyük bir amelin ifâsı sırasında dahi çok dikkat edilmesi gerektiği böylece net bir şekilde anlaşılmış olur.

Peygamberlerin atası ve tevhid imamı İbrahim'in *(as)* yaptığı dua bütün muvahhidler için büyük bir örnektir. İbrahim *(as)* tek başına bir ümmet ve tevhid imamı olduğu hâlde şöyle niyazda bulunuyor:

"...Rabbim! Bu şehri (Mekke'yi) emniyetli kıl, beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut!"[2]

---

1. Buhari, Müslim.
2. 14/İbrahim, 35

Mümin, bir İslam toplumu içerisinde de olsa kalp, ismiyle müsemma olduğu gibi evrilip çevrilebilmektedir. Bu durum imanın canlılığını ve parlaklığını koruyabilmede de yaşanabilir. O yüzden imanın korunması hususunda Allah *(cc)* müminleri uyarmaktadır:

"Ey iman edenler! İman ediniz..." [1]

Abdullah bin Amr'ın *(r.a)* rivayet ettiğine göre Rasûlullah *(sav)* şöyle buyurmuştur:

"Sizden birinde iman, elbisenin eskimesi gibi eskir. Allah'tan kalplerinizdeki imanı yenilemesini dileyin!" [2]

Tevhid ve iman ile verilmiş olan misakın bozulmasıyla kalbin katılaşmasının en büyük ve en mühim sebebi de ortaya çıkmış olur. Allah'tan *(cc)* son nefesimize kadar sözümüze sadık olabilmeyi dileriz. Ki Allah katında dünya ve ahiretin en değerli olanları *'Rabbimiz Allah'tır'* dedikten sonra sözlerini bozmadan Allah'a kulluk eden istikamet ehlidir.

"Şüphesiz: 'Bizim Rabbimiz Allah'tır' deyip sonra dosdoğru bir istikamet tutturanlar; onların üzerine melekler iner (ve der ki:) 'Korkmayın ve hüzne kapılmayın, size vadolunan cennetle sevinin.' 'Biz, dünya hayatında da, ahirette de sizin velileriniziz. Orda nefislerinizin arzuladığı her şey sizindir ve istediğiniz her şey de sizindir. Çok bağışlayan, çok esirgeyen (Allah)tan bir ağırlanma olarak.' " [3]

B. İbadet ve Taat Üzere Verilen Sözler

Tevhid ve iman ile verilen misak tutulmayınca akd (akide) nasıl bozuluyor ve kalbi katılaştırıyorsa; ibadet ve taat

1. 4/Nisa, 136
2. Taberani, Hakim.
3. 41/Fussilet, 30-32

üzere verilen sözlerin bozulması da kalbin katı ve hastalıklı olduğunun delilidir. Bu çerçevede *'Eğer Allah (cc) bana nimet verir, gücümü, kapasitemi ve rızkımı arttırırsa ben de onun yolunda harcar, ihtiyacı olanlara dağıtır ve hayırlı işler yaparım'* diye yüce Allah'a söz veren bir kimse Allah'ın lütfuyla istediklerini elde eder de verdiği sözü/ahdi bozarsa bu tutumu onun münafıklığının alametidir. Böyle bir durumda olan kişi Allah'a karşı hem yalan söylemiştir, hem de ibadet ve taat vaadinden dönerek Allah'a karşı verdiği sözü tutmamıştır.

Allah *(cc)* şöyle buyurmaktadır:

"Onlardan kimi de, Eğer Allah lütuf ve kereminden bize verirse mutlaka sadaka vereceğiz ve elbette biz salihlerden olacağız! diye Allah'a kesin söz verdi. Fakat Allah lütfundan onlara (zenginlik) verince, onda cimrilik edip (Allah'ın emrinden) yüz çevirerek sözlerinden döndüler. Nihayet Allah'a verdikleri sözden döndüklerinden ve yalan söylediklerinden dolayı Allah, kendisiyle karşılaşacakları güne kadar onların kalbine nifak soktu." [1]

Bunun bir misalide Talut-Calut kıssasında karşımıza çıkmaktadır. Onlar Peygamberlerinden sancağı altında cihad edecekleri ve zalimlere baş kaldıracakları bir yönetici istediler. Allah *(cc)* onlara Talut'u yönetici olarak gönderdiğinde sözlerini bozup türlü bahanelerle itaate yanaşmadılar.

"Musa'dan sonra İsrailoğullarının ileri gelenlerini görmedin mi? Peygamberlerinden birine: 'Bize, bir hükümdar gönder de, Allah yolunda savaşalım' demişlerdi. Peygamberleri: 'Ya, savaş size farz olunca savaşmazsanız?' demişti de: 'Bizler neden Allah yolunda savaşmayalım ki, biz yurt-

1. 9/Tevbe, 75-77

larımızdan ve oğullarımızdan uzaklaştırıldık' demişlerdi. Fakat üzerlerine savaş farz kılınınca içlerinden pek azı hariç yüz çevirdiler. Allah, zalimleri şüphesiz bilir. Peygamberleri onlara, dedi ki: 'Allah, Talut'u size hükümdar gönderdi.' 'O bizim üzerimize nasıl hükümdar olabilir? Biz hükümdarlığa ondan daha layıkız. Ona, malca da bir bolluk verilmemiştir' dediler. Peygamber de: 'Allah, onu sizin üzerinize seçti, onun bilgisini ve gücünü artırdı. Allah, mülkünü dilediğine verir. Allah'ın lütfu geniştir. O, her şeyi bilendir' dedi." [1]

Dardayken ferahlığa ulaştığında başını secdeden kaldırmamacasına ibadetlerde bulunacağına, savaşta düşman karşısında asla geri dönüp kaçmayacağına, yoksul ve düşkün bir durumda iken zengin olması hâlinde ümmetin tüm fakirlerini ihya edeceğine vs. dair verdiği ahde bağlı kalıp vaktini, malını ve canını Allah'a takdim eden nice sadık muvahhidler de vardır. Bu bahtiyarlardan birisi de Enes bin Nadr'dır *(r.a)*. O, Bedir gününe katılamamıştı. Bedir gününe katılamadığı için sık sık hayıflanır ve *"Eğer Allah beni yaşatırsa neler yapacağımı herkes görecek."* derdi.

Kasım bin Abdurrahman *(r.a)* onun şehadetini şöyle nakletmiştir:

"Uhud savaşında Ömer bin Hattab ile Talha bin Ubeydullah, Ensar ve Muhacir'lerden bir takım kimselerle birlikte silahlarını bırakıp oturmuşlardı. Enes bin Nadr onlara:

— Sizi oturtan nedir, niçin oturuyorsunuz? diye sordu.

Onlar da (Rasûlullah'ın öldürüldüğü şayiasını kastederek):

— Rasûlullah'ın öldürülmüş olmasından sonra oturmayıp da ne yapalım? dediler.

1. 2/Bakara, 246-247

Enes:

— Rasûlullah öldürüldükten sonra siz yaşayıp da ne yapacaksınız? Haydi, kalkın ve o hangi yolda öldürülmüşse siz de o yolda ölün' dedi ve müşrik ordusuna doğru ilerleyerek şehid oluncaya kadar savaştı. Şehadetinden sonra onun ismini alan Enes bin Malik şöyle dedi:

— O gün amcam Enes bin Nadr'ın vücudunda yetmiş darbe izi bulduk. Onu hiç kimse tanıyamadı. Ancak halam (kız kardeşi) Rubbiy binti Nadr 'Kardeşimi ancak parmaklarından tanıyabildim' demişti." [1]

Bu hadiseden sonra şu ayet nazil oldu:

"Müminler arasında öyle erler var ki, Allah'a verdikleri sözde dururlar. Kimileri sözünü yerine getirip o yolda canını vermiştir. Kimileri de (şehidlik) beklemektedirler. Onlar sözlerini hiç değiştirmediler." [2]

Yukarıda kaydettiğimiz Enes bin Nadr *(r.a)* örnekliğini hayatlarında tatbik eden nice bahadır yiğitler var günümüzde. Davet, ilim ve cihad alanlarında vakitlerini, emeklerini ve canlarını tereddütsüz ve pazarlıksız bir şekilde Allah'a takdim edenlerin sayısı her geçen gün daha da artmaktadır. Bu da yüce Allah'ın bu bahtiyar insanlar hakkında hayırlar murad etmesi ve onlara merhamet etmesiyle mümkün olabilmektedir. İbadet ve taat üzere Allah'a verilen sözün tutulması ve kalbin diri kalabilmesi için nefis dünya hayatı ile sınırlı olan kısa vadeli menfaat ve ihtiraslara karşı iman ile onarıp ihya edilmeye çalışılmalıdır. Böylece Allah'ın yardımı ve kolaylaştırmasıyla kalbin katılaşması da önlenmiş olur. İbadet ve taat ile iman artar ve kuvvetlenir. İmanın artıp güçlendiği kalp aynı zamanda yumuşak olur.

1. Buhari
2. 33/Ahzab, 23

C. Masiyetlerden Korunma Konusunda Verilen Sözler

Burada kast edilen, kişinin işlediği günahtan tevbe etmesidir. Her bir tevbe esasen yüce Allah ile yapılan yahut yenilenen bir ahittir.

Tevbe; kulun, işlediği bir hatadan, suç ya da günahtan pişmanlık duyarak bir daha yapmamaya karar ve söz vermesidir. Tevbenin makbul olmasının bazı şartları vardır. En başta tevbenin samimi olması gelir. Yani kişi tevbe ettiği günahtan dolayı kalbi lime lime parçalanırcasına pişmanlık duymalıdır. Pişmanlıktan sonra ikinci olarak tevbeyi gerektiren masiyeti bütünüyle terk edip vazgeçmelidir. Üçüncü olarak da yapmış olduğu masiyeti o andan itibaren bir daha işlemeyeceğine dair kesin bir kararla söz vermelidir.

Tevbe etmekle, masiyetlerden korunmak hususunda yüce Allah'a söz veren bir kimse tekrar günah işlediğinde verdiği bu sözden dönmüş olur. Ancak tevbe edenin sözünü bozarak tekrar günahlara dönmesi, tevhid ve iman ile ibadet ve taatlar hususundaki sözlerin bozulmasında olduğu gibi ağır neticelere sebep olan bir ahdi bozma değildir. Şüphesiz ki bunun böyle olması El-Kerim ve Et-Tevvab olan Allah'ın kullarına olan merhameti ve lütfundandır. Eğer yüce Allah'ın bu lütfu ve ihsanı olmasaydı yeryüzünde Allah'a ibadet edecek insanların sayısı çok az olurdu. Nitekim Allah *(cc)* Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:

"Onlar ki bir kötülük yaptıklarında ya da kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı hatırlayıp günahlarından dolayı hemen istiğfar ederler. Zaten günahları Allah'tan başka kim bağışlayabilir ki?" [1]

1. 3Âl-i İmran, 135

Aşağıda kaydedeceğimiz hadis-i şerifte Peygamberler *(asm)* dışındaki tüm insanların masiyet işleme potansiyeline sahip olduğu ve hatta yeryüzünde günah işlemeyen topluluk yaşıyor olsaydı yüce Allah'ın *(cc)* bunları ortadan kaldırarak yerlerine günah işleyen ve tevbe eden bir nesil getireceği belirtilmektedir. Böylelikle Allah'ın *(cc)* Er-Rahman, El-Halim, El-Afuv ve Et-Tevvab isimleri de tecelli edecektir. Allah *(cc)*, ne kadar çok günah işlemiş olursa olsun kulun masiyetlerden vazgeçerek tevbe etmesinden hoşnut olur. Bu sebeptendir ki yeryüzünde melekler gibi varlıkları değil, masiyette bulunan, hem kendi nefsine hem de başkalarına zulmeden ve envai çeşit günahlar işleyebilecek iradeye sahip ve böyle bir özelliği de olan insanı yaratmıştır.

Ebu Hureyre'nin *(r.a)* rivayet ettiğine göre Rasûlullah *(sav)* şöyle buyurmuştur:

"Canım elinde olan Allah'a yemin ederim ki, eğer günah işlemeseydiniz, Allah sizi yok eder, yerinize günah işleyip tevbe eden, Allah'ın da bağışladığı başka bir kavim getirirdi." [1]

Masiyetlerden korunma hususunda verilen sağlam bir söz olan tevbe, yüce Allah'ın *(cc)* insanlara bahşettiği büyük bir ihsandır. Bu büyük ihsana karşılık, insan kulluğa yaraşır bir hayat sürdürmelidir ki, kalp şeytanın ayartmalarıyla günahlara yeniden meyledip kararmaya başlamasın.

Kişi, bir daha bozmamak üzere samimi bir tevbeyle tevbe etmişse günahları bağışlanır. Kainatın yaratıcısı ve yöneticisi olan yüce Allah'a tevbe ederek günahlarından vazgeçtiğine dair söz veren bir kimsenin verdiği söze sadık kalması gere-

1. Müslim, İmam Ahmed.

kir. Kul, eğer yaptığı tevbede samimi değilse bu tevbesinin kendi öz nefsine hiçbir faydası olmaz.

Bu çerçevede tevbe iki kısma ayrılır. Sadık olanların tevbesi ile zahiren tevbe edip de bunda samimi olmayanların tevbesi.

Sadık kimsenin yaptığı tevbede ihlas ve samimiyet vardır. Tevbe ile beraber geçmişte işlemiş olduğu günahlardan dolayı kalbinde daha önce hissetmediği ve tanımadığı türden bir üzüntü ve hüzün duymaya başlar. Bu hüzün ve üzüntü kendisini yüce Allah'ı razı ve hoşnut kılacak hayırlı amellere yöneltip yönlendirir.

Tevbesinde samimi olmayan şahıs ise bu tür derinlikli ve ince duyguları hissetmez. Böyleleri ya çevreye uymak için yahut rahatsız edici ölçüde vicdanından yükselen sesi bastırabilmek adına tevbe ettiğini ilan etmiştir.

İbni Kayyım *(r.h)* şöyle der: *'Bu tür insanlar tevbe ederken dahi içlerinde bir ses, aynı günaha tekrar döneceklerini onlara fısıldar.'*

Samimi bir şekilde tevbe eden ve tevbe etmek suretiyle vermiş olduğu söze sadakat gösteren bir Müslümanın kazanımı daha önce işlediği günahlarının affedilmiş olmasından daha fazladır.

Allah *(cc)* şöyle buyurmuştur:

"Onlar ki Allah ile birlikte başka bir ilaha tapmazlar. Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar ve zina etmezler. Kim bunları işlerse (ağır bir) ceza ile karşılaşır. Kıyamet gününde onun azabı kat kat arttırılır ve içinde aşağılanmış olarak temelli kalır. Ancak tevbe eden, iman eden ve salih amel işleyenler müstesna. İşte Allah bunların günahlarını iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayan, çok

esirgeyendir. Kim ki tevbe edip salih amel işlerse, gerçekten o, tevbesi kabul edilmiş (rızasına ermiş olarak) Allah'a döner." [1]

İşte, El-Vehhab ve bağışı bol olan Rabbimizin büyük bir ihsanı daha. Kalpleri mutluluğa boğan büyük bir vaad... İradeleri güçlendiren olağanüstü bir motivasyon. Bu vaad, okuyan yahut dinleyen bir insanın adetâ kalbinde saklı bulunan cennet tohumunun çatlayıp yeşermesine vesile olur.

Abdurrahman bin Cubeyr *(r.a)* rivayet etmiştir.

"Ebu Ferve -isminde birisi- Rasûlullah'a geldi ve (kendisini kastederek):

— Büyük küçük, işlemediği günah kalmayan birisini gördün mü? Böyle birinin tevbesi kabul olunur mu? dedi.

Rasûlullah şöyle buyurdu:

— Bundan sonra salih amellerde bulun ve günahları da terk et. Allah bütün kötülüklerini iyiliğe çevirir.

— Peki daha önce yaptığım haksızlıklar ve işlediğim günahlar da mı? dedi.

Rasûlullah:

— Evet, diye cevap verdi.

Rasûlullah'ın verdiği bu cevap üzerine Ebu Ferve gözden kaybolana kadar tekbir getirerek yürüyüp uzaklaştı." [2]

Yaptığı samimi tevbeden dolayı günahları bağışlanmış olmakla beraber, ziyade olarak geçmişteki kötülüklerinin iyiliklere dönüştüğü müjdesini alan bir kimse adetâ cennet ehlinin sururuna benzer bir ruh hâline girer. Kendisini günah

1. 25/Furkan, 68-71
2. Taberani

ve masiyetlere sürükleyen kalp katılığı gider. Geçmişteki günahların kalbinin ve ruhunun üzerindeki izi ve etkisi silinir.

Tevbesinde samimi ve sadık olmayan kimsenin günah ve masiyetlere bakış açısında ise ciddi bir değişiklik olmaz. Onun nezdinde günah ve masiyet burnunun üzere konmuş bir sinek gibidir. Bir el hareketiyle kovuverir...

Kişi masiyetlerden korunmak konusunda tevbe etmek suretiyle kime söz verdiğini düşünürse, her ne pahasına olursa olsun verdiği sözden asla dönmeyecektir. Geçmiş alimlerden bazıları şöyle demiştir: *'Hatanın küçüklüğüne bakma, kime karşı isyan ettiğine bak.'*

Tevbe eden bir kul, verdiği sözden sonra yüce Allah'a karşı yine ve yeniden günah ve masiyet işlemekten haya etmelidir. Aksi hâlde yaptığı ahdi bozmaktan ötürü ayet-i kerimede sözü edilen kalp katılığı ve lanetlemek gibi telafisi dahi ancak yeni ve adam gibi bir tevbeyle mümkün olabilecek büyük bir tehdidin muhatabı olur. Kalan ömründe samimâne bir şekilde tevbe etmeye fırsat bulabilir ise bu da kendisi için yüce Allah'ın büyük bir rahmeti ve ikramı olur. Zira kimi insanlar günah işlediklerinde El-Halim olan Allah *(cc)* onlara mühlet verir. Ta ki ömür sermayeleri tükenip gafletten uyandıkları an'a kadar bu hâlleri sürer. Akibetleri ise hiç iç açıcı değildir.

"Şüphesiz Rabbinin yakalaması çok şiddetlidir." [1]

1. 85/Buruc, 12

ÇOKÇA GÜLMEK

Metin

ومنها : كثرةُ الضَّحك، ففي الترمذي عن الحسن، عن أبي هريرة، عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: (لا تُكثروا الضحك، فإن كثرة الضحك تُميت القلب)، وقال: رُوي عن الحسن قوله.

وخرَّج ابن ماجة من طريق أبي رجاء الجَزَري، عن برد بن سِنان، عن مكحول، عن واثلة بن الأسقع، عن أبي هريرة قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: (كثرة الضحك تُميت القلب)، ومن طريق إبراهيم بن عبدالله بن حُنين، عن أبي هريرة، عن النبي صلى الله عليه وسلم .

Çokça gülmek kalbi katılaştırır. Tirmizi, Sünen'inde Hasan'dan (Hasan-ı Basri), o da Ebu Hureyre'den Nebi'nin (sav) şöyle buyurduğunu nakletti:

"Gülmeyi çoğaltmayınız, çünkü çokça gülmek kalbi öldürür."

İmam Tirmizi dedi ki: 'Bu söz bize Hasan'ın sözü olarak da nakledildi.' [1]

İbni Mace; Ebi Recaî'l Cezeri'den, o da Berd b. Sinan'dan, o da Mekhul'den, o da Vasile bin Eska'dan, o da Ebu Hureyre'den (r.a) rivayet ettiğini tahric etti. Rasûlullah (sav) dedi ki:

"Çokça gülmek kalbi öldürür."

Aynı hadisi İbrahim bin Abdullah bin Huneyn, Ebu Hureyre'den, o da Rasûlullah'tan (sav) nakletti.

Açıklama

Müslümanın belirgin özelliklerini saymak istersek akla hemen şunlar gelir: Mütevazı, ağırbaşlı, vakur… Müslüman bu tür özellikleriyle diğer insanlardan ayrıdır ve hemen fark edilir. Müslüman, hilm ve rıfk sahibidir. Yumuşak huylu ve sevecendir. Güleryüzlüdür de. Fakat kalbi katılaştıran ve daha da fenası kalbi öldüren çokça gülmekten men edilmiştir. Kahkaha atarak gülmenin yasaklığı ise daha önce gelir.

İmam Zehebi *(r.h)*, Peygamberimizin *(sav)* isimlerini zikrederken bir isminin de *'Güleryüzlü'* anlamında ed-Dahuk olduğunu aktarır. Tirmizi'nin rivayet ettiği başka bir hadiste ashab, Rasûlullah'ı (sav) *'Yüzünden tebessümün hiç eksik ol-*

1. Hasan-ı Basri'nin *(r.h)* Ebu Hureyre *(r.a)* ile görüşüp görüşmediği hususunda muhaddisler arasında görüş ayrılığı vardır. Önemli bir kısmı Hasan'ı *(r.h)* Tabîun'un orta tabakası arasında zikrederler. Orta tabakadaki tabiun, hem ashabtan, hem de tabiunun büyüklerinden çokça rivayette bulunan kimselerdir.

   Yukarıda zikredilen hadisi nakleden Tirmizi *(r.h)* ise Hasan'ın *(r.h)* Ebu Hureyre *(r.a)* ile görüşmediği kanaatindedir. Nitekim hadisin sonunda 'Bu bize Hasan'ın sözü olarak da nakledildi' demiştir. Tirmizi ile aynı kanaatte olduğu için olsa gerek İbni Receb de bu rivayeti destekler mahiyette bir başka hadisi de nakletmiştir.

madığını, hatta insanların en çok tebessüm edeni olduğunu' söylemektedir.

Aişe *(r.anha)* validemiz şöyle demiştir:

"Rasûlullah'ın küçük dili görünecek şekilde kahkahayla güldüğünü hiç görmedim. O, sadece tebessüm ederdi." [1]

Güleryüzlü Peygamber *(sav)* ümmetinden de birbirlerini tebessüm ederek karşılamalarını istiyor ve bu şekilde davranmanın küçümsenmemesi gereken bir iyilik olduğunu bildiriyor.

Ebu Zer'in *(r.a)* rivayet ettiğine göre Rasûlullah *(sav)* şöyle buyurmuştur:

"Kardeşini güler yüzle karşılamak şeklinde dahi olsa, hiçbir iyiliği küçük görme." [2]

Öyleyse nehyedilen husus gülümsemek, tebessüm etmek değil çokca gülüp, kahkaha atmak.

A. Çok Gülmenin Zararları

1. Çokça Gülmek Kalbi Katılaştırır, Öldürür

"Gülmeyi çoğaltmayınız, çünkü çokça gülmek kalbi öldürür."

"Çokça gülmek kalbi öldürür."

Her iki hadisin ve bunlardan başka nasların da delalet ettiği üzere çokça gülmek kalbi öldürmektedir. Kalbin ölümü, hevaî ve şehevî şeylerle meşgul olmasıyla kademe kademe gerçekleşen bir vakadır. Bu manada kalp tıbben yaşıyor ve vücudun temel hayat organı olarak işlevini sürdürüyordur,

1. Buhari, Müslim.
2. Müslim, Ebu Davud.

ancak manen ölmüş sayılır. Çokça gülmek, kalbin katılaşmasına ve kararmasına da sebep olur. Bu ise kalbin mânen ölümüne giden süreçte bir ara duraktır.

İslam toplumsal hayatımızdan ve kamusal alanda çıkarılıp uzaklaştırıldıktan sonra genel anlamda her mesele Gayr-i İslami referanslarla ele alınıp yeni bir fert ve yeni bir toplum inşa edilmeye çalışıldı. Bu, o kadar ayrıntılı bir şekilde tasarlanıp model olarak halka sunuldu ki adetâ toplumun kılcal damarlarına kadar nüfuz edildir. Küçük bir misal verelim:

Rasûlullah *(sav):*

"Besmele çek, sağ elinle ye, hep önünden ye!"[1] diye buyurur.

Çağdaş ve laik yaşam tarzını örnek ve model olarak halka dayatanların referansı ise küfür âdetleridir.

'Ooo!' diye başlar, çatal ve kaşığı sol eline alır ve istediği yerden yer.

Bu örneği vermemizdeki amaç, itikadî ve menhecî yanlışlara sürüklenen ümmetin içerisinde, temiz sünnetin ihyâ edildiği küçücük bir alan dahi bırakmamak için sürdürülen çok yönlü saldırıların hangi boyutlara ulaşmış olduğu hakkında bir fikir vermektedir.

Sağlıklı yaşam konusunda da benzer örnekler vardır. Örneğin, kahkaha ile gülmenin kalbe çok yararlı olduğu, hatta ileriki yaşlarda kalp krizi riskini azalttığı ve kişiyi stresten uzaklaştırdığı gibi bilimsel olduğu iddia edilen görüşler ortaya atıldı. Bilimsel olduğu iddia edilen bu tür araştırma sonuçlarının doğruluğunu kesin olarak hiç kimse kanıtlayamamaktadır. Doğruluğu bir yana çoğunlukla batı menşeli

---

1. Buhari, Müslim, Ömer bin Ebu Seleme'den *(r.a).*

bu çalışmalarda gerçek amaç ve niyetin de kuşkulu olduğu ve sorgulanması gerektiği gayet açıktır.

Kalbi katılaştıran ve mânen öldüren unsurlardan olan çokça gülmek suretiyle mutluluğunun elde edileceği gibi bir kanaat doğru değildir. Bu kanaatin heva ehli için, doğru olması muhtemeldir. Zira kendisiyle sevinip mutlu oldukları amellerin birçoğu İslam nezdinde haramdır. Müslüman olup da kahkaha atmıyor ve yahut çokça gülmüyor diye mutsuz olan insan yoktur. Saadet, sekinet ve huzur esasen kalptedir. Mutsuz olmaktan şikayetci olan Müslüman büyük ihtimalle aslında mutlu olduğunun henüz farkına varmadığından ötürü böyle bir duyguya kapılmıştır.

2. Çokca Gülmek Gafletin Alametidir

Ahlak ve tezkiye konularında eserler yazan alimler çokça gülmenin gaflet alameti olduğunu söylemişlerdir.

Her birimiz kendi nefsimiz üzerinden düşünecek olursak çokça gülmeye mi, yoksa ağlamaya mı daha fazla ihtiyaç duyduğumuzu görmüş oluruz. Mevcut hâlimizi Kur'an ve sünnet çerçevesinde inceleyerek Allah *(cc)* ile olan münasebetimizi tefekkür etmemiz halinde daha doğru bir sonuç elde edebiliriz.

Tebuk günü münafıklar savaşa katılmadılar. Katılmamalarının gerekçesi olarak da çeşit çeşit mazeretler ileri sürdüler. Kimisi Rum diyarının kadınlarından ötürü fitneye düşme korkusunu mazeret olarak ileri sürüp geri kaldı. Kimisi aşırı sıcakları, kimisi ailesine bakacak kimseciklerinin olmamasını, kimisi de hurmaların hasat mevsimine denk geldiği için bağını bahçesini bırakamamasını mazeret olarak gösterdi.

Neticede değişik bahanelerle savaştan geri kalıp Medine'de

kadınlar ve çocuklarla beraber oturdular. Günlük hayatlarına devam ettiler. Gölgeliklerde keyif çattılar, güldüler, eğlendiler. Kur'an'ın ifadesiyle *'murdar'* karakterlerinden ötürü Peygamber'in *(sav)* ordusundan geri kalmış olmanın hasretini, hüznünü ve derin mahcubiyetini hiç mi hiç hissetmediler. Buna mukabil Allah *(cc)* şöyle buyurdu:

"Artık kazanmakta olduklarının cezası olarak az gülsünler, çok ağlasınlar." [1]

İslam ahlakının daha görünür olduğu ve sünnete daha fazla önem verilen bazı bölgelerde delikanlılardan birisi gülerken kendini kaçırır da kahkaha atacak olsa büyüklerden biri kendisini şefkatle uyarır ve şöyle derdi: *'Evladım, cennet müjdesi mi aldın ki böyle kahkahayla gülüyorsun?'*

Bu örneği de sünnet ile yoğrulmuş örften bir misal olarak takdim ettik.

Enes bin Malik *(r.a)* şöyle demiştir:

"Rasûlullah, benzerini daha önce asla duymadığım çok etkili bir konuşma yaptı ve şöyle buyurdu:

— *Eğer siz benim bildiklerimi bilseydiniz, mutlaka az güler, çok ağlardınız.*

Bunun üzerine Rasûlullah'ın ashabı, yüzlerini kapatıp hıçkıra hıçkıra ağladılar." [2]

Rasûlullah *(sav)*, insan için gayb olan birçok hususta yüce Allah'ın kendisine bildirmiş olduğu haberleri ümmetine aktarmış, yerine göre onları uyarmış, yerine göre onlara teşvikte bulunmuştur.

1. 9/Tevbe, 82
2. Buhari, Müslim.

Mesela; cennet ve cehennem ehlinin hâlleri kendisine gösterilmiş ve farklı zamanlarda değişik vesilelerle bunlardan söz etmiştir. Allah'ın *(cc)* kendisine bildirmiş olduğu ahir zamandaki fitneler konusunda da ümmetini irşad etmiştir.

Bir insan herhangi bir meseleyle ilgili olarak korku ve kaygı içerisindeyse o, daima uyanıklık hâlinde olur. Sürekli olarak sorumluluk duygusuyla hareket eder. Tedbir alır. Sadece yaşamakta olduğu ânı değil yarını da düşünür. Kendisi için korku ve kaygıya sebep olan şeyden dolayı duyduğu ağırlık hissi kendisini son derece dikkat ve özenli davranmaya yöneltir. Bu tutum gafletin tersidir. Zira gaflet içerisindeki kimse hiçbir şeye aldırmaz ve gerekli duyarlılığı göstermez.

Zaten kendilerine gönderilen Peygamberleri yalanlayan, onlardan ve davet ettikleri hakikatten yüz çeviren geçmiş kavimlerin başına gelen felaketleri haber veren, insanın hem dünya hem de uhrevî hayatında karşılaşması muhtemel dehşetli hâdiseleri bildiren Kur'an-ı Kerim'i okuyup bu anlamdaki sahih hadisleri dinleyen bir Müslüman için gafletten ya da gaflet alametlerinden söz etmek mümkün değildir.

İslam coğrafyasının herhangi bir yerinde cemaî bir çalışma içerisinde olan bir Müslüman yüce Allah'ın davasını büyük bir emanet olarak yüklenmiş olmanın izzetinin ve aynı zamanda ciddiyet ve sorumluluğunun da şuurunda olmalıdır. Gaflet, hiçbir şekilde bir Müslüman için sıfat olamaz, olmamalıdır. Hatta gafletin işaret ve belirtilerinden de olabildiğince uzak durmalıdır.

3. Çok Gülmek Vakarı Bozar, Heybeti Giderir

Ağırbaşlı ve ciddi olmak manalarına gelen vakar en çok da Müslümana yakışır. Çokça gülmek kişinin sosyal çevresinde

ve içinde bulunduğu cemaî yapı içerisinde vakarının bozulmasına sebep olur. Vakarının bozulması demek insanların kendisini hafife alması ve değerinin düşmesidir.

Ömer'e *(r.a)* nisbet edilen sözde şöyle denilmiştir:

'İnsanlar arasına çokça gülen bir kimsenin heybeti kaybolur. Çokça şaka yapan kimseler de insanlarca hafife alınır.'

Müslüman her daim mütebessim de olsa karşısındaki muhatapları nezdinde heybetlidir. Özellikle de farklı şekillerde ve usüllerde İslam'a düşmanlıkta bulunanların, Müslümanların heybetli görünümünden çekinip korktuklarını bilmeyen yoktur. Çünkü heybet, yüzünde tebessüm olsa dahi muhataba korkuyla karışık hürmet hissi uyandıran etkili ve azametli görünüştür. Çokça gülmek yahut kahkaha atmak kişideki heybeti giderir. Aynı şahıs, muhataplarınca artık basit ve önemsiz bir kişilik olarak görülmeye başlar.

Toplum içerisinde yapılacak davet çalışmalarında bir davetçinin şahsiyet sahibi olarak biliniyor olması oldukça mühimdir. Bunun gereklerinden bir tanesi de vakur olmaktır. Vakur olmak, kişiye heybet de kazandırır. Sık sık espri yapan, çokça gülen ve ağırbaşlı olmayan bir kimse davetçi kimliğini yitirmiş olur. İnsanlara davet yapıyorum diye bir şeyler anlatıyor olsa ve dinleyici bulsa dahi kendisini ciddiye alan pek kimse olmaz. Bulunduğu meclisteki insanlar kendisine karşı cüretkâr olur.

Sad bin Ebi Vakkas oğluna şöyle tavsiyede bulunmuştur: *'Ey oğlum sakın mertebesi yüksek kimselere şaka yapma. Senden nefret ederler. Sakın basit insanlarla gülme onlar da sana karşı cüretkar olurlar.'*

B. Çokça Gülmek ile Muhabbet Farklı Şeylerdir

Müslümanların bulunduğu ortamda hürmet, nezâket, vakar, sekinet, huzur ve muhabbet vardır. Muhabbet anlayışı şeriata uygun olmayan kimselere göre ise bir toplulukta ne kadar çok kahkaha varsa o kadar çok muhabbet vardır!

Çokça gülmenin olduğu bir yerde bu serbesiyet ve ölçüsüzlük orada bulunanlar arasında diğer münasebetlerde de kendini gösterir. Çok basit bir meseleden dolayı birbirlerine karşı kaba ve kırıcı olabilirler. Karşılıklı saygının yerini edepsizlik, samimiyetin yerini cüretkarlık, muhabbetin yerini nefret ve eğlencenin yerini pişmanlık alır.

Müslüman'ın diğer Müslümanlara karşı hissettiği derin saygı ve muhabbetten ötürü yüreğinde giderek artan ve büyüyen bir mutluluk vardır. Çünkü o, Müslüman kardeşini başka bir şey için değil Allah *(cc)* için sever. Birbirlerini Allah *(cc)* için seven Müslümanların kendi aralarındaki münasebetleri de yine Allah'ın razı olduğu çerçevede olur. Bu münasebetlerinin temel unsurlarından olan muhabbetin de yine aynı şekilde Allah'ın rızasına uygun ve Rasûlullah'ın *(sav)* sünnetine muvafık olması gerekir.

Bir Müslüman diğer Müslümanlara karşı beslediği sevgisini her aşamada edep olarak ilişkilerine yansıtabilmelidir. Sevgi, kalbin amelidir. Gizlidir. Sevgisi kalpte yer eden bir kimseye bunu göstermenin çok farklı şekilleri vardır. Her halükârda asıl olan bu sevginin ortaya çıkışının şeriata uygun olmasıdır. Çok gülmenin, yahut kahkaha atmanın kardeşimize sevgimizi ifade etmek için doğru bir yol olmadığı kesindir. Her meselede olduğu gibi kardeşlikte de en güzel örnek olan sahabe nesli çokça güldükleri için muhabbetleri zirve noktada değildir. Onlar fedakarlıkları ve yardımlaşmaları ile kardeşlerinin sevgisini, Allah ve Rasûlü'nün de rızasını kazanmışlardır.

ÇOK YİYİP İÇMEK

Metin

ومنها: كثرةُ الأكل، ولا سيما إنْ كان من الشُّبهات أو الحرام.

قال بشر بن الحارث: خَصلتان تُقسِّيان القلب: كثرة الكلام، وكثرة الأكل. ذكره أبو نعيم.

وذكر المرُّوذي في كتاب الورع قال: قلتُ لأبي عبدالله - يعني أحمد بن حنبل -: يجدُ الرجل من قلبه رقّة وهو شبع؟ قال: ما أرى.

Kalbi katılaştıran unsurlardan bir tanesi de çokça yemek yemektir. Özellikle de haram ve şüpheli (yemek)lerden olursa (Kalp katılığını daha da arttırır).

Beşir bin Haris dedi ki: 'İki özellik vardır ki kalbi katı-

laştırır. Bunlar çokça konuşmak ve fazla yemek yemektir.' Ebu Nuaym bu sözü Hilye (isimli eserin)de zikretmiştir.

Mervezi [1] *'Ver'a' isimli kitabında dedi ki: 'Ben Ahmed bin Hanbel'e sordum: 'Bir adam midesi tok olduğu hâlde kalbinde rikkat (incelik) bulabilir mi?' Ahmed bin Hanbel dedi ki: (Böyle bir şeyin olabileceğini) Zannetmiyorum."*

Açıklama

Günümüzde artık tıbben bir tür kısmî özürlülük olarak nitelendirilmeye başlanan obezitenin en önemli nedeni olan oburluktan Müslümanlar sakındırılmışlardır. Kur'an-ı Kerim'de ve Rasûlullah'ın *(sav)* hadislerinde oburluğun daha ziyade kafirlere nisbet edildiğini görüyoruz.

"...Kafirler ise (dünyadan) faydalanırlar. Onlar hayvanların yediği gibi yerler. Nihayet varacakları yer cehennemdir." [2]

Ebu Hureyre *(r.a)* şöyle demiştir:

"Rasûlullah kafir bir adam misafir etti ve (ona ikram etmek için) bir koyun sağılmasını emretti. Adam sütü içti, sonra bir koyun daha sağıldı, onun da sütünü içti. Sonra bir daha sağıldı, onun da sütünü içti. Sağılan koyunların sayısı yedi oldu. (Adam) Yedi koyun sütünü içtikten sonra ancak doydu. Sabah olunca adam Müslüman oldu.

(Rasûlullah adam için) Bir koyun sağılmasını emretti, onun sütünü içti, bir daha sağıldı, onun da sütünü içince doydu. Bunu üzerine (Rasûlullah) şöyle buyurdu: 'Mümin tek mideyi doyurmak için yer, kafir ise (adeta) yedi mideyi doyurmak için yer.' " [3]

1. Hanbeli ulemasından bir alim.
2. 47/Muhammed, 12
3. Buhari, Müslim, Malik, Tirmizi.

Rasûlullah'ın *(sav)* on beş asır öncesinde sakındırdığı çokça yemek yemek ve oburluk meselesi özellikle de bazı bölgelerde maddi refahın artmasıyla beraber ortaya türlü sorunlar ile teşhisi ve tedavisi zor hastalıkların çıkmasına sebep olmuştur. Bu anlamda insan sağlığı ile ölçüsüzce yeme-içme arasında olumsuz sonuçlara neden olan doğrudan bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Tıka basa doldurulan bir mideyi, Rasûlullah *(sav)* *'şer kabı'* olarak nitelendirmektedir.

Mikdam bin Ma'dikerib'in *(r.a)* rivayet ettiğine göre Rasûlullah *(sav)* şöyle buyurmuştur:

"Ademoğlu karnından (midesinden) daha şerli bir kap doldurmamıştır. Ademoğluna belini doğrultacak birkaç lokma yeter. Bundan fazla yemesi gerekirse midesinin üçte birini yemek, üçte birini su, üçte birini de nefesine (ayırsın)." [1]

Ahlak, adab ve tezkiye ile ilgili olarak İslam alimlerinin yazdığı eserlerde ve yazılmış tıp alanındaki kitaplarda çok yemenin insanın hem bedeni hem de maneviyatı üzerindeki zararlarından çokça söz edilmiştir.

Bu zararlardan bir tanesi de çokça yeme içmeyle beraber şehvetin harekete geçmesidir. Fazla yemek yiyip içecek tüketen kimsede tembelliğe meyil başlar. Çünkü tıka basa doldurulan midenin tokluğu hemen beyne kan basınca yapar. Düşünme ve kavrama gibi melekeler zayıflarken, şehevî duygular kuvvetlenir. Şeytanın damarlarda dolaşan kan gibi insan vücudunda dolaştığını bildiren sahih hadisin ışığında diyebiliriz ki çok yemek yemekle beraber genişleyen damarlarda şeytan, şehevî duyguları dürtükleme imkânını fazlasıyla elde etmiş olur.

---

1. İbni Mace

Şehveti arttıran oburluk, nefis terbiyesini olabildiğince zorlaştırır. Hem tıka basa yiyip içmek, hem de nefs terbiyesi bir arada yürütülemez. Nefs terbiyesi az yiyip-içme, az uyuma, az konuşma, dünya lezzetlerinden sakınma ve nefsin arzuladığı şeylerden kaçınmakla yapılabilir. Nefis ancak mücâhede ile terbiye olur. Halbuki kuvvet ve şehvet Allah'ın *(cc)* emirleri karşısında insanı cüretkârlığa sevk eden başlıca etkenlerdendir. Bu cüretkârlığa sebep olan kuvvet ve şehvetin kaynağı ise çokça yiyip içmektir.

Nefis, istediği nimete istediği zaman ve arzuladığı ölçüde ulaştığında daha farklı şeylere yönelmeye başlar. Çokça yiyip içen bir kimsenin iradesi de zamanla nefsin kontrolüne girmeye başlar. Bu durum, kişi için büyük yıkımın başlangıcıdır. Zira hiç kimse nefsin arzularını tam anlamıyla karşılamaya muvaffak olamaz. Nefsin arzularına köle olmuş bir kimse artık gayr-ı İslami ve hatta fıtrata aykırı olan bir takım sapkın yollara yönelecek hâllere düşer.

Çokça yiyip içmek, kişiyi itaatleri zamanında ve ihsan üzere yapması hususunda tembelliğe, gevşekliğe ve mazeretsiz olarak ertelemeye yöneltir. Oysa sahih akide sahibi bir Müslüman'ın hayatı boyunca en çok önem ve özen göstermesi gereken şey Allah'a *(cc)* takdim ettiği ibadetleridir.

Güzel ahlaklı, işlerinde düzenli, çevresine örnek olabilecek nitelikteki Müslüman'ın bedenen güçlü olabilmesi için oburluk derecesinde düzensiz ve dengesiz beslenmesine hiç gerek yoktur. Böyle bir beslenme tarzı hem bedenî, hem de manevi hastalıkların kapısını aralar.

Abdullah bin Ömer'den *(r.a)*:

"Rasûlullah'ın yanında bir kişi geğirdi. Bunu üzerine Rasûlullah şöyle buyurdu:

— Yanımızda geğirme! Dünyada çokça doyanlar, kıyamette en uzun süre aç kalacaktır." [1]

Çokça yiyip içmek kalpteki yumuşaklığı da giderir. Kalpte yumuşaklığın giderilmesi, kişinin merhamet, şefkat, acıma ve incelik gibi duygulardan mahrum kalması demektir. Kalpte rikkat/incelik olmayınca katılık baş gösterir. Kalp katılaştığında ise kendisine arz edilen güzellikleri red edecektir.

Tıka basa dolan bir mide âdeta kalbin önüne bir perde olur. Kalp kat be kat perdelenmiş olmakla, yüce Allah'a ihlas üzere yönelecek incelikten mahrum kalır. Sözde *'özgüven'* etiketiyle kibir ve gurura kapılmanın mecrasına girmiş olur.

Çokça yiyip içmek asıl olarak haram olmamakla beraber konunun başında kaydettiğimiz ayet ve hadiste de işaret edildiği üzere zemmedilmiş/yerilmiştir.

İradesi nefsinin hakimiyeti altına girmiş kişinin, hayvanî yönü daha kuvvetli bir şekilde ortaya çıkar. Bu durumun en çarpıcı görünürlüğü naslarda yapılan teşbihlerde ortaya konmuştur. Dikkat edilirse şehvetinin baskısına karşı hiçbir irade göstermeyen ve lezzetlerin esiri olarak hayvanlar gibi yiyip içmekle vasıflandırılanlar kafirlerdir. Çünkü onlar dünya hayatındaki tercihlerini bu tür bir yaşam tarzı istikametinde kullanmışlardır.

Müslüman'ın yaşadığı hayat ise hoştur, temizdir, güzeldir, paktır, nezihtir. Kalbi ince bir Müslüman'ın yeme içmesi de helal, temiz, hafif, faydalı, yenildiğinde içildiğinde kötü sonuçlarla karşılaşma tehlikesi olmayan, vücuda ağırlık vermeyecek şekilde hazmı kolay türdendir. Belini doğrultacak birkaç lokmayla yetinmeyi bilir.

---

1. Tirmizi

SIK SIK GÜNAH İŞLEMEK

Metin

ومنها :كثرة الذنوب، قال تعالى: {كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِم مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ

وفي المُسند، والترمذي عن أبي هريرة، عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: (إنَّ المؤمن إذا أذنب كانت نكتةٌ سوداء في قلبه، فإنْ تاب ونزع واستغفر صُقل قلبه، وإن زاد زادت حتى يعلو قلبه، فذلك الران الذي ذكر الله في كتابه: {كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِم مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ}). قال الترمذي: صحيح.

قال بعض السلف: البدن إذا عري رقَّ، وكذلك القلب إذا قلّت خطاياه أسرعت دمعته.

Çokça günah işlemek kalbi katılaştıran unsurlardandır. Allah (cc) buyurdu ki:

"Hayır! Bilakis onların işlemekte oldukları (kötülükler) kalplerini kirletmiştir (tabaka oluşturmuştur)." [1]

İmam Ahmed'in Müsned (isimli eseri)'nde ve İmam Tirmizi'nin Sünen'inde Ebu Hureyre'den (r.a) Nebi'nin (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"Muhakkak ki mümin günah işlediği zaman, kalbinin üzerinde siyah bir nokta oluşur. Eğer tevbe eder, yaptığından el çekerse ve Allah'tan istiğfar dilerse, kalbi parlar. Eğer günahı arttırır ve yapmaya devam ederse kalbindeki siyah noktalar da kalbinin tamamını kaplayana kadar artar. Bu öyle bir perdedir ki Allah bunu kitabında zikretti: 'Hayır! Bilakis onların işlemekte oldukları (kötülükler) kalplerini kirletmiştir (tabaka oluşturmuştur).' " [2]

Tirmizi dedi ki: 'Bu, sahih bir rivayettir.' Seleften bazıları dedi ki: 'Beden soyunduğu zaman incelir. Kalp de bunun gibidir. Onun hataları azaldığında göz yaşları hızlanır.'

وفي هذا المعنى يقول ابن المبارك - رحمه الله - :

رأيتُ الذنوب تُميت القلوب * ويُـورثـك الـذُلَّ إدمانـهـا**

وترك الذنوب حياة القلوب * وخيرٌ لـنفـسـك عـصيانـهـا**

Bu manada (Abdullah) İbni Mûbârek şöyle demiştir:

Günahların kalpleri öldürdüğünü gördüm.

Günahın üzerinde devam etmen sana zilleti miras bırakır.

Günahları terk etmek kalplerin hayatıdır.

Kendi nefsin için ona isyan etmen hayırlıdır.

1. 83/Mutaffifin, 14
2. 83/Mutaffifin, 14

Açıklama

İnsanın üzerindeki elbise hem örtünme, hem de korunma vasıtasıdır. İnsanın giyindiği elbise, doğal olarak kendisine belli bir hacim kazandırır. Giyilen elbisenin katları arttıkça beden sıcak soğuk gibi dış etkenleri hissetmez. Giyilen elbise çıkarıldığında bedende dış etkileri en ince noktasına kadar duyabilen hassasiyet ortaya çıkar. Merhum müellifin selef alimlerinden naklettiği *'Beden soyunduğu zaman incelir'* sözündeki maksat, bedenin hassasiyetinin artmasıdır.

Kalp de böyledir. Eğer şeytani, hastalıklarla kararıp perdelenmemiş, asli hâli üzere kalmış olsa ince olur. Allah'ın emir ve yasaklarına itaat hususunda, üzerine yaratılmış olduğu fıtrata uygun olarak hassasiyetini korur.

İnsan günahlara bulaştığında ise kalpte kararma başlar. Her günahla beraber kalbe işlenen siyah noktalar sonraki safhalarda kalbin duyarlılığını zayıflatır. Günahlar devam ettikçe kalp de perdelenmeye başlar. Günahlardaki süreklilik kalpteki perdelenmenin kat kat artmasına sebep olur. Öyle ki Allah'ın razı ve hoşnut olduğu söz ve amellerden yüz çevirir. Kalp artık Allah'ın katında yüce mertebeler ve büyük dereceler elde edebilmesi amacıyla Allah'a yönelinen bir karargâh olmaktan çıkar. Günahlardan ötürü siyah noktalarla lekelenmiş, lekelerden perdelerle perdelenmiş, katı ve kara bir et parçasıdır.

Bu hâl kişinin günahlardan el çekmesi ve hayra yönelmesiyle geçer, kalp asli konumuna döner ve yumuşaklığı artar. *'Gözyaşları hızlanır'* ifadesi, kalbin aslına rücu etmesiyle hasıl olan sevinci anlatır.

Günahların kalbi zayıflattığı, katılaştırdığı, kararttığı ve

artık kendisinden ümit beslemeyecek ölçüde feci hâllere sürüklediği bilinen bir husustur.

Kul için saadet, huzur, sekinet, zevk ve selamet ancak günahlardan uzak durması ve Allah'a gerçek bir yönelişle yönelmesiyle mümkün olur.

Günahlar, Allah'ın *(cc)* rızası ve hoşnutluğu istikametinde yol alan insanı, hayır yolculuğundan alıkoyar, durdurur ve gerisin geri döndürür. İnsanın geri dönmesi bir yana, durması dahi kendisi için büyük bir kayıptır. Çünkü durmak, düşüp tepetaklak olmanın en mühim sebeplerindendir.

Bilerek ve isteyerek günah işleyen hiç kimse yoktur ki herhangi bir günahı işlediği anda onu severek yapmış olmasın. Yaptığı günahla geçici bir lezzet almış ve sevinç duymuştur. İslam'ın yasakladıkları, aynı zamanda temiz fıtratın da kabul etmeyip tiksindiği şeylerdir. Günahın çirkinliğini bildiği hâlde ona devam eden kimse artık yüce Allah'ın korumasından da çıkmış olur. Günah işlemenin ve günahlara devam etmenin dünya hayatındaki en büyük cezası işte budur. Allah'ın korumasından çıkmak demek, daima kötülüğü ve çirkinliği emreden nefsin insafına kalmak demektir ki, bu da kişi için en büyük musibetlerdendir.

Bir kimsenin günahlara devam etmesi, bizzat kendi öz nefsini helake sürüklemesidir. Günahını küçük ve basit görmesi, şeytanın oyununa gelmekten başka bir şey değildir.

Rasûlullah *(sav)* şöyle buyurmuştur:

"Sizleri küçük günahlardan sakındırıyorum…"

Bu mesele hakkında şöyle bir örnek verdi:

"Çölde (yolculuk yaparken) konaklayan bir topluluğun

oduna ihtiyacı oldu. Her birisi birer tane odun getirdi ve böylece büyük bir odun yığını oluşturdular. Ateş yakıp ekmeklerini güzelce pişirdiler. İşte aynı şekilde küçük günahlar da kul(un kalbi) üzerinde birikir ve o da bunları önemsiz görür. Neticede o küçük günahlar o kulu helake götürür." [1]

İlim talebesi, davetçi yahut mücahidin yaptığı taati gözünde büyütüp çok görmesi de günahtır. Çokça ibadet ve taatta bulunan birisi olsa dahi eğer yaptığı amelleri bu şekilde görüyorsa bu kimse günahı da küçük görüyor demektir. Küçük de olsa günahlarda ısrar etmek, Allah'ın *(cc)* bağışlamasına engeldir.

Allah *(cc)* şöyle buyurmaktadır:

"O takva sahipleri ki, bir kötülük yaptıklarında, ya da kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı hatırlayıp günahlarından dolayı hemen tevbe-istiğfar ederler. Zaten günahları Allah'tan başka kim bağışlayabilir ki! Bir de onlar, işledikleri kötülüklerde, bile bile ısrar etmezler." [2]

Günahların Sebep Olduğu Diğer Kötü Hâller

A. Günahlar Kulu (kişiyi) Allah'tan ve İnsanlardan Uzaklaştırır

Günahlar, en başta kişinin yüce Allah'tan *(cc)* uzaklaşması gibi çok kötü bir neticeye sebep olur. Bununla beraber temiz fıtratı bozulmuş olur ve şeytanın istismarına açık bir değişime uğrar. Rabbinden uzaklaşmış ve temiz fıtratı bozulmuş bir kimsenin muttaki bir topluluk içerisinde barınabilmesi, hatta aralarında bulunması bile söz konusu olamaz. Bu da

1. İmam Ahmed
2. 3/Âl-i İmran, 135

günahlara devam edip ısrarcı olan kimse için ayrıca büyük bir mahrumiyettir.

Günah işlemekte ısrar eden bir kimse Allah'ın korumasından çıkar ve dünya hayatında kendisini Allah'a bağlayan bağdan kopuk bir hâlde yaşamaya başlar. Allah *(cc)* ile daima canlı tutulması gereken kulluk münasebetini koparan bir kimse biyolojik olarak *'insan'* ise de hakikatte hayatı otlaklarda, meralarda otlanmakla geçen hayvanlar seviyesindedir.

Allah'a itaatten çıkıp fasıklığa razı olan bu sınıf insanlara dünya hayatında bir başka mahrumiyet daha vardır.

Allah *(cc)* şöyle buyurur:

"Allah'ı unutan ve bu yüzden Allah'ın da onlara kendilerini unutturduğu kimseler gibi olmayın. Onlar fasık kimselerdir." [1]

Günahlar, en başta kulun Allah'a itaate önem vermediğini gösterir. Günah işlemekte ısrar eden fasık kimseler Allah'ı unuttukları için kendilerini dünyada izzetli kılacak ve ahirette de azaptan kurtaracak hayırlı amellerle meşgul olmayı terk ettiler. Bu terk ediş onları temiz fıtrattan olabildiğince uzaklaştırıp nefsin tesiri altına sokmuştur. Her bir günah kulun kendisi ile Allah arasındaki perdeyi yırtması sonucunu doğurur. Bu hâline devam ettikçe yüce Allah'ı unutur ve O'nunla *(cc)* karşılaşmanın da artık çok uzak bir ihtimal olduğunu düşünmeye başlar. Böyle bir düşünceyse şeytanın oyunundan başka birşey değildir. Allah *(cc)* şöyle buyurur:

"Andolsun, insanı biz yarattık ve nefsinin kendisine fısıldadıklarını biliriz ve biz ona şah damarından daha yakınız." [2]

---

1. 59/Haşr, 19
2. 50/Kaf, 18

Bu ayetin bildirdiği hakikati düşünen her bir Müslüman'ın iliklerine kadar titremesi gerekir. Evet. Allah *(cc)* bize, her bir kuluna yakın olduğunu bildirmektedir. Burada kul için asıl önemli olan ise kendisini Allah'a ne derece yakın hissetmekte olduğudur. Şah damarından daha yakın olmak demek yakınlığın ve kontrolün en mükemmel noktasıdır.

Allah'ın *(cc)* kendisine şah damarından dahi daha yakın olduğunun şuurunda olan bir insan, doğal olarak Allah'ın haram kılıp yasaklamış olduğu ve hoşnutsuzluğuna yahut gazabına sebep olacak her türlü söz ve davranıştan uzak duracaktır. Hiç değilse bu şuurunu canlı tutmaya çalışarak kişiyi zillete ve mahrumiyete mahkum edecek günahlardan kaçınması kolaylaşmış olacaktır.

İnsanoğlunun unutkanlığı ve nefsine zulmedici olması onu altından kalkamayacağı cürümler işlemek hususunda cüretlendirmektedir. İnsan zalimdir, nankördür, cahildir, zayıftır, acizdir, hırslı ve huysuzdur. Hayır ve ıslah yönünde sahip olduğu yüksek potansiyeli ortaya çıkarmaktan kaçınan, akletmeyen ve fehmetmeyen bir varlıktır. İnsanın idrak edebileceği en mükemmel şekilde kendisine yakın olan yüce yaratıcısına karşı günah ve masiyetlerde bulunması, işte bu tür özelliklerinden kaynaklanmaktadır.

Günahlar kişinin kalbini katılaştırdığından bu durum onu Allah'ın rahmetinden, mağfiretinden ve tevvab olduğundan gaflete yöneltir. İleriki safhalarda büyük bir ümitsizliğe kapılır. Bu hâl, yüce Allah'tan, O'nun rıza ve hoşnutluğundan uzaklaşmasına neden olacaktır. Bu da kendi aleyhine neticeler doğurur. Onlardan birisi de kötülüğü emreden nefsiyle ve şeytanla baş başa kalacak olmasıdır. Kendisi gibi olup günah işlemekte cüretkarca davranan arkadaşlarıyla

arasında da hakikatte büyük bir uzaklık ve kopukluk içinde bulur kendisini. Zira günah, cürüm ve masiyetleri işledikleri sırada aynı ortamı paylaşıyor olsalar da hiçbirisi diğerine asla güvenemez. Bu tür mücrimlerin hâli tıpkı kurtların gecelerken birbirlerini görebilecekleri şekilde bir daire halinde sıralanmaları misali gibidir. Biri diğerine sırtını dönecek kadar itimat etmez.

Günahkâr kendisi gibi olan kişilerden dahi uzaklaşıyorsa elbette salih insanlarla aynı ortamı paylaşabilmesi asla mümkün olmaz. İbni Kayyım şöyle der: *'Nasıl ki sağlam olan bedenler hasta olan bedenlerden rahatsızlık duyarlar. Aynı şekilde salih olanlar da facir olanların yanında rahatsızlık duyar.'*

B. Günahlar Kişi için Zillet Sebebidir

Günah işleyen ve bunda ısrar eden kimseler Allah *(cc)* katında izzetten mahrumdurlar. Yaptıkları kötülükler ve bu kötülüklerdeki ısrarları kendileri için zillet sebebi olmuştur. Kul, ibadet ve taatlerle yüce Allah'a yakınlaştıkça izzet bulur. Şüphesiz ki izzet en mükemmel şekliyle ve daima yüce Allah'ın *(cc)* yanındadır.

"...Halbuki izzet, ancak Allah'ın, Peygamber'inin ve müminlerindir..." [1]

İzzetin mutlak sahibi olan Allah *(cc)* kendisine ibadet ve taatleri en güzel bir şekilde takdim eden kullarını aziz kılar. Kulları arasında izzet ve şeref itibariyle de en üstün olanlar Rasûlullah *(sav)* ve diğer Peygamberlerdir *(asm)*.

Allah *(cc)*, insanlar için belirlemiş olduğu hudutları ihlal eden, günah ve masiyetlerde ısrarcı olan asi kullarına izzet ve şereften pay vermez.

1. 63/Munafikun, 8

Yüksek bir binanın tepesinden inerken nasıl ki merdivenlerden basamak basamak iniliyorsa günahlar da kişiyi izzetinden, derece derece mahrum bırakır. Kişide kalp katılığı alametleri baş gösterdiğinde günahlarla arasındaki perde de aralanmaya başlar. Günah işlemeye başladığında ya da günahı işledikten hemen sonra iç sıkıntısı ve pişmanlık türünden bir şeyler hisseder. Günaha devam ettikçe adetâ içinden yükselen bir feryat gibi olan sıkılma ve pişmanlık duyguları zamanla kayboluverir. Bir süre sonra acı hissetmeyen ölü kalp gibi olur. İşlediği cürümlerden, günahlardan duyduğu haz, fıtrattan gelen itirazları bütünüyle etkisiz hâle getirir. Öyle ki artık günahlarını kendisi gibi fasık ve mücrim arkadaşları ile diğer düşük ve basit insanlara da anlatmaya başlar. Bu ise diğer günahlarının yanında farklı ve büyük bir kayıptır.

Ebu Hureyre'den *(r.a)* rivayet edildiğine göre Rasûlullah *(sav)* şöyle buyurmuştur:

"İşlediği günahları açığa vuranlar dışında, ümmetimin tamamı affedilmiştir. Bir adamın, gece kötü bir iş yapıp, Allah onu örttüğü hâlde, sabahleyin kalkıp: 'Ey filan! Ben dün gece şöyle şöyle yaptım', demesi günahı açığa vurmaktır. Oysa o kişi, Rabbi kendisinin kötülüğünü örttüğü hâlde geceyi geçirmişti. Fakat o, Allah'ın örttüğünü açığa vurarak sabahlıyor." [1]

Günümüz cahiliye toplumundaki durum bu açıdan endişe verici bir durum arzetmektedir. Öyle ki insanlardan bazıları yapmaya güç ve imkân yetiremedikleri cürümleri dahi sırf fasık arkadaşları arasında övünmek için sanki yapmış gibi ballandıra ballandıra anlatmaktan çekinmemektedir.

1. Buhari, Müslim.

Müminin, küçük de olsa günaha bakışı Abdullah bin Mesud'un *(r.a)* şu güzel sözündeki gibidir:

"Mümin kimse günahlarını hayalinde öylesine büyüktür ki, sanki kendisi bir dağın eteğinde oturuyormuş da, dağ üzerine çökecekmiş gibi zanneder. Günaha düşkün kimse ise, günahlarını burnunun üzerine konan bir sinek gibi görür." [1]

Günaha düşkün olan münafık ve fasıkların bu hâlleri onlara zillet ve aşağılanmışlıktan başka bir şey getirmez. Psikolojik ve manevi olarak içten içe bir çöküş hâlindedirler. Çünkü zillet varlıklarının her zerresine işlemiştir.

Ebu Hureyre'nin *(r.a)* rivayet ettiğine göre Rasûlullah *(sav)* şöyle buyurmuştur:

"Mümin taze yeşermiş gibidir. Rüzgar nerden gelirse onu eğip yatırır. Doğrulduğunda bela ve musibet onu yine eğer. Günahkâr bir kimse de sedir ağacı gibidir. Allah, dilediği bir zamanda onu yere serene kadar dimdik ayakta kalır." [2]

Bu örneklendirmede en büyük cürüm olan şirk de dahil bütün günahları işleyenler ortaktır. Müşriklerin en cüretkâr, cesur ve azgın olanlarının toplandığı savaş meydanlarındaki hâlleri buna örnektir. Hem sayı olarak hem de en gelişmiş teknolojik savaş araçları ile açık ara üstün olmalarına karşın çok az sayıdaki sadık müminlerden oluşan İslam ordusuna karşı her cephede zillet, hezimet ve azabı tatmaktadırlar. Hakikatte de onlar, içerisinde debelendikleri günahlardan dolayı asla güçlü savaşçılar olamadılar.

Televizyon, sinema, internet ve başkaca kitle iletişim va-

---

1. Buhari
2. Buhari, Müslim.

sıtalarıyla günahkâr mücrimler güçlü ve heybetli bir şekilde gösterilir. Tıpkı uzun ve iri bir sedir ağacı gibi. Ancak bu tip karakterler reklam karelerinden çıkıp da gerçek hayatta boy gösterdiklerinde ne kadar da zayıf, dayanaksız ve zelil oldukları net bir şekilde ortaya çıkar. Son yıllarda cihad meydanlarında yaşanan görüntüler de buna delildir. Cihad meydanlarındaki durum böyleyken hayatın diğer alanlarında da benzer manzaralar vardır.

Sabır ve namazla El-Aziz ve El-Celil olan Allah'tan kesintisiz olarak güç takviyesi alan maneviyatlı bir mümin tek başına da kalsa karşısındaki mücrimlerin sayısını dikkate almaz. Mücrim ve günahkâr ise beslenme, eğitim ve teçhizat konusunda hiçbir sıkıntı yaşamamakla beraber hakiki imandan ve manevi kuvvetten mahrumdur. Kuvvet de esasen kalptedir. Günahkârın kalbi güç ve iradenin kalesi değil, bilakis şeytanın dilediği gibi at koşturduğu fısk ve fücur yuvası hâline gelmiştir. Onun için kafir, Ebu Cehil karpuzuna; münafık, birbirine dayalı kütüklere ve günahkâr mücrim de sedir ağacına benzetilmişlerdir.

Mümini, kafirlerin yüzüne çarparak ümit ve cesaretlerini kıran bir fırtına kılan ise selim bir kalp sahibi olması, yani sıdkı ve takvasıdır.

İbni Kayyım diyor ki: *'Fars ve Rumları görmez misin? Beden olarak güçlüdürler ama ona en çok ihtiyaç duydukları yerde güçleri onları yarı yolda bırakır.'*

Bu büyük iki imparatorluk yüzleri açlıktan sararmış ama kalpleri takvaya doymuş Müslümanlar tarafından tarihin çöplüğüne gönderildi.

Ömer'in *(r.a)* kendisinden ek kuvvet isteyen ordusuna yazdığı mektup da aynı hakikate işaret etmektedir.

'Sakın Allah'a isyan etmeyin. Takva ile kuşanın çünkü siz takvayı ortadan kaldırırsanız sizinle düşmanınız arasında fark kalmaz. İş beden gücüne kalırsa da onlar size galip gelir.'

C. Günah, Günahı Doğurur

Bir kimse herhangi bir günah işlediğinde zannetmesin ki günahı kendisini o hâl üzere bırakıverecektir. Günahı kişiyi, nasuh bir tevbe olmadıkça asla terk etmeyecektir. Dahası samimi ve kararlı bir tevbeyle neticelendirilmeyen bir günah peş peşe yeni günahlar işlemenin kapısını da aralamış olur.

Yusuf'un *(as)* kardeşlerinin yaptıklarında bu manada ibretler vardır. Bir Peygamber olan babaları Yakub *(as)* hakkında su-i zanda bulunmuşlardı. Peygamber olan babalarına karşı su-i zanda bulunmalarına sebep ise henüz küçük bir çocuk olan Yusuf ile küçük kardeşine karşı hissettikleri kıskançlıktı. Çünkü kalpleri bu yönde ağırlaşmıştı.

Kardeşlerine karşı kıskançlık, babaları hakkında su-i zana götürdü onları. Bununla da bitmedi. Şeytan onları Yusuf hakkında kötü bir iş yapmaya sevk etti. Küçük Yusuf normal şartlarda bir çocuğun en çok itimat etmesi gereken ağabeyleri tarafından canlı bir şekilde kör bir kuyuya atıldı. Yusuf'u kuyuya atan kardeşleri bu cürmü işleyip babalarına dönünce Yusuf'un akıbeti hakkında yalan söylediler. Yalanlarlarına da birbirlerini şahit gösterdiler. Sonraki yıllarda yaşanan kuraklık sebebiyle Yusuf'un *(as)* yüksek bir mevkide yönetici olduğu Mısır'dan zahire aldıktan sonra tam da döneceklerken yüklerinde arama yapılması emri verilmişti. Kardeşini yanında tutmak isteyen Yusuf *(as)*, onun yükünün içine kralın su kabını koydurmuştu. Yakub'un *(as)* şeriatına göre hırsız yakalanarak çaldığı malın karşılığında mal sahibine köle

olarak hizmet ettirilirdi. Kralın su kabı Yusuf'un kardeşinin yükünün içinde çıkınca kardeşleri şöyle dedi:

"Eğer O çaldıysa, daha önce onun (Yusuf'u kastederek) bir kardeşi de çalmıştı..." [1]

Böylece günahlar silsilesine bir de iftirayı eklemiş oldular. Kalplerinin ağırlaşmasıyla ilk başta küçük kardeşlerine karşı duydukları kıskançlık hisleri kendilerini aynı zamanda bir Peygamber olan babaları hakkında su-i zan etmeye, sonra babaları hakkında gıybet etmeye, sonra kardeşleri için düşündükleri kötülükte yardımlaşmaya, sonra babalarına ve Yusuf'a ihanet ederek verdikleri sözü bozup kardeşlerini kuyuya atmaya, sonra babalarına döndüklerinde yalan söylemeye, hatta birbirleri hakkında yalancı şahitlikte bulunmaya ve sonra da Mısır'da Yusuf'un *(as)* geçmişte hırsızlık yaptığı iftirasında bulunmaya kadar günahtan günaha sürüklendiler. Günah, eğer samimi ve kararlı bir tevbeyle kesilmezse başka bir günahın çıkış noktası olur. Günah, günahı doğurur.

O yüzden facir ve fasıkların çoğunluğunda günah işlemek adetâ bir alışkanlık, bir hayat tarzı hâline gelmiştir. Günah onlar için artık sadece hazdan ibaret değil, aynı zamanda da bir yaşam biçimidir.

D. Günahlar İnsan için Mahrumiyettir

Günahlar ve özellikle de günahta ısrar etmek kişi için sayılamayacak kadar bir çok küçük veya büyük mahrumiyetlere sebep olur.

Günahlar nedeniyle kalp, hakka karşı ağırlaşmaya, gevşemeye, kararmaya, zayıflamaya ve katılaşmaya başlar. İman

1. 12/Yusuf, 77

zayıflar ve takva yok olur. Kişiyi kendisine şah damarından bile daha yakın olan yüce Allah'ı hakkıyla tanımamaya, en güzel isimlerinden ve sıfatlardan dahi gafil olmaya sevk eder.

Günah işlemeye devam eden kimse sanki yüce Allah'tan bir söz almış gibi bir rahatlıkla Allah'ın affına güvenerek bağışlanacağını hayal eder. Şeytan onu bu kuruntular denizinde boğmaya çalışırken ecel geldiğinde artık iş işten geçmiş olur.

"Şüphesiz ki Rabbinin yakalaması çok şiddetlidir." [1]

Günahlar kalbi karartıp katılaştırırken, günahlar kişide insanı helake sürükleyebilecek iki şeyi de ortaya çıkarır. Bunlar şüpheler ve şehvetlerdir. Şüphe ve şehvet eğer yakin ve takva ile tedavi edilmezse kişiyi daha büyük günahlara yöneltecektir. Kişi günah işledikçe şüphe ve şehvet nefsi kontrol altına alacak, nefsi kontrol eden şüphe ve şehvet, kişiyi günahlara doğru adetâ dört nala koşturacaktır. Günah ve masiyet bozkırlarında dört nala koşturan facir ve fasık kimse bu durumda Allah'ın *(cc)* korumasından, yardımından, ikramından ve ihsanından mahrum kalacaktır. O artık kendisi gibi pusulasını şaşırarak günah bozkırlarında bir o yana bir bu yana savruluveren diğer mücrim, facir ve fasıklarla yol arkadaşlığı yapacaktır.

Kulun salih, muttaki, ilim ehli, sadık, mücahid ve daha birçok güzel vasıflara sahip müminlerle arkadaş olmaktan uzak kalması dahi şu dünya hayatında karşılaşabileceği mahrumiyet olarak ona yeter de artar bile.

Günahlara dalan ve bunda ısrar eden kimseler, kalplerinin kararması yahut katılaşmasından ötürü temiz ve hoş şeylerden lezzet alamaz hâle gelirler. Kalbi selim fakir bir Müslüman

---

1. 85/Buruc, 12

her hâlde Allah'a şükür ve hamd etmeyi gerektirecek bir vesile bulur. Bundan da büyük bir huzur ve saadet hisseder. Fena hâlde acıktığı zaman birkaç lokma ile rızıklandırıldığında Er-Rezzak olan Allah'a hamd eder, mutlu olur.

Mücrim ve günahkâr ise böyle bir şeyden dahi mahrum kalır. Her taraftan rızık kapıları açılıp nimetlendirilmiş olmalarına rağmen ellerindeki mülk ve sermayeden dolayı büyük bir korku ve endişe içerisinde yaşarlar. Ellerindeki mülkü ve sermayeyi korumak, işletmek, daha fazla kazanç elde edebilmek, şirketleşmek, holdingleşmek, uluslararası küresel bir marka hâline gelebilmek gibi ucu kapkaranlık bir hırs tünelinde yol alırlar. Bir tarafta sermayeleri artıyor öte tarafta bereketi kalkıyor. Bir tarafta kazançları katlanıyor öte yanda huzur ve saadetleri tükeniyor. Kapasitelerini büyütürlerken çevrelerinde bulunanlar başta olmak üzere insanlara güvenleri ve gerçek dostları azalıyor.

Bir başka misal de ilim tahsil edenler için verilebilir. İlim talebesinin en fazla ihtiyaç duyduğu şey öğrendiklerini anlamak ve hıfz etmek, bu malumatları yaşama aktarmak ve insanları bu güzelliklere davet etmektir. Bunların hiçbiri salt insan çabasıyla olacak şeyler değildir. Yüce Allah'ın *(cc)* yardım ve tevfikiyle mümkündür.İnsan bunların tamamında ya da bazısından mahrum oluyorsa işlediği günahlar sebebiyledir. Kendisinden nakledilen bir sözde Abdullah İbni Mesud *(r.a)* şöyle demiştir: *'Öyle zannediyorum ki, insanlar işledikleri günahlar yüzünden bildiklerini unutuyorlar.'*

Harama bir bakış, işlenen bir günah ve sair masiyetler adeta bir silgi olur. Günah işledikçe kalbindeki ilim arşivinden sayfa sayfa, dosya dosya bilgiler belki de geri dönüşümsüz bir şekilde silinir, gider. Öyle ki bu günahkâr ilim ehli sanki yıllarca göz nuru akıtıp dirsek çürütmemiş gibi ilimden ve

dolayısıyla da birçok hayırlardan mahrumiyetle bir manada da cezalandırılmış olur. Yine ezberini veremediği bir gün durumunu hocası Veki'e şikayet eden İmam Şafii aldığı cevabı şu beyitlerle aktarır:

Veki'e hıfzımın kötülüğünü sordum

Günahları terk etmemi söyledi

İlim nurdur

Ve Allah nurunu asiye vermez dedi

Allah yolunda cihad eden bir mücahid ayaklarının sabit kalmasına ve gerisin geriye dönmeden sebat etmeye muhtaç olduğu anda işlediği günahlar onu bu hayırdan mahrum bırakır.

"İki topluluğun karşılaştığı gün şeytan, işlemiş oldukları bazı şeyler dolayısıyla sizden yüz çevirenlerin ayaklarını kaydırmak istemişti. Şüphesiz Allah onları bağışlamıştır. Allah çok bağışlayıcı, çok hilim sahibidir." [1]

Çalışan ve evinin rızkını temin etmeye çalışan insan umduğunu elde edemez. Sıkıntılar içinde yaşamını idame ettirir. Sebebi günahlardır.

"Kişi işlediği günahtan dolayı kendisine ait olan rızıktan mahrum bırakılır." [2]

Bazen günahlar ihtiyacımız olan huzur ve saadete engel olur.

Süfyan-ı Sevri *(r.h)* şöyle der: *'Ben herhangi bir günah işlediğimde onu hanımımın ve bineğimin huyundan (yani huylarının değişmesinden de) anlıyorum.'*

1. 3/Âl-i İmran, 155
2. Müsned

Bütün bu anlatılanları Allah *(cc)* şu ayetle ifade eder:

"Sana gelen iyilik Allah'tandır. Başına gelen kötülük ise nefsindendir." [1]

E. Günahlar Karada ve Denizde Fesada Sebep Olur

Allah *(cc)* şöyle buyurmaktadır:

"İnsanların bizzat kendi işledikleri yüzünden karada ve denizde düzen bozuldu." [2]

Karada ve denizde düzeni bozan uygulamaların çoğunluğu günahların en büyüğü olan şirk ve küfür sistemlerinin hakim olduğu devletlerin fiillerinden kaynaklanmaktadır.

Ormanların talan edilerek yok edilmesi, ekolojik dengenin bozulmasıyla ortaya çıkan aşırı ısınma, kutuplardaki buzulların erimeye başlaması, mevsimlerin soğukluk ve sıcaklık değerleri ile yağış miktarlarındaki anormal değişiklikler... Bunların tamamı başta mücrim kapitalist müşrikler olmak üzere bizzat insanların kendi elleriyle yaptıkları kötülüklerin kısmî bir karşılığıdır. Başta verdiğimiz ayetin devamında şöyle buyrulmaktadır:

"...ki Allah yaptıklarının bir kısmını onlara tattırsın; belki de (tuttukları bu kötü yoldan) dönerler." [3]

Yani günahlara batan insanların yeryüzünde karşılaştıkları onların cazalarının sadece bir kısmıdır. Asıl azap ise kıyamet günüdür.

Karada ve denizdeki fesada sırf kuru bir akıl ile yaklaşanların değerlendirmeleri de sığ ve yüzeysel olur. Eğer herkes

---

1. 4/Nisa, 79
2. 30/Rum, 41
3. 30/Rum, 41

doğaya duyarlı olursa ekolojik denge de sağlanabilirmiş gibi bir bakış açısına sahip olanlar her şeyden önce bizzat öz nefislerindeki fıtrat dengelerinin bozulmasına önem vermelidirler. Zira insan fıtratı bozulmaya başlayıp günahlar ve aşırılıklar artınca yeryüzündeki fesad da çoğalır. Fitneler, fücurlar, zulümler, bilinen ve bilinmeyen türlü belalar yaygınlaşır.

Rasûlullah'ın *(sav)* eşlerinden, müminlerin annesi Zeyneb binti Cahş'ın *(r.anha)* anlattığına göre Rasûlullah *(sav)* bir gün korkudan titreyerek onun yanına geldi ve baş parmağı ile şahadet parmağını birleştirerek:

"— Allah'tan başka ilah yoktur. Yaklaşan şerden dolayı vay Arab'ın hâline! Bugün Ye'cüc ve Me'cüc'ün seddinden şu kadar yer açıldı, buyurdu.

Bunun üzerine ben:

— Ey Allah'ın Rasûlü! İçimizde salihler de olduğu hâlde helak olur muyuz? diye sordum.

Rasûlullah şöyle buyurdu:

— Kötülük ve günahlar çoğaldığı vakit, evet." [1]

1. Buhari, Müslim.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
KALP
KATILIĞINI
GİDERECEK
UNSURLAR

ALLAH'I (cc) ZİKRETMEK

Metin

وأمَّا مزيلاتُ القسوة فمتعددة أيضاً:

فمنها: كثرةُ ذكر الله الذي يتواطأ عليه القلب واللسان

(Kalp) Katıldığı(nı) giderecek olan unsurlar da farklı farklıdır.

Katılığı giderecek unsurlardan bir tanesi de; dilin ve kalbin üzerinde ittifak ettiği şekilde Allah'ı zikretmektir.

قال المعلَّى بن زياد: إنَّ رجلاً قال للحسن: يا أبا سعيد، أشكو إليك قسوة قلبي؟ قال: أدنه من الذكر.

وقال وهب بن الورد: نظرنا في هذا الحديث، فلم نجد شيئاً أرق لهذه

القلوب، ولا أشد استجلاباً للحق؛ مِن قراءة القرآن لمن تدبَّره.

وقال يحيى بن مُعاذ، وإبراهيم الخوَّاص: دواءُ القلب خمسة أشياء: قراءة القرآن بالتفكر، وخلاء البطن، وقيام الليل، والتضرّع عند السحر، ومجالسة الصالحين.

Mualla bin Ziyad dedi ki: 'Bir adam Hasan'a (Hasan-ı Basri): 'Ya Ebu Said! Sana kalbimin katılığını şikayet ediyorum.' dedi. Hasan: 'Onu (kalbini) zikre yakınlaştır.' dedi.'

Vehb İbni Verid dedi ki: 'Biz bu söze baktık. Kur'an-ı okuyup düşünmekten daha çok kalbi incelten ve insanı hakka daha doğru çeken başka bir şey bulamadık.'

Yahya bin Muaz ve İbrahimu'l Havvas dediler ki: 'Kalbin ilacı beş şeydir. Bunlar; Kur'an-ı tefekkür ederek okumak, karnı aç bırakmak, gece namazı kılmak, seher vakitlerinde Allah'a boyun eğmek ve salih olan insanlarla beraber oturmaktır.'

والأصل في إزالة قسوة القلب بالذكر؛ قوله تعالى: {الَّذِينَ آمَنُواْ وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُم بِذِكْرِ اللّهِ أَلاَ بِذِكْرِ اللّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ}،

وقوله تعالى: {اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَاباً مُّتَشَابِهاً مَّثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ}،

وقال تعالى: {أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَن تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ}.

وفي حديث عبدالعزيز بن أبي روَّاد مُرسلاً، عن النبي صلى الله عليه وسلم: إنَّ هذه القلوب تصدأ كما يصدأ الحديد قيل: فما جلاؤها يا رسول الله؟ قال: تلاوةُ كتاب الله، وكثرة ذكره.

'Kalbinin katılığını giderecek unsurun zikir olduğunun asıl delili yüce Allah'ın şu sözüdür:

"...Bunlar, iman edenler ve gönülleri Allah'ın zikriyle sükûnete erenlerdir. Bilesiniz ki, kalpler ancak Allah'ı zikretmekle huzur bulur." [1]

Ve Allah'ın (cc) şu sözüdür:

"Allah sözün en güzelini, birbiriyle uyumlu ve bıkılmadan tekrar tekrar okunan bir kitap olarak indirdi. Rabblerinden korkanların, bu kitabın etkisinden tüyleri ürperir, derken hem bedenleri ve hem de gönülleri Allah'ın zikrine ısınıp yumuşar. İşte bu kitap, Allah'ın, dilediğini kendisiyle doğru yola ilettiği hidayet rehberidir. Allah kimi de saptırırsa artık ona yol gösteren olmaz." [2]

Allah (cc) buyurdu ki:

"İman edenlerin Allah'ı anma ve O'ndan inen Kur'an sebebiyle kalplerinin ürpermesi zamanı daha gelmedi mi?" [3]

Abdulaziz bin Ebi Ravad'ın aktardığı mürsel hadiste Rasûlullah (sav) şöyle buyurdu:

"— Muhakkak ki demirin paslandığı gibi kalpler de paslanır.

Denildi ki:

— Onun cilası nedir ya Rasûlullah?

Rasûlullah dedi ki:

— Allah'ın kitabını okumak ve Allah'ı çokça zikretmektir."

---

1. 13/Rad, 28
2. 39/Zümer, 23
3. 57/Hadid, 16

Açıklama

Zikir, İslam'daki her ibadetin içinde bulunan ve hepsinin özünü teşkil eden bir ibadettir.

Allah'ı zikretmek, bizzat Allah'ın *(cc)* kendisini zikreden kulunu zikrederek mükâfatlandırmasına vesile olur.

"Öyleyse siz beni zikredin ki ben de sizi zikredeyim…" [1]

Allah'ın zikri her ibadetin başıdır ve ibadetlerin en büyüğü konumundadır:

"…Allah'ı zikretmek (ibadetlerin) en büyüğüdür…" [2]

Akıl sahibi olanların en belirgin özelliklerinden birisidir.

"Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde aklı selim sahipleri için gerçekten açık ibretler vardır. Onlar, ayakta dururken, otururken, yanları üzere yatarken Allah'ı zikrederler…" [3]

İslam'ın zirvesi olan ve canların Allah'a takdim edildiği zorlu cihad meydanında dahi müminlerin yapmakla emrolunduğu bir ibadettir.

"Ey iman edenler! Herhangi bir topluluk ile karşılaştığınız zaman sebat edin ve Allah'ı çokça zikredin ki başarıya erişesiniz." [4]

İnsan vücudunun her bir azasının belli bir zamanla sınırlı olan bir ibadet şekli vardır. Mesela; farz olan orucun yılda bir ay ile sınırlı bir vakti vardır. Namaz günün belli vakitlerinde farz kılınmıştır. Zekat ibadetinin gerçekleşebilmesi için

1. 2/Bakara, 152
2. 29/Ankebut, 45
3. 3/Âl-i İmran, 190-191
4. 8/Enfal, 45

sahip olunan malın nisap miktarına ulaşması ve üzerinde belirlenmiş bir sürenin geçmiş olması gerekmektedir.

Zikir ise Allah *(cc)* katında çok değerli ve önemli bir ibadet olmasından ötürü herhangi bir şey ile sınırlandırılmayan büyük bir ibadettir.

Kalbin de insan vücudundaki konumu malumdur. Kalp, vücutta duygulara, düşüncelere ve davranışlara hükmeden bir komutan, yahut bir hükümdar gibidir. Böyle yüksek konumdaki bir kalp ibadetlerin en büyüğü olan zikirle meşgul olduğunda gerçek değerini bulmuş olur. Kalp, işte bu değerli hâlden uzaklaşmamak için daima Allah'ın *(cc)* zikriyle meşgul olmalıdır.

Mümin kul bu ibadeti kalp ve dille birlikte yahut ayrı ayrı yapar.

İbni Receb *(r.h)* bu bölümde zikrin mutlak manadaki faydalarından ziyade kalbin katılığını giderici bir unsur olarak faydalarından söz etmektedir.

Merhum müellif (İbni Receb) şöyle der: *'Zikrin kalp katılığını gidermesi için zikir anında kalp ile dil ittifak etmelidir. Her ikisinin de aynı anda zikir ile meşgul olmaları gerekir ki amaçlanan fayda elde edilebilsin.'*

Yani kişinin yüce Allah'ı sadece diliyle zikretmesi kalp katılığını giderecek kuvvette değildir.

Akla hemen şöyle bir soru gelebilir: Anlamı tam olarak bilinmediği hâlde yapılan zikirler kişiye herhangi bir fayda sağlar mı?

Bazı naslardan ve selef-i salihinden birçok alimin ortaya koyduğu görüşlerden anlaşılmaktadır ki, böyle bir durumda

dahi kişi yaptığı zikrin ecrinden ve diğer bazı faydalarından istifade eder. En doğrusunu bilen Allah'tır.

"Bedevi araplardan birisi bir gün Rasûlullah'a gelerek şöyle bir soru sorar:

— Ey Allah'ın Rasûlü! Hangi amel daha faziletlidir?

Rasûlullah şöyle buyurdu:

— Dilin Allah'ın zikrinden dolayı ıslanmış olduğu hâlde dünyadan ayrılmandır." [1]

Abdullah bin Busr *(r.a)* şöyle rivayet etmiştir:

"Bir adam Rasûlullah'ın yanına gelerek:

— Ya Rasûlullah! İslam'ın emirleri çoğaldı. Bana sıkı sıkıya yapışacağım bir şey söyle, dedi.

Rasûlullah:

— Dilin Allah'ın zikriyle ıslansın, buyurdu." [2]

Bazı alimler zikri genel olarak üç kısma ayırmaktadır.

1. İmam Ahmed
2. Tirmizi

A. ZİKRİN ÇEŞİTLERİ

1. Dil ile Yapılan Zikir

Mümin, diliyle yapacağı zikirle, umulan ecri alır. Abdullah bin Mesud'un *(r.a)* rivayet ettiğine göre Rasûlullah *(sav)* şöyle buyurmuştur:

"İsra gecesinde İbrahim'e rastladım. Bana şunu söyledi: 'Ya Muhammed! Ümmetine benden selam söyle ve onlara cennetin toprağının çok güzel, suyunun tatlı, arazisinin düz ve geniş, ağaçlarının da 'Subhanallahi ve'l Hamdulillahi ve la ilahe illallahu vallahu ekber'den ibaret olduğunu haber ver.' " [1]

Cabir'den *(r.a)* rivayet edilen bir hadiste de Rasûlullah *(sav)* şöyle buyurur:

"Bir kimse 'Subhanallahi ve bi hamdihi (Ben Allah'ı her türlü noksanlıklardan tenzih ederim ve O'na hamd ederim)' derse, cennette onun için bir hurma ağacı dikilir." [2]

Bu hadislerde, zikrin dil ile yapılması dışında başkaca bir gereklilik veya şart belirtilmemiştir. Kişi farklı bir şeyle meşgul olsa dahi diliyle yapacağı zikrin ecri sabit olur.

2. Dil ile Kalbin Zikirde İttifak Etmesi

Kalbin de, yapılan zikirde aktif olması ve uyanık bir hâlde bulunmasıdır. Dil *'Subhanallah'* derken kalbin de bütün kuvvetiyle bu şuurda olmasıdır. Kainattaki varlıkları ve Kur'an'da sözü edilen şeyleri düşünmesi de bu sınıftandır. Bu tür zikir, bedeni de ibadetlere hazırlar.

---

1. Tirmizi
2. Tirmizi, İbni Mace.

Bu türden yapılacak olan zikirdeki devamlılık mümini felaha erdirir. Zikir, esas itibariyle salih amellerin özü ve ayrılmaz bir asli unsurudur. Dil ile kalbin bu ânda ittifak etmeleri mümini ibadet ve taatlarında teşvik edici ve adetâ onu yaptığı ibadetlerden doymamak gibi bir ruh hâline sevk eder. Dil ve kalp, Allah'ı zikretmekte ittifak ettikleri ândan itibaren Seleften birinin dediği gibi kalp güçlenir ve o kalbe yaklaşmaya çalışan şeytan her daim başarısız olur. Şeytanın yenilmesi diğer şeytanların onun başına toplanmasına sebep olur ve kendi aralarında *'Buna ne oldu böyle?'* derler. Onlardan biri *'Ona (selim kalp sahibi) bir insan dokundu'* der.

3. Yapılan Zikrin Manası Üzerine Tefekkür Etmek

Bu durum, zikrin kemal hâlidir. Böyle bir durumda dil ile kalp zikirde ittifak hâlinde iken onlara vücudun diğer bazı azaları da katılır. Mesela; hayatın normal akışı içerisinde sıradanlaşmış olan bazı olağanüstülüklere, adetâ yeniden keşfediyormuş gibi bakıp, yüce Allah'ın kudretinin tecelli ettiği bu mükemmellikler karşısında tesbih ve tefekkürü artırmak bu sınıftandır.

Cehennemle ilgili ayetler okunduğunda yahut hatırlandığında tüm benliği saran müthiş bir korku hissedilmesiyle beraber Allah'a sığınılması... Cenneti tasvir eden ayetler karşısında kalpteki ümit denizinin dalgalanmasıyla beraber Allah sevgisinin kuvvetlenip artması da bu başlık için birer örnektir.

Yapılan zikir ve duaların tamamına yakını ya Kur'an-ı Kerim ayetlerindendir ya da Rasûlullah'tan *(sav)* nakledilen hadis metinleridir. Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şerifler de Arapça olduğundan anadili Arapça olmayan Müslümanlar, yaptıkları zikir ve duaların anlamını bilemeyebilirler. Yap-

tıkları zikrin ayetlerden veya sahih hadislerden nakledilmiş olmasına dikkat etmekle beraber manasını da anlamaya çalışmaları en güzel olanıdır. Bir mümin eğer yaptığı zikrin anlamını bilmiyor veya bunu öğrenmekten aciz ise anlamını bilmediği zikirden ecir alamayacağı düşüncesiyle onu terk etmemelidir.

Bu, tıpkı şuna benzer. Mesela; hasta bir kimse doktora gider. Belirti ve şikayetlerine göre hastalığı teşhis edilerek tedavisi için doktorun uygun gördüğü bazı ilaçlar reçete edilir. Reçeteyi eline alan hastaların hemen hemen tamamı reçetedeki yazıyı okuyamaz. Okusalar dahi ne anlama geldiğini bilmezler. Reçetede yazılı ilaçların içinde neler olduğundan da habersizdirler. Ancak reçeteyi yazanın bir hekim olduğundan, reçetedeki ilacı da bir eczaneden aldığından emin olduğu için Allah'tan şifa dileyerek ilacı içer. Allah *(cc)* o ilacı, hastalığına şifa vesilesi kılar. Eğer hastalardan birisi *'Bu ilacın içinde neler olduğunu bilmem lazım, bilmezsem ilacı da içmem'* derse tedavisini geciktirmiş olur.

Şeytanın, müminlere karşı sinsi oyunlarından birisi de kişiyi hayırların hepsini bir çırpıda elde etmeye yöneltmesidir. Eğer bu mümkün olmayacaksa da hayırlardan tamamen yüz çevirtir. Hayırların tamamını bir çırpıda elde etmenin bir kul için pek de muhtemel bir şey olmadığı göz önünde bulundurulduğunda genellikle ikinci şık öne çıkmış olur. Yani eğer *'Hepsi'* elde edilmeyecekse o zaman *'Hiç'* olmasın diye insanı amelden soğutur. Şeytan, Müslüman'ın anlamını bilmeden yaptığı zikir gibi bir ameli küçük, basit ve değersiz gibi göstermeye çalışır.

Devamlı ve istikrarlı bir şekilde yapılan az ya da çok zikir mümin için hayatî bir gıda gibidir. Allah'ın rahmeti onların üzerine olsun, salih selefimizin bu konuda da oldukça ileride

olduklarını görüyoruz. Onlar sabah namazından hemen sonra güneşin doğuşuna kadar oturup Allah'ı zikreder ve bunu günün kahvaltısı olarak değerlendirirlerdi. Merhum İbni Teymiye'nin de (r.h) *'Eğer bu (zikir) olmazsa yaşayamam'* dediği nakledilmiştir.

Zikir gibi bir amelin devamlılığında kişi amelin bizzat kendisiyle beraber ameldeki azmiyle de ecir sahibi olur. Çünkü bu salih ameldeki azmi, beraberinde başkaca hayırlı salih amellere vesile olacaktır. Doğruya isabet ettiren müctehid bir alimin yaptığı ictihaddan iki ecir alması buna örnektir. İlki isabetli ictihadından, ikincisi ise o ameli ortaya koyarken gösterdiği azimden dolayıdır. Doğruya isabet etmemiş olsa dahi ecir hasıl olur. Bunun da sebebi gösterdiği gayret ve azimdir.

Şeytanın insanı en çok sürüklediği husulardan *'Ya hep, ya hiç'* gibi bir anlayışın İslam'da ve Müslümanların hayatında yeri yoktur. Esasen böyle bir şey İslam'ın amel fıkhına da aykırıdır.

Burada konumuzla direkt veya dolaylı olarak alakası olduğu için Yahya bin Muaz ve İbrahim el-Havvas'ın, kalbin ilacı olarak dile getirdikleri beş hususa biraz daha yakından bakmak faydalı olacaktır.

Kur'an-ı Tefekkür Ederek Okumak

Kalplere şifa olan Kur'an'dan ve Kur'an-ı tefekkür ederek okumaktan gereği gibi istifade edebilmek için her şeyden önce kalbin diri olması gerekir. Ölü kalplere ne Kur'an ayetleri ne de kainattaki kevnî ayetler bir anlam ifade etmez.

"Doğrusu o (Kur'an), takva sahipleri için bir öğüttür." [1]

1. 69/Hakka, 48

Kur'an'daki birçok ayet insanı tefekküre davet ve teşvik eder. İnsanı tefekkürden, tedebbürden alıkoyan şeylerin çokluğu kişiyi Kur'an'dan hakkıyla yararlanmaktan mahrum bırakır.

Şüphesiz ki Kur'an-ı Kerim'de varlıkların yaratılışı ile geçmiş kavimlerin haberleri, insanlığın şu asırdaki maddî ve manevi buhranlarına şifa reçeteleri ve gaybî haberler vardır.

Kişi mushafın sayfalarındaki ayetleri gözleriyle takip ederken kalbini de onun manaları üzerine odaklamalıdır. Kur'an-ı sırf hatim indirmek için okumamalıdır. Zihnen, ruhen ve kalben bütün kuvvetini o ân itibariyle okuduğu ayetler üzerine yoğunlaştırmaya çalışmalıdır. Kendisiyle amel edilmeyen, hayatın her alanında görünür olmayan ve insan için zor da olsa hayırlı yollara sevk etmeyen bir Kur'an okuması, gerçek manada bir tilavet olmaz.

Tefsir kitaplarını bu konuda örnek olarak verebiliriz. Şu an itibariyle kütüphanelerde sayıları binlere varan tefsirler bulunmaktadır. Fakat, Kur'an tefsiri dendiğinde özellikle de ilim talebelerinin aklına belli başlı bazı tefsirler geliverir. Mesela; Taberi Tefsiri, Kurtubi'nin Cami'u li Ahkam'ı, İbni Kesir ve son asrın en çok okunan tefsirlerden Fi Zilali'l Kur'an. Bu tefsirlerin müelliflerinin hayatlarına bakıldığında görülecektir ki Kur'an kalemleriyle tefsir edilmeye başlamadan önce kalplerine ve hayatlarının her alanına nüfuz etmiştir. Sadece kuru bir okuma ile yahut teorik tartışmalarla faydalı ilim hazinelerinin anahtarları elde edilemez.

Bir de İslam coğrafyasındaki mazlum halkların üzerine çöreklenmiş şirk rejimlerinin teşvik ve destekleriyle birtakım saray mollalarına hazırlatılan ısmarlama 'tefsir'ler bulunmaktadır. Tevhid akidesini bozan unsurların serpiştirilmiş

olduğu bu tür tefsirler esas itibariyle ilimden de yoksundur. Bu tefsirleri hazırlayanlar kalplerini, ruhlarını, zihinlerini ve hayatlarını Kur'an'a ve Kur'an'ın da özü olan tevhidin hizmetine vermediler ki, Kur'an onlara Allah'a ulaşmanın yolunu ve bu yola tâbi olmakla elde edecekleri nimetlere yöneltsin.

Kur'an-ı hakkıyla tefekkür edememe ve bundan dolayı ondan gereği gibi istifade etmekten mahrumiyet konusunda ilim talebeleri üzerinden de örnek verebiliriz. Özellikle de Kur'an hafızları ve hafız adaylarının bu konuda daha büyük bir hassasiyet göstermeleri gerekir. Allah'ın *(cc)* merhamet ettikleri müstesna, Kur'an'dan en az istifade edenler, İslam coğrafyasında sayıları milyonları bulan Kur'an hafızlarıdır. Niyetleri Kur'an'dan gerçek manada istifade etmek olmayanlar, kendilerine fayda verecek ilimden de mahrum kalmaktadırlar. Zira kişinin bilmediği şeyleri öğrenmesinin önündeki en önemli engellerden birisi de bildikleriyle amel etmekteki kusurudur.

"Doğrusu Kur'an sana ve kavmine bir öğüttür. İleride ondan (Kur'an) sorumlu tutulacaksınız." [1]

Kendisine farklı nimetler verilmiş olan kimselerin hesap ve sorumluluğu, bu nimetlerden nasiplenmemiş kimselere göre çok daha fazladır. Buna paralel olarak mükâfatları yahut cezaları da büyük olur. Kur'an-ı Kerim'i okuyabilen ve okuduklarını anlayabilen bir kimse büyük bir hayır elde etmiştir. Hatta bunu bir çocuk için de söylemek mümkündür. Abdullah İbni Abbas'tan *(r.a)* nakledildiğine göre o, şöyle demiştir: *'Her kim ergenlik çağına gelmeden önce Kur'an'ı okuyabilirse işte o, henüz çocuk iken kendisine hikmet verilenlerdendir.'*

Kur'an-ı bildiği hâlde bu nimetin hakkını vermeyenin

1. 43/Zuhruf, 44

cezası da doğal olarak Kur'an-ı bilmeyen bir kimsenin karşılaşması muhtemel cezasına göre daha ağır olacaktır. Somut bir örnek olarak bekâr bir kimse ile muhsan[1] bir kimsenin yapacağı zinadan dolayı farklı cezalarla cezalandırılmalarını verebiliriz.

Evli bir kimse zina ettiğinde ve bu çirkin fiili ispatlandığında recmedilerek öldürülür. Aynı fuhşu yapan kişi bekâr ise celdelenir (sopalanır) ve sürgün edilir. Bunun böyle olmasının hikmetlerinden birisi de evli olan ya da başından evlilik geçmiş bir kimsenin evlilik hayatıyla elde edilen nimetleri tanıdığı hâlde küfrân-ı nimette bulunmuş olmasıdır. Bundan dolayı cezası da daha şiddetlidir. Bekar kimse ise böyle bir nimeti henüz elde edememiş olduğundan cezası da daha hafif olarak taktir olunmuştur.

Sözün kalp üzerindeki etkisi tartışılmazdır. Allah *(cc)* güzel sözü, kökü yerde sabit, dalları ise gökte olan ve her zaman meyve veren güzel bir ağaca benzetmiştir.

"Allah'ın hoş bir sözü nasıl misallendirdiğini görmez misin? Kökü (yerde) sabit ve dalları gökte olan güzel bir ağaç gibidir. O ağaç Rabbinin izniyle her zaman meyvelerini verir. Allah insanlara düşünüp ibret alsınlar diye (böyle) misaller verir." [2]

Bu teşbih bize şunu gösterir. Nasıl ki bir ağacın diriliğinin ve verimliliğinin devamı için bakıma, korunmaya ve sulamaya ihtiyacı varsa esasen kalp de böyledir. Kalpteki imanın, takvanın, canlılığı için tefekkürle beraber günde belli bir miktar Kur'an okunmalıdır. Buna, faydalı ilim öğrenmek, zikir ve Esmai Hüsna ile dua etmek de dahildir. İbnu'l Kayyım *(r.h)*,

1. Evli veya evlendikten sonra boşanmış olan.
2. 14/İbrahim, 24-25

hocası İbni Teymiye'nin *(r.h)* kendisine şöyle söylediğini nakleder: *'El-Hayy ve El-Kayyum isimlerinin kalbin hayatı için büyük bir tesiri vardır. Kim her gün sabah namazının sünneti ile farz arasında kırk defa 'Ya Hayyu, Ya Kayyum, la ilahe illa ente bi rahmetike esteğisu...'* [1] *duasını okumaya devam ederse kalbi hayat bulur ve o kalp ölmez.'*

Kur'an-ı Kerim'i tefekkür ederek okumamak bir manada Kur'an-ı terk etmektir. Terk etmenin birçok çeşidi vardır. Kalbî hastalıkların şifası Kur'an'da aranmıyorsa bu da bir tür terktir. Ailevi ve toplumsal sıkıntıların çözümü Kur'an'da aranmıyorsa bu, Kur'an'ın terk edilmiş olduğunu gösterir. Bu tür örnekleri çoğaltmamız mümkündür.

İbni Kayyım, *"Ey Rabbim! Şüphesiz ki benim kavmim Kur'an'ı terk etti."* [2] ayetinin tefsiri ile alakalı şöyle söylemektedir:

'Kur'an'ı terk etmek çeşit çeşittir. Bunlar:

- *Kur'an'a iman etmemek*
- *Onu okumamak*
- *Okuyup amel etmemek*
- *Onu tefekkür etmemek*
- *Hükümlerini uygulamaktan geri durmak*
- *Kalp hastalıklarının şifasını onda aramamak.'*

Mideyi Aç Bırakmak

Tıp ilminin ortaya çıktığı tarihten bugüne kadar devasa

1. Ey Hayy ve Kayyum olan Allah'ım! Senden başka ilah yoktur. Senden rahmetinle yardım isterim...
2. 25/Furkan, 30

boyutlara ulaşan tıp külliyatının özeti esas itibariyle Tıbb-ı Nebevi'ye dayanmaktadır. Tıbb-ı Nebevi'nin temeli de acıkmadan sofraya oturmamak mideyi doldurmadan sofradan kalkmaya dayanır.

Mideyi tıka-basa doldurmak sadece fiziksel hastalıkların ortaya çıkmasına sebep olmamaktadır. Bu durum aynı zamanda kalp üzerinde de olumsuz neticeler doğurmaktadır. Bu hususla ilgili olarak önceki sayfalarda daha geniş malumat verildiğinden benzer ifadeleri tekrar etmemek için bu kadarla yetiniyoruz.

Gece İbadetine Devam Etmek

Gece ibadetinin fazileti hakkında birçok nas bulunmaktadır. Gece ibadetinin faziletiyle beraber o sırada tertîl üzere okunacak Kur'an'ın kalp üzerinde çok güçlü etkisi olur. Kalbin kuvvet ve ferahlık bulmasının sebebi gecenin son kısmında kıyam ile tertil üzere bir kıraatın birleşiyor olmasıdır. Allah *(cc)* şöyle buyurmaktadır:

"Gece kalkışı (var ya!) o hem daha etkilidir hem de söyleyişi itibari ile daha sağlamdır." [1]

Kalbin katılıktan kurtulması ve kuvvetlenmesi için gece ibadetinin ne denli mühim olduğunu *'Nüzul Hadisi'* diye bilinen rivayetten anlamak mümkündür.

Rasûlullah *(sav)* şöyle buyurmuştur:

"Gecenin (üçte ikisi geçip de) son üçte biri kaldığında Rabbiniz her gece dünya semasına nüzûl ederek şöyle buyurur: 'Hani, bana kim dua eder ki onun duasını kabul edeyim. Benden kim istekte bulunur ki dilediğini vereyim.

1. 73/Müzzemmil, 6

Benden kim mağfiret diler ki ona mağfiret edeyim." [1]

Allah'ın *(cc)* dünya semâsına nüzûl buyurduğu o anlarda kişinin Allah'a en yakın olabileceği secde hâlinde olması herhalde kalpte cennet ehlinin yaşadığı tarifi mümkün olmayan manevi bir lezzet ve mutluluk hissedilmesine vesile olur.

Gece ibadetinin; iradesi güçlü, kalbi kuvvetli ve önder şahsiyetlerin yetişmesinde de büyük bir katkısı vardır.

Gece ibadeti sırasında ortalık sakin, zihin berrak, ruh dingin ve kalp mutmain olur. O yüzden yapılan ibadetler insan üzerinde daha fazla etki bırakır.

Seher Vakitlerinde Allah'a Yönelerek İstiğfarda Bulunmak

Bu da gece ibadetinin devamı niteliğindedir. Geceyi Allah'ın razı olacağı bir kulluk hâli üzere geride bırakan mü'min yeni günü de O'na yönelerek istiğfarda bulunmak suretiyle karşılamış olur. Böylelerinin gerçek müminler olduklarına şu ayet-i kerime de şahitlik etmektedir:

"Ayetlerimize ancak kendilerine hatırlatıldığı zaman secdeye kapananlar, büyüklük taslamayarak, Rabblerini överek yüceltenler, vücutlarını yataklarından uzak tutup korkarak ve umarak Rabblerine yalvaranlar ve verdiğimiz rızıklardan sarf edenler inanır. Yaptıklarına karşılık onlar için saklanan müjdeyi kimse bilemez." [2]

"Seherlerde de onlar mağfiret dilerlerdi." [3]

1. Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi.
2. 32/Secde, 15-17
3. 51/Zariyat, 18

İnsanlar gaflet içerisinde olup, uyuyarak bu gaflet hâli ile vücutlarındaki ağırlığın daha da fazlalaştığı vakitlerde Allah'a yönelerek istiğfar edenler, bu hâlleriyle cennet ehlinin amellerine benzer bir amel işlemiş olurlar ki bu, büyük bir bahtiyarlıktır. Buna muvaffak kılınanlara ne mutlu!

Abdullah bin Selam *(r.a)* şöyle nakletmiştir:

"Rasûlullah Medine'ye ilk geldiğinde insanlar süratle ona koştular. Ben de koşanlar arasındaydım. Rasûlullah'ın yüzünü görünce onun yabancı bir yüz olmadığını anladım. Ondan işittiğim ilk söz şu oldu: 'Ey insanlar selamı yayınız, yemek yediriniz, sıla-i rahim yapınız, insanlar uykuda iken namaz kılınız, selâmetle cennete giriniz.' " [1]

Salih İnsanlarla Arkadaşlık

Arkadaş çevresi birçok yönden kişiyi etkileme ve yönlendirme potansiyeline sahiptir. Bir insanın birlikte olduğu arkadaşlarının düşünce, ahlak ve davranışlarından etkilenmemesi düşünülemez. Kişi, içinde bulunduğu arkadaş çevresini etkileyebileceği gibi diğer arkadaşlarından da etkilenmesi doğaldır.

Hayatın her alanında tatbik edilebilecek ideal ölçüler koyan İslam, arkadaş seçiminde de insanın hem dünya, hem de ahiret hayatı için en uygun çerçeveyi ortaya koymuştur. Allah *(cc)* şöyle buyurmuştur:

"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve sadıklarla beraber olun." [2]

Bir Müslüman, itikadi, fikrî ve amelî olarak kendisine muvafakat etmeyen kimselerle beraber olmamalıdır... Bu

1. Tirmizi, Hakim, İbni Mace.
2. 9/Tevbe, 119

hususta Müslümanlara muvafakat etmeyenlerle ilişkilerin kesilmesini kast etmiyoruz. Davet ve irşad için yahut sosyal hayatın bir gerekliliği olarak münasebetleri sürdürmek ayrı bir husustur. Onlarla arkadaşlık edip yakınlık kurmak ise apayrı bir meseledir. Nasıl ki arkadaşlıklarda ahlak ve davranışlar ile inanç ve fikirler birbirinden etkilenebiliyorsa kalpler de öyledir. Kalbin en belirgin özelliklerinden bir tanesi *'mukalleb'* olmasıdır. Her bir olay, gelişme, ve söze karşı tepki gösterebilmekte ve hâlden hâle dönüşebilmektedir. Salih olmayan insanlarla beraberlik sadece zamanın boşa harcanması ya da birtakım günahlara iştirak etmekle neticelenmez. Aynı şekilde kalp de içinde bulunduğu günahkâr ve fasık topluluktaki fertlerin kalplerine benzemeye, kararıp katılaşmaya başlar. Bu ise kişi için en büyük kayıplardandır. Allah *(cc)* benzer sözleri telaffuz edenlerin zamanla kalplerinin benzeştiğine dikkat çekmiştir.

"Bilgisizler, dediler ki: 'Allah bizimle konuşmalı veya bize de bir ayet gelmeli değil miydi?' Onlardan öncekiler de onların bu söylediklerinin benzerini söylemişlerdi. Kalpleri birbirine benzedi. Biz, kesin bilgiyle inanan bir topluluğa ayetleri apaçık gösterdik." [1]

Salihlerle beraber olmak nasıl ki övülüyor ve teşvik ediliyorsa aynı şekilde salihlerden olmak da övülmüş ve teşvik edilmiştir. Salihlerden olmanın bir vesilesi de salihlerle beraber olmaktır. Kendisine böyle bir hayır isabet eden kimse yüce Allah'a çokça hamd etmelidir.

Salih ve kötü arkadaşın misali hakkında Ebu Musa el-Eşari'nin *(r.a)* rivayet ettiği hadiste Rasûlullah *(sav)* şöyle buyurmuştur:

1. 2/Bakara, 118

"Salih ve kötü arkadaşın hâli, güzel koku satan ile körük çekenin hâline benzer: Misk satan, ya sana güzel kokusundan karşılıksız olarak bir miktar verir, ya sen satın alırsın, ya da (onunla beraber olduğun sürece) güzel koku koklamış olursun. Körük çeken kimse ise, ya elbiseni yakar ya da (en azından) körüğün kötü kokusundan rahatsız olursun." [1]

B. ALLAH'I ZİKRETMENİN FAYDALARI

1. Kalpler Ancak Allah'ı Zikretmekle Mutmain Olur

En güzel isimlerin, en yüce sıfatların sahibi olan Allah'ı zikreden mümin, bizzat kendisinin dahi tarif etmekte yetersiz kaldığı olağanüstü bir huzur ve sekinet duygusu yaşar. Ömrünün hatırı sayılır bir dönemi zindanda geçen İmam İbni Teymiye *(r.h)* ya da kuyu hapsinde uzun yıllar geçiren İmam Serahsi *(r.h)* ve daha nice İslam alimleri tek başlarına bırakılmış olmalarına karşın kendilerini sarsacak şiddette herhangi bir yalnızlık duygusuna kapılmamışlardır. Bu, Allah *(cc)* ile aralarındaki münasebet ve bağın güçlü olmasındandı.

Allah'ı zikretmekle kalpleri huzura kavuşan müminler hangi şartlarda ve mekânlarda bulunuyorlarsa bulunsunlar, kişiyi ümitsizliğe yönelten yalnızlık duygusunun üstesinden gelmiş, bu yıpratıcı eşiği aşmış olurlar.

Kalp, yaratılışı itibariyle her ân değişik hâllere girebilen bir yapıdadır. İyi ve kötü bütün duyguların, karargahı olan kalp, insanın manevi varlığının da merkezidir. Allah'ı zikretmekle bu manevi merkezde ortaya çıkan ve giderek insanın tüm benliğini saran güven ve huzur duygusu geçici olmayan, güçlü ve köklü bir duygudur.

---

1. Buhari, Müslim.

Şüphesiz ki böyle bir duyguyu istisnasız olarak herkesin hissetmesi mümkün değildir.

Bir kalpte Allah'tan *(cc)* başka şeylere yer yoksa, yahut var olanlar da insan tabiatına uygun bir surette ve tezkiye edilebilecek şekilde asgarî düzeyde ise o zaman kişinin bu duyguyu bizzat yaşaması mümkündür. Bu duygu, kalbi Allah'a bağlı olanlar tarafından sadece bilinmez, yaşanır da. Bu duyguyu bilip de yaşayamayanların hâli tıpkı elinde kapağı kapalı bir bal kavanozu tuttuğu hâlde balın lezzetinden mahrum olan birisinin hâline benzer. Bal diyerek diliyle şeffaf cam kavanozu yalayıp durur ama balın tadını alamaz. Kavanozun kapağını açmaya muvaffak olması kalbindeki katılığı giderip itminana kavuşmasıyla mümkündür.

İşte kalbin itminana kavuşmasının bir şartı da ayet-i kerimede buyrulduğu üzere Allah'ı zikretmektir.

"...Bilesiniz ki kalpler ancak Allah'ı zikretmekle itminana ulaşır (mutmain olur)."

Şeytan ve nefisten kaynaklanan şüpheler ve şehvetlerin, insanın üzerindeki etkisinin yok olması da ancak zikirle kolaylaşır ve mümkün olur.

Allah'ı zikretmek müminleri dünyevî sıkıntılar karşısında çok daha güçlü kılar. Zikirle beraber kalp yumuşar, genişlik bulur. Dar tabiatlı insanların dahi kalpleri Allah'ın zikriyle ferahlık bulur.

2. Mümin Kul, Allah'ı Zikredince Allah da Onu Zikreder

"Öyleyse siz beni zikredin ki ben de sizi zikredeyim…" [1]

Ebu Hureyre'nin *(r.a)* rivayet ettiğine göre Rasûlullah *(sav)* şöyle buyurmuştur:

"Allah şöyle buyurdu: 'Ben kulumun (Benim) hakkımdaki zannı üzereyim. Beni zikrettiği zaman onunla beraberim. Eğer beni tek başına zikrederse ben de onu yalnız anarım. Şayet beni bir toplulukla beraber zikrederse ben de onu daha hayırlı bir topluluk içinde anarım.' " [2]

Müminin, yüce Allah'ı kendi nefsinde zikretmesi, yüce Allah'ın rızası ve bizzat El-Aziz ve El-Celil olan Allah'ın o kulu anması demektir. Bu ise akılların kavramaktan aciz olduğu büyük bir şereftir.

Enes bin Malik'in *(r.a)* rivayet ettiğine göre Rasûlullah *(sav)* Ubey bin Kab'a *(r.a)* hitaben şöyle buyurmuştur:

"— Allah 'Lem yekunillezine keferû' suresini sana okumamı bana emretti.

Ubey bin Kab:

— Allah benim ismimi mi andı? dedi.

Rasûlullah (sav):

— Evet, buyurdu.

(Bunun üzerine) Ubey bin Kab duygulanarak ağladı." [3]

1. 2/Bakara, 152
2. Buhari, Müslim.
3. Buhari, Müslim.

Mümin bir kul, yüce Allah'ı zikrettiği zaman çok büyük ikramlarla mükâfatlandırılmış olur.

Yukarıda kaydettiğimiz kudsî hadisin şu cümlesi buna işaret eder: *"…Şayet beni bir toplulukla beraber zikrederse ben de onu daha hayırlı bir topluluk içinde anarım."*

Buradaki daha hayırlı olandan kasıt melekler topluluğunda zikredilmesi ya da yeryüzündeki muttaki müminlerin sevgisine mazhar kılınması ve onlar arasında hayırla anılması olabilir. Her iki ihtimal de büyük bir lütuftur.

İhlaslı bir şekilde kendisini zikreden kullarını yüce Allah, daha hayırlı bir toplulukta zikreder ve hatta bu kullarıyla meleklerin yanında iftihar eder.

Muaviye *(r.a)* şöyle rivayet etmiştir:

"…Bir gün Rasûlullah bir ilim halkasında oturan ashabının yanına geldi de onlara:

— Burada niçin oturuyorsunuz? diye sordu.

— Bize İslam'ı nasip ederek büyük bir lütufta bulunması sebebiyle Allah'ı zikretmek ve O'na hamd etmek için oturuyoruz, diye cevap verdiler.

Rasûlullah:

— Gerçekten siz buraya sadece Allah'ı zikretmek için mi oturdunuz? diye sordu.

— Evet, vallahi sadece bu maksatla oturduk, dediler.

Bunun üzerine Rasûlullah:

— Ben size inanmadığım için yemin vermiş değilim. Fakat bana Cebrail gelerek Allah'ın melekler topluluğu-

na sizinle iftihar ettiğini haber verdi de onun için böyle söyledim, buyurdu." [1]

Müminlerin sevgisine ve hayırla yâd edilmeye gelince...

Bunun da en güzel örneklerden birisi İbrahim'dir *(as)*.

"Geriden gelecekler arasında ona (iyi bir nam) bıraktık. İbrahim'e selam olsun..." [2]

İbrahim'in *(as)* en büyük özelliklerinden birisi de kimseciklerin olmadığı ıssız, kurak yerlerde Allah'ı çokça zikretmesidir. Bundan ötürü yeryüzünde bulunan gelmiş ve geçmiş tüm müminler için tevhid ve teslimiyet örneği olarak şânı yüceltilmiştir. O, övgü, selam ve hayırla zikredilmektedir.

Allah *(cc)* şöyle buyurmuştur:

"İman edip salih amellerde bulunanlara gelince, onlar için çok merhametli olan Allah (gönüllerde) bir sevgi yaratacaktır." [3]

Bu sevginin şekli mümin gönüllerin çokça zikreden kimseye yönelmesi ve onun sevgisinin kalplerde yer etmesidir. Bunun daha ötesi de vardır. O da Allah'ın kulunu gök ehline (meleklere) sevdirmesidir. Allah'ın *(cc)* sevgisi gizli kalmaz.

Ebu Hureyre'nin *(r.a)* rivayet ettiğine göre Rasûlullah *(sav)* şöyle buyurmuştur:

"Allah bir kulu sevdiği zaman Cebrail'e: 'Allah filanı seviyor, onu sen de sev!' diye emreder. Cebrail de o kulu sever, sonra gök ehline: 'Allah filanı gerçekten seviyor, onu siz de seviniz!' diye hitap eder.

---

1. Müslim, Nesai.
2. 37/Sâffat, 108-109
3. 19/Meryem, 96

Göktekiler de o kimseyi severler. Sonra da yeryüzündekilerin gönlünde o kimseye karşı bir sevgi uyanır." [1]

3. Allah'ı Zikretmek, Mümin için Sebat ve Başarı Vesilesidir

Herhangi bir bela ve sıkıntı karşısında sarsılmaya ve bozguna sebebiyet vermeyecek şekilde direnip sebat edebilmek için her bir insanın ya da her bir topluluğun kendilerine has motivasyon vesileleri vardır. Müslümanların böyle durumlarda sebat edebilmeleri, direnebilmeleri ve zafere ulaşabilmelerinin önemli sebeplerinin başında yüce Allah ile olan bağlarını güçlü tutmak için O'nu *(cc)* çokça zikretmeleri gelir.

Allah *(cc)* şöyle buyurmaktadır:

"Ey iman edenler! Herhangi bir topluluk ile karşılaştığınız zaman sebat edin ve Allah'ı çokça zikredin ki başarıya erişesiniz." [2]

Müminleri bireysel yahut cemaî olarak türlü zorluklar karşısında sabit kılan şey, yüce Allah'ı çokça zikretmekle beraber Allah *(cc)* hakkında kalplerinde olan hüsn-ü zandır. Müminler yeryüzündeki başkaca hiçbir topluluğun ummadığı ve beklemediği bir şekilde Allah'ın yardımını ummaktadırlar. İslam düşmanlarının yaptıkları tüm planlama ve hesapların hepsi nihayetinde ölüp helak olacakları âna kadardır. Bu, fertler için böyledir. Örgütlenmiş organize güçler ve devletlerin ise daha uzun süreli hesapları ve planlamaları olur. Ancak onlar Allah'ın *(cc)* yardımını ve ihsan edeceği zaferleri asla hesaba katmazlar. Çünkü onların yüce Allah'tan böyle bir umut ve beklentileri yoktur. Onlar ancak maddî güçlerine, bâtıl ideolojilerine dayanırlar. Bu ise, kalpleri zikir gibi güçlü bir

1. Buhari, Tirmizi.
2. 8/Enfal, 45

bağla Allah'a bağlı olan müminler karşısında kocaman bir hiç ifade eder. Buna hem İslam tarihi hem de son yıllarda yaşanmakta olan tarihi hâdiseler şahitlik etmektedir.

Allah'ı zikretmek müminler için savaşta, barışta, hicrette, cihadda, zaferde, yenilgide, başarıda veya esarette... Her halükârda kalplerin ve ayakların hak üzere sabit kalmasına vesile olur.

Ancak rahat ve geniş zamanlarında Allah'ın zikirden gafil olan bir kimse, yaşadığı kötü bir hâdise karşısında zikir ve duaya yönelmeye çalışsa da bunda muvaffak olması pek kolay olmaz. Zikir, adetâ kalp ve dilin doğal refleksi olmalıdır. Allah'ı zikretmek için tehlikeli bir durumla karşılaşmayı beklememelidir. Her anda ve hâlde dilini zikir ile meşgul etmelidir.

"Sen rahatlık anında Allah'ı anki Allah da seni sıkıntı anında hatırlasın."

4. Zikir, Kıyametin Dehşetinden Koruyan Salih Amellerdendir

Kur'an-ı Kerim'in birçok ayetinde kıyametin dehşetli atmosferi tasvir edilmektedir.

"Ey insanlar! Rabbinizden korkun! Çünkü kıyamet vaktinin zelzelesi müthiş bir şeydir. Onu gördüğünüz gün, her emzikli kadın emzirdiği çocuğunu unutur, her gebe kadın çocuğunu düşürür. İnsanları da sarhoş bir hâlde görürsün. Oysa onlar sarhoş değillerdir. Fakat Allah'ın azabı çok şiddetlidir!" [1]

1. 22/Hac, 1-2

Mikdad'ın *(r.a)* rivayet ettiğine göre Rasûlullah *(sav)* şöyle buyurmuştur:

"Güneş, kıyamet gününde insanlara bir mil mesafe kalıncaya kadar yaklaştırılır."

Hadisin devamında Rasûlullah *(sav)*:

"İnsanlar, işledikleri kötü amelleri kadar tere batarlar. Onlardan bir kısmı topuklarına, bir kısmı dizlerine, bazıları bellerine kadar ter içinde kalır; bazılarının da ter adeta ağızlarına gem vurur, buyurarak eliyle ağzını işaret etti." [1]

Kıyametin bu dehşetinden korunmuş olup hiçbir gölgenin olmadığı bir zamanda Allah'ın arşının gölgesinde gölgelendirilecek olan yedi sınıf insandan söz edilir. Buhari ve Müslim'in naklettiği bu hadisteki yedi sınıf insandan birisi: *"Kimsenin olmadığı (tenha) bir yerde Allah'ı zikrederek gözyaşı döken kişidir."*

Rabbiyle baş başa kaldığı o anlarda ihlaslı bir şekilde yaptığı zikirler ta hücrelerine kadar nüfûz etmiş olmalı ki kalbin tercümanı ve sözcüsü olan gözlerden yaşlar akmaya başlıyor. İşte kul bu ihlas ve karşılığında kıyamet dehşetinden salim kılınmakla mükafatlandırılmaktadır. Kuşkusuz ki bu, büyük bir ikramdır.

1. Müslim, Tirmizi.

YETİMLERE VE FAKİRLERE YARDIMDA BULUNMAK

Metin

ومنها: الإحسان إلى اليتامى والمساكين، روى ابن أبي الدنيا: حدثنا علي بن الجعد، حدثني حمَّاد بن سلمة، عن أبي عمران الجوني، عن أبي هريرة: أنَّ رجلاً شكى إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم قسوةَ قلبه؟ فـقـال: (إنْ أحببت أنْ يليـن قلبك؛ فـامسح رأس اليتيم، وأطعم المساكين) إسناده جيد، وكـذا رواه ابن مهدي عن حماد بن سلمة، ورواه جعفر بن مسافر: حدثنا مُؤمَّل، حدثنا حمَّاد، عن أبي عمران، عن عبدالله بن الصامت، عن أبي ذر، عن النبي صلى الله عليه وسلم.

وهذا كأنَّه غيرُ محفوظ عن حمَّاد، ورواه الجوزجاني: حدثنا محمد بن عبدالله الرّقاشي، حدثنا جعفر، حدثنا أبو عمران الجوني مُرسلاً، وهو أشبه، وجعفر أحفظ لحديث أبي عمران من حمَّاد بن سلمة.

وروى أبو نُعيم، من طريق عبدالرزاق، عن معمر، عن صاحب له: أنَّ أبا الدرداء كتب إلى سلمان: ارحم اليتيم وأدنه منك، وأطعمه من طعامك. فأنّي سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم وأتاه رجلٌ يشتكي قسـاوةَ قلبـه؟ فقال: (أتحـب أنْ يليـن قلبـُك؟) فقـال لـه: نعم. فقال: (ادن اليتيم منك وامسح رأسه، وأطعمه من طعامك، فإنَّ ذلك يُلين قلبك، وتقدر على حاجتك).

قال أبو نُعيم: ورواه ابن جابر، والمُطعم بن المقدام، عن محمد بن واسع: أن أبا الدرداء كتب إلى سلمان مثله.

ونقل أبو طالب: أنَّ رجلاً سأل أبا عبدالله -يعني أحمد بن حنبل- فقال له: كيف يرقُّ قلبي ؟ قال : ادخل المقبرة ، وامسح رأس اليتيم .

...Ebu Hureyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre:

"Rasûlullah'a bir adam kalbinin katılığını şikayet etti. Rasûlullah dedi ki: 'Kalbinin yumuşamasını istiyorsan yetimin başını okşa ve fakirleri doyur.' "

Ebu Zer de (r.a) aynı hadisi rivayet etti.

"Ebu'd Derda, Selman'a mektup yazdı, dedi ki: 'Yetime merhamet et ve onu kendine yakın tut. Ona kendi yiyeceğinden (yediğinden) yedir. Ben Rasûlullah'tan dinledim. Ona bir adam gelmişti. Kalbinin katılığını Rasûlullah'a şikayet ediyordu. Rasûlullah dedi ki:

— Kalbinin yumuşamasını istiyor musun?

Adam:

— Evet, istiyorum, dedi.

Rasûlullah dedi ki:

— Yetimi kendine yaklaştır. Başını okşa, ona yediğinden

yedir. Muhakkak ki bu, kalbini yumuşatır. Ve böylece sen de ihtiyaçlarına güç yetirirsin."

Ebu Talib'in naklettiğine göre bir adam Ebu Abdullah'a (Ahmed İbni Hanbel) sordu: 'Kalbim nasıl incelebilir?' Ebu Abdullah: 'Mezarlık ziyareti yap ve yetimin başını okşa.'

Açıklama

Cahiliye toplumundaki insanların çoğunluğunda iman yoksunluğundan kaynaklanan bir kalp katılığı vardır. Laik eğitim kurumlarında eğitim görmüş ve batılı değerleri özümsemiş nice insan kendileri gibi olan bir sosyal çevrede nezaket ve incelik gösterilerinde âdeta birbirleriyle yarışırlar.

Centilmenlik ve nezaket gösterileri de genellikle yapmacık olur. Maddi olarak belki geniş ama insani değerler açısından oldukça sığ olan kendi dünyaları içinde daima bu tür maskelerle yaşarlar. Bir fakir, muhtaç veya kimsesizle karşılaşsalar hemen ondan yüz çevirirler. Ellerindeki malın, mülkün, mevkinin, tek sebebini de iyi eğitimli, akıllı ve yetenekli olmaya bağlarlar. Durum böyle olunca fakirlere ve yetimlere yardım etmek gibi sorumluluklarından da kendilerini muaf tutarlar.

Bireyselliğin ön plana çıktığı ve buna bağlı olarak bencilliğin had safhalara ulaştığı batı ürünü yaşam tarzı yaygınlaştıkça toplumdaki sınıfların arasındaki uçurum daha da derinleşmektedir. Batı kaynaklı düşünüş ve yaşayışın merkezinde her zaman *'ben'* vardır. Dolayısıyla da bencillik vardır.

İslam'ın ideal hayat modeli *'biz'* anlayışı üzerine bina edilmiştir. Ümmetin her ferdi, gücü nispetince görev ve sorumlulukta ortaklaşmaya davet edilir. Merhamet gösteril-

mesi gereken yerde adeta kuraklıktan çatlamış toprakların üzerine doğru yürüyen yağmur yüklü bulut gibidirler. Bu hâlleri de Rabbleri ile olan münasebetlerindeki sadakat ve samimiyetten kaynaklanır.

Kalbin hâlleri sürekli olarak değişebilir olduğundan samimi müminlerde de kalp katılığı işaretleri görülebilmektedir. Zira kalbi, istenen bir konumda sabitlemek imkânsız bir şeydir. Bunun için sürekli bir çaba içerisinde olmak gerekmektedir.

Kalbin maruz kaldığı katılıktan kurtulmasının bir vesilesi de merhum müellifin kaydettiği hadis-i şerifte buyrulduğu üzere yetimlere yakın ilgi göstermek ve fakirlere yardım etmektir.

Yetimlere yakın ilgi ve fakirlere yardım İslam ümmetinin sosyal dokusunu diri ve dinamik tutar. Kardeşlik ve muhabbet duygularını da kuvvetlendirip pekiştirir.

Abdullah bin Ömer'in *(r.a)* rivayet ettiğine göre Rasûlullah *(sav)* şöyle buyurmuştur:

"Selamı yayınız, fakir ve yoksulları doyurunuz, böylelikle El-Aziz ve El-Celil olan Allah'ın size emrettiği şekilde kardeşler olunuz." [1]

Müslümanlar yetimlere, yoksullara, zayıflara, muhtaçlara ve gönlü kırık mahzun insanlara şefkat göstermek ve onlara kol kanat germekle emrolunmuşlardır.

Allah *(cc)* şöyle buyurmaktadır:

"Yetimi sakın üzme, senden bir şey isteyeni azarlama." [2]

1. İbni Mace
2. 93/Duha, 9-10

Kendisi de yetim olarak doğmuş ve büyümüş olan Rasûlullah *(sav)* yetimliğin ne demek olduğunu çok iyi biliyordu. Yetimlerin sahiplenilmesinin İslam ümmetinin istikbali için ne denli önemli olduğunu da hakkıyla taktir etmekteydi. Bir çok hadis-i şerifte bu Nebevi duyarlılığı, teşvik ve gayretlendirmeyi görüyoruz.

Sehl bin Sad'dan *(r.a)* rivayet edildiğine göre Rasûlullah *(sav)*:

" 'Ben ve yetimi himaye eden kimse cennette şöylece beraber bulunacağız.' buyurdu ve işaret parmağıyla orta parmağını, aralarını biraz aralayarak, gösterdi." [1]

Buna benzer başka hadisler de vardır. Bu tür teşvik ve gayretlendirmeler, konuyla alakalı ayet-i kerimelerin tefsiri mahiyetindedir.

Kalbi selim müminlerin cennetteki durumları anlatılırken, onların böyle büyük mükâfatlara ulaşmış olmaları dünya hayatında işlemiş oldukları güzel amellerle bağlantılandırılmaktadır.

"Onlar, kendi canları çekmesine rağmen yemeği yoksula, yetime ve esire yedirirler. 'Biz sizi Allah rızası için doyuruyoruz; sizden ne bir karşılık ne de bir teşekkür bekliyoruz' derler." [2]

Yetimlere yakınlık göstermek ve yoksullara yardım etmek gibi hususlar bazı ayetlerde tevhidle beraber zikredilmektedir.

"Bir vakit İsrailoğullarından: 'Allah'tan başkasına kulluk etmeyin. Anne babaya, yakınlara, yetimlere ve yoksullara da iyilikte bulunun...' diye kesin bir söz almıştık." [3]

---

1. Buhari, Ebu Davud.
2. 76/İnsan, 9-10
3. 2/Bakara, 83

Allah *(cc)*, fakir ve yetimlere yakınlık gösterip iyilikte bulunmak gibi hususları da tevhid ilkesinin hemen ardından saymaktadır. Tevhidle beraber aynı ayet içerisinde zikrediliyor olması yetimlere ve fakirlere iyilikte bulunmaya ve onların kollanmasına verilen büyük önemi göstermektedir. Buna benzer bir başka ayet de şudur:

"Yüzlerinizi Doğu ya da Batı tarafına çevirmeniz iyilik demek değildir. Asıl iyilik Allah'a, ahiret gününe, meleklere, kitaba, Peygamberlere iman edip, akrabalara, ***yetimlere, fakirlere, yolda kalmışlara, dilenenlere ve esirlere, sevdiği maldan harcayanların****, namaz kılanların, zekat verenlerin, antlaşma yaptıklarında yapmış oldukları antlaşmaları yerine getirenlerin; zorda, darda ve savaş zamanında sabredenlerin tutumudur. İşte doğru olanlar, bu vasıfları taşıyanlardır. Muttakiler de ancak onlardır."* [1]

Demek ki yetimlere yakınlık göstererek onlara ve fakirlere, yüce Allah'ın rızasını gözetip harcamada bulunmak diğer özelliklerle beraber mümini, sadıklardan ve muttakilerden kılar.

Merhum müellifin konunun başında zikrettiği hadis-i şerifi günümüz şartlarında hakkıyla anlamak ve gereğini eksiksiz olarak ifa etmekle sorumlu olduğumuzu hiçbir zaman unutmamalıyız. Özellikle son yıllarda Müslümanların yetimlerinin sayısı çokça artmıştır. Cihad bölgelerinde veya Allah yolunda bazı hizmetleri ifa ederken şehid olan Müslümanların dul kalan ve genellikle de fakir düşen ailelerinin bu tür sorunları ile ciddi bir şekilde ilgilenilmelidir. Şer'i bir sorumluluğun yerine getirilmesi, Nebevi sünnetin en güzel şekilde ihya edilmesi ve kalplerin yumuşaması için

1. 2/Bakara, 177

bu hususlarda Müslümanca bir hassasiyet gösterilmeli ve mesele daima gündemleştirilmelidir.

Ebu Hureyre'nin *(r.a)* rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Rasûlullah *(sav)* şöyle buyurmuştur:

"Kocasız (dul ya da evlenmemiş yetişkin kızlar) kadınlarla, yoksulların işlerine yardım eden kimse, Allah yolunda cihad etmiş gibi sevap kazanır."

Ravi diyor ki, hatta Rasûlullah'ın *(sav)*:

" 'O kimse tıpkı geceleri durmadan namaz kılan, gündüzleri hiç ara vermeden oruç tutan kimse gibidir.' buyurduğunu da zannediyorum." [1]

An itibariyle düşünüldüğünde *'kocasız kadınlar'* ifadesinin kapsamına şehidlerin hanımları dışında kocaları cihadda yahut hapishanede bulunan Müslüman hanımlar da dahil edilebilir. Bu durumdaki Müslüman ailelere ve yetimlere Allah rızası gözetilerek yapılacak her yardımdan dolayı, asıl böyle bir fırsatı ele edebildikleri için bizzat yardım eden veya bağışçı olan Müslümanların minnet duymaları gerekir.

Dul hanımların, bir de yetimleri varsa şu cahiliye toplumunda karşılaşmaları muhtemel zorluk ve sıkıntılarla başa çıkmaları hiç de kolay değildir. Velev ki hiç bir maddi sıkıntı yaşamıyor olsalar da böyle bir aileye ve geride kalan yetimlere kardeşlik hukuku gereği yakın ve içten bir alaka gösterilmelidir. Tevhid ümmetinin yapısı işte bu tür güzel hasletlerle canlı tutulabilmektedir. Yetimleri, fakirleri ve gönlü kırık garipleri sahiplenen Müslümanlar yapacakları bu salih amellerle ecir kazanacak ve kalpleri de yumuşayacaktır. Kendilerine yakın ilgi gösterilen ve yardım edilen yetimler,

---

1. Buhari, Müslim.

fakirler ve diğer gariplerin de sahipleniliyor olmaktan dolayı duyacakları sevinci ve özgüveni de düşünmek gerekir. Bu durumda özellikle yetimler üzerinde kötü emelleri olan envai çeşit örgütlere, çetelere ve tağutî devlete fırsat ve imkân verilmemelidir. Kurtların ve çakalların sürüden bir tane dahi koyunu kapmamaları için Allah'ın *(cc)* rızasını gözeterek mümin kardeşlerimiz olan yetimler, fakirler ve mahzun gariplere kol kanat germek zorundayız. Elde bir lokma dahi varsa, onu kardeşlerimizle paylaşabilecek kalp inceliğine ulaşmak gerekir. Evet, bir lokmayı paylaşmakla karın doymaz. Fakat kalpler muhabbete doyar. İman kardeşliği sevgiyi çoğaltır. Kalpler benzerine başka amellerde karşılaşılmayacak yoğunlukta Allah için birbirine kenetlenir.

Yetimlere ve Fakirlere Yapılacak Yardımda Din, Irk ve Benzeri Ayrımların Bir Önemi Yoktur

Dul, yetim, fakir, miskin kimselere yakın ilgi göstermek, şeriatın emrettiği şekilde kol kanat germek ümmetin toplumsal dokusunu onaracak ve güçlendirecek çok önemli hizmetlerdir. Bunlar, yüce Allah'ın razı olduğu salih amellerdir. Mümince bir hassasiyet ve sorumluluk gerektiren bu tür gayretler yüce Allah'ın lütfu ve bereketlendirmesi ile umulmadık hayırlı güzel neticelere de vesile olur. Zorda kalanlara yardım eli uzatmak, açları doyurmak, açıkta olanları barındırmak, yetimleri himaye etmek gibi hayırlı çalışmalarla söz konusu insanların Müslümanlara ve İslam'a bakışları müspet yönde değişecektir. Davete ve davetçilere sempati ve muhabbet besleyeceklerdir.

Bu konuyla ilgili olarak Sumame bin Usal'ın tavrını ve Rasûlullah'ın *(sav)* bunu düzeltmesini örnek olarak verebiliriz.

"Rasûlullah'ın Necd yönüne gönderdiği müfreze Yemame

halkının efendisi olan Sumame bin Usal'ı Medine yakınlarında esir aldı. Onu Medine'ye getirerek mescidin direğine bağladılar. Rasûlullah onu görünce tanıdı ve kendisine iyi muamelede bulunulmasını emretti. Sonraki günlerde kendisine davette bulundu. Sumame de Müslüman oldu. Umre için Mekke'ye gittiğinde Müslüman olduğundan ötürü Mekkeli müşrikler onu kınayıp kendisine kötü davrandılar. Bunun üzerine o da Mekke müşriklerine: 'Nebi izin vermedikçe size Yemame'den bir buğday tanesi bile gelmeyecektir.' dedi. Umresini bitirdikten sonra döndüğü Yemame'de halkını Mekkelilerle ticaret yapmaktan men etti. Mekke'de kıtlık başgösterdi. Mekkeliler en sonunda Rasûlullah'a şöyle bir mektup yazdılar: 'Sen hem akraba hukukunu gözetmeyi emretmekte hem de bizimle akrabalık bağlarını kopararak babaları kılıçtan geçirip çocukları da açlıktan öldürmektesin.'

Bunun dışında Ebu Sufyan da Medine'ye gelerek bu ambargonun kaldırılmasını talep etti. Mekkeli müşriklerin istekleri üzerine Rasûlullah, Mekkelilere tahıl ürünleri satılmasına engel olmaması için Sumame'ye bir mektup gönderdi. Sumame de Rasûlullah'ın bu emrine itaat ederek Mekke'ye tahıl ürünlerinin satılmasına izin verdi. "

Rasûlullah'ın *(sav)* davetinin temelinde, İslam düşmanı da olsalar bütün müşriklerin topyekün yok olmaları veya son ferdine kadar imha edilmeleri yoktu. Asıl ve öncelikli amaç müşriklerin İslam davetine karşı duyarlı hâle gelmeleri, İslam hakkında müspet bir kanaat edinmeleri ve nihayetinde İslam davetini kabul ederek Müslüman olmalarıydı. O yüzden yetim ve fakirlikle alakalı emirlerde İslam şartı koşulmamıştır.

Rasûlullah'ın *(sav)* yetim oluşunun ele alındığı Duha suresi

Mekke'de nazil olmuştur. *"Öyleyse yetimi sakın ezme."* [1] ayeti nazil olduğunda Müslümanların yetimleri henüz yoktu. Fakat özellikle o dönem şartlarında mükemmel İslam ahlakının temel ilkelerinden birisi böylelikle evrensel bir karakterde ortaya konmuş oldu. İnsanlığın Müslümanların dışında kalan diğer kısmı, günümüzde dahi bu yüksek ahlakî standartın eşiğine bile yaklaşamamıştır.

"Onlar, kendi canları çekmesine rağmen yemeği fakire, yetime ve esire yedirirler." [2]

Bu ayette zikredilen sınıflarla ilgili de Müslüman olma şartı bulunmamaktadır. Öyle ki küfür ordusunun bir savaşçısı Müslümanlara esir düştüğünde aynı kaide onun hakkında da geçerlidir. Hâl böyle iken yetim ve fakirlere din veya başka türlü aidiyetlerine bakılmaksızın yardımda bulunulması gerekir.

Yetimlere ve yoksullara yakın ilgi göstermek ve yardımda bulunmak aynı zamanda davetçi camianın olmazsa olmaz sosyal sorumluluklarındandır. Esasen böyle bir çaba davet çalışmalarının sosyal boyutu itibariyle asla ihmal edilmemesi gereken bir alandır. Hem mağduriyetlerin giderilmesi ve yüce Allah'ın rızasına nail olmak hem de sosyal sorumluluklarda İslam'ın pratik somut örnekliklerini canlı olarak yaşayıp uygulamak açısından bu husus oldukça önemlidir.

Yetimlere, fakirlere, gönlü kırık gariplere, zayıflara ve kimsesizlere merhamet etmenin ve onlara kol kanat germenin insanın aklına gelmeyen daha birçok faydasının olabileceğinin de unutulmaması gerekir.

1. 93/Duha, 9
2. 76/İnsan, 8

Ebu Derda künyesiyle bilinen Uveymir bin Zeyd *(r.a)* şöyle rivayet etmiştir:

"Ben Rasûlullah'ı şöyle buyururken dinledim: 'Fakirleri kollayıp gözetin. Aranızdaki zayıflar sayesinde Allah'tan yardım görüp rızıklandığımızdan şüpheniz olmasın.' " [1]

1. Ebu Davud, Tirmizi, Nesai.

ÖLÜMÜ ÇOKÇA HATIRLAMAK

Metin

ومنها: كثرة ذكر الموت، ذكر ابن أبي الدنيا بإسناده، عن منصور بن عبدالرحمن، عن صفية: أنَّ امرأة أتت عائشة تشكو إليها القسوة؟ فقالت: أكثري ذكر الموت؛ يرقّ قلبك، وتقدرين على حاجتكِ. قالت: ففعلت، فأنِستْ من قلبها رشداً فجاءت تشكر لعائشة رضي الله عنها.

وكان غير واحد من السلف منهم: سعيد بن جُبير وربيع بن أبي راشد، يقولون: لو فارق ذكرُ الموت قلوبنا ساعة لفسدت قلوبنا.

وفي السُّنن: عن النبي صلى الله عليه وسلم: (أكثروا ذكر هاذم اللّذات) -الموت- .

ورُوي مُـرسلاً عن عطاء الخراساني قال: مر رسول الله صلى الله عليه وسلم

بمجلس قد استعلاه الضحك! فقال: (شُوبوا مجلسكم بذكر مكدِّر اللّذات)
قالوا: وما يُكدر اللّذات يا رسول الله؟ قال: (الموت).

Kalbin katılığını gideren unsurlardan birisi de ölümü çokça hatırlamaktır. İbni Ebi'd-Dunya Mansur bin Abdurrahman'dan, o da Safiyye'den (r.anha) senediyle nakletti:

"Bir kadın Aişe'ye gelip kalbinin katılığından şikayet etti. Aişe ᴅ *edi ki: 'Ölümü çokça hatırla ki kalbin rikkatli olsun (incelsin). (Bununla) İhtiyaçlarını elde etmek için güç bulursun.' Kadın da öyle yaptı. Sonra kalbinde bir rüşd (olgunluk) buldu. (Bundan ötürü) Aişe'ye gelip teşekkür etti. Allah ondan (müminlerin annesi Aişe'den) razı olsun."*

Aralarında Said bin Cubeyr ve Rebi' bin Ebi Raşid'in de bulunduğu seleften birçok kişi şu sözü söylediler: 'Eğer ölümü hatırlamak, kalplerden bir saat dahi uzak kalırsa kalbimiz fesada uğrar.'

Sünen ashabı rivayet etti. Rasûlullah (sav) dedi ki:

"Zevkleri bıçak gibi keseni (ölümü) çok hatırlayın!"

Ata-i Horasani'den mürsel olarak nakledildi:

"Rasûlullah bir meclise uğradı. Orada gülme sesleri yükseliyordu. (Rasûlullah) dedi ki:

— Meclislerinizi zevkleri bulandıran şey ile kuşatın.

Oradakiler:

— Zevkleri bulandıran şey nedir? (diye sordular).

Rasûlullah:

— Ölüm! (diye cevap verdi)."

Açıklama

Kalbi karartan, katılaştıran ve öldüren başlıca sebeplerden bir tanesi de gaflettir.

Gaflet; kişinin çevresinde olan biteni fark edememesi, açık gerçeği görememesi ve kalbin yüce Allah'tan habersiz olması hâlidir. Gaflet hâli, esas itibariyle iradî bir şeydir. Mesela; kişinin dünya işlerine dalması, yaratılış amacına aykırı uğraşlarla vakit geçirmesi, Allah'a kulluğu engelleyici oyun, eğlence gibi boş şeylerden uzaklaşma iradesini gösterememesi gibi şeyleri sayabiliriz. Bu türden işlerle uğraşıp vakit geçirenler emrolundukları amelleri isteyerek terk etmiş olurlar. Gaflet budur. Allah *(cc)* şöyle buyurmuştur:

"Sabah ve akşam, içinden yalvarıp yakararak, gizlice ve kendin işitecek kadar bir sesle Rabbini zikret ve gafillerden olma." [1]

Müslümanlar her halükârda uyanık olmaya davet edilirler. Ölümü hatırlamak da unutkanlığı ve gafleti ortadan kaldıran güçlü bir vesiledir. Kalbi yüceler alemine bağlayan bağın sağlam kalması için kişinin Allah'ı *(cc)*, ölümü, ölümden sonraki dirilmeyi, hesabı, mizanı ve uhrevî hayatı çokça hatırlamalıdır.

Kalbin katılığının giderilmesinin bir vesilesi de ölümün çokça hatırlanmasıdır.

Abdullah bin Ömer *(r.a)* şöyle nakleder:

"Bir gün Rasûlullah'ın huzurunda bulunuyordum. Ensardan bir adam gelip selam verdikten sonra:

1. 7/Âraf, 205

— *Ya Rasûlullah! Hangi mümin daha faziletlidir?' diye sordu.*

Rasûlullah:

— *Ahlakı en iyi olan mümin! diye cevap verdi.*

O zat yine:

— *Ya Rasûlullah! Hangi mümin daha zekidir? diye sorunca:*

— *Ölümü en çok hatırlayıp ölümden sonrası için en iyi hazırlık yapanlar zeki adamlardır, buyurdu."* [1]

Ölümü çokça hatırlamak, kişiyi, ardı arkası kesilmeyen uzun emellere mahkum olmaktan kurtaracak ve şeytanın da süslemesiyle kalplerde yeşerip kuvvetlenen dünya sevgisinin helak edici noktaya ulaşmasını engelleyecektir. Oruç, şeytanın ve nefsin tazyikleri karşısında mümin için nasıl manevi bir kalkan ise, ölümü hatırlamak da uzun emel, mal, mülk, kadın, çocuk ve sayılamayacak kadar çok olan dünya hayatıyla ilgili sevgi ve lezzetlerin kalbi tümden ifsad etmesine karşı bir kalkandır. Ölümü çokça hatırlamak kalbin inceliğini arttırır. Sosyal ilişkilerde şahit olunan ya da bizzat taraf olunan birçok anlaşmazlık tıpkı suyun buharlaşması gibi ağırlığını ve önemini kaybeder. Zira ölüm ve sonrasında karşılaşılacak hâller düşünüldüğünde insanlar arasındaki dünyevî anlaşmazlıklar daha önce tahmin bile edilemeyecek ölçüde anlamsızlaşır. Bundan dolayıdır ki Rasûlullah *(sav)* şöyle buyurmuştur:

"Zevkleri bıçak gibi keseni (ölümü) çok hatırlayın!" [2]

İnsanın çevresinde ölümü hatırlatan o kadar çok şey var

1. İbni Mâce
2. Tirmizi, Nesai, İbni Mace.

ki, hadis-i şerifte belirtildiği üzere zeki insanlar yeryüzünde ölüm ile hayatın iç içeliğini her mevsimde her zaman müşahade edebilmektedirler.

Mesela; kupkuru topraktan ve ağaçlardan, yemyeşil bitkiler, yapraklar, meyveler ve rengârenk çiçeklerin çıkması insan için ölümü ve ölümden sonraki dirilişi hatırlatan mükemmel tablolardır. Dileyenler için ölümü hatırlama ve tefekkür vesileleri oldukça fazladır.

Allah *(cc)* şöyle buyurmaktadır:

"De ki: 'Sizin kendisinden kaçtığınız ölüm, muhakkak sizi bulacaktır. Sonra da görüleni ve görülmeyeni bilen Allah'a döndürüleceksiniz de O size bütün yaptıklarınızı haber verecektir.' " [1]

İnsan tabiatı ölümden hoşlanmaz. Hoşlanılmayan şeyden kaçmaya çalışma arzusu fıtrî bir duygudur. Bu duygu, ölümü çokça hatırlamakla, ölümden sonraki hayata dair ciddi bir hazırlık yapmakla ve yüce Allah'a ihlas ve ihsan üzere kullukta bulunmakla mümin için hayırlara yöneltici bir motivasyon vesilesine dönüştürülebilir.

Kişi ölümü ve ölüm sonrası hayatı tefekkürden uzaklaştığında kalbi, dünya hayatına dair uzun emellerin peşine takılıverir. Bunun ise sonu yoktur. Bu durumun kişiye pişmanlıktan başka bir şey kazandırmayacağı da açıktır.

Rasûlullah *(sav)* bazı konuların daha iyi anlaşılması için değişik yöntemler kullanmıştır. Bu konuyla ilgili zikredeceğimiz ve Ebu Said el-Hudrî'nin rivayet ettiği hadiste

"Nebi yere bir çubuk diker. Sonra bunun yanına ikinci

1. 62/Cuma, 8

bir çubuk, biraz ilerisine de üçüncü bir çubuk diker. Daha sonra ashabına dönerek:

— Bunun ne demek olduğunu biliyor musunuz? diye sorar.

Ashab:

— Allah ve Rasûlü daha iyi bilir, dediler.

Rasûlullah ashaba bu durumu şöyle açıkladı:

— Bu birinci çubuk insan, ikincisi onun eceli, üçüncüsü de istek ve arzularıdır. İnsan kuruntular peşinde koşup dururken ecel önünü keser ve onu alıp götürür." [1]

1. İmam Ahmed

KABİRLERİ ZİYARET ETMEK

Metin

ومنها: زيارة القبور والتفكر في حال أهلها ومصيرهم! وقد سبق قول أحمد للذي سأله ما يُرقُّ قلبي؟ قال: ادخل المقبرة!

وقد ثبت في صحيح مسلم: عن أبي هريرة، عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: (زُوروا القبور فإنها تُذكِّر الموت).

وعن بُريدة، أنَّ النبي صلى الله عليه وسلم قال: (كنت نهيتكم عن زيارة القبور فزوروها، فإنَّها تذكر الآخرة) رواه أحمد، والترمذي وصححه.

وعن أنس، أن النبي صلى الله عليه وسلم قال: (كنت قد نهيتكم عن زيارة القبور، ثم بدا لي أنَّه تُرقُّ القلب، وتُدمع العين، وتُذكر الآخرة، فزوروها ولا تقولوا هُجرا) رواه الإمام أحمد، وابن أبي الدنيا.

Kabirleri ziyaret etmek, kabir ehlinin hâlini ve akibetini tefekkür etmek kalp katılığını gideren unsurlardandır. İmam Ahmed (r.h), kendisine 'Kalbimi inceltecek şey nedir?' diye soran adama 'Kabirleri ziyaret et!' diye cevap verdi.

Müslim'in sahihinde Ebu Hureyre'nin (r.a) rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sav) şöyle buyurdu:

"Kabirleri ziyaret edin, muhakkak ki o size ahireti hatırlatır."

Bureyde'den naklolunduğuna göre Rasûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Kabirleri ziyaret etmekten sizi nehyetmiştim, artık ziyaret edebilirsiniz. Çünkü o size ahireti hatırlatır."

Bu hadisi Ahmed ve Tirmizi sahih olarak rivayet etmiştir.

Enes'in rivayetine göre Rasûlullah (sav) dedi ki:

"Ben sizi kabir ziyaretinden men ediyordum. Sonra onun kalbi inceltti̇ği (benim için) açığa çıktı. O gözü yaşartır, ahireti hatırlatır. kabirleri ziyaret ediniz. Oraları (ziyareti) terk etmeyiniz."

Bu hadisi Ahmed ve İbni Ebi'd Dunya rivayet etti.

وذكر ابنُ أبي الدنيا: عن محمد بن صالح التمار قال: كان صفوان بن سليم يأتي البقيع في الأيام فيمر بي، فاتبعته ذات يوم؛ وقلت: والله. لا انظرنَّ ما يصنع! قال: فقنَّع رأسه وجلس إلى قبر منها، فلم يزل يبكي حتى رحمته. قال: ظننتُ أنه قبر بعض أهله! قال: فمرَّ بي مرة أخرى، فاتبعته فقعد إلى جنب قبرٍ غيره، ففعل مثل ذلك. فذكرتُ ذلك لمحمد بن المنكدر وقلت: إنّما ظننتُ أنه قبر بعض أهل. فقال محمد: كلهم أهل وإخوانه! إنَّما هو رجل يُحَّرك قلبه بذكر الأموات كلَّما عرضت لهو قسوة. قال: ثم جعل محمد بن

المنكدر بعد يمّر بي فيأتي البقيع، فسلَّمتُ عليه ذات يوم، فقال: ما نفعتك موعظة صفوان؟ قال: فظننت أنه انتفع بما ألقيتُ إليه منها.

İbni Ebi'd-Dunya, Muhammed bin Salih et-Timar'dan nakletti. O dedi ki: 'Safvan bin Suleym bazı günlerde bana uğrar sonra da mezarlığa giderdi. Bir gün onu izledim. Kendi kendime dedim ki 'Allah'a yemin olsun ki onun ne yaptığına bakacağım. Başını önüne eğdi ve bir kabrin yanında oturdu. O kadar çok ağladı ki ona acıdım. Başında durup ağladığı kabrin akrabalarından birisine ait olduğunu zannettim.

Başka bir gün tekrar benim yanımdan geçerek kabir ziyaretine gitti. Ben de onu izledim. Başka bir kabrin başında durup oturdu. Öncekinde olduğu gibi yine başını önüne eğip ağladı. Bu durumu Muhammed bin Munkedir'e anlattım. Ona 'Başında bekleyip ağladığı kabrin akrabalarından birisine ait olduğunu zannettim' dedim. Muhammed bin Munkedir dedi ki: 'Oradaki kabirlerin hepsi onun ehlidir ve kardeşleridir. Muhakkak ki o öyle bir adamdır ki ölüleri(n hâlini) hatırlayarak kalbi harekete geçiyor. Kalbine kötülük ve katılık arzolunduğunda ölüleri hatırlayarak kalbinin katılığını gideriyor.

Baktım ki bu konuşmadan sonra Muhammed bin Munkedir de kabirlere uğruyor. Bir gün ona selam verdim. Bana 'Safvan'ın öğüdü sana fayda vermedi mi?' dedi.

Öyle zannediyorum ki Muhammed bin Munkedir de (Safvan ile ilgili olarak kendisine anlattıklarımdan) faydalanmış idi.'

وذكر أيضاً: أنَّ عجوزاً متَعبِّدة من عبدالقيس كانت تُكثر إتيان القبور، فعُوتبت في ذلك. فقالت: إنَّ القلب القاسي إذا جفا لم يليِّنه إلا رسول البِلى، وأنّي لآتي القبور وكأني انظر إليه وقد خرجوا من بين أطباقها، وكأني انظر

إلى تلك الوجوه المتعفِّره، وإلى تلك الأجسام المتغيِّرة، وإلى تلك الأكفان الدنسة!، ما أنكل مرارة الأنفس، وأشد تلفة الأبدان.

İbni Ebi'd-Dünya dedi ki: Abdulkaysoğullarından yaşlı ve (çokça ibadet eden) abide kadın sık sık kabir ziyareti yapardı. Bundan dolayı da sürekli kınanırdı.

(Kadın) Dedi ki: Kalp katılığından eskimenin/çürümenin eseri (görüntüsü) dışında hiçbir şey onu yumuşatamaz. (Kabir ziyareti yapmak için) Mezarlıklara gidiyorum. Onların (ölülerin) kabirlerinden çıkarılacakları ânı, toprağa bulanmış yüzlerini gördüğümü, değişip bozulan cesetler ile kötü (kokan) ve kirli kefenlere baktığımı düşünüyorum. Nefislerin o acısı ne kadar kötü, bedenlerin telef olması ne kadar da şiddetlidir.'

وقال زياد النميري: ما اشتقت إلى البكاء إلا مررت عليه. قال له رجل: وكيف ذلك؟ قال: إذا أردتُ ذلك خرجت إلى المقابر فجلست إلى بعض تلك القبور، ثم فكَّرتُ فيما صاروا إليه من البِلى، وذكرت ما نحن فيه من المُهلة. قال: فعند ذلك تختفي أطواري.

Ziyad en-Numeyri: 'Her ne zaman ağlamak istediysem mutlaka kabirlere uğrarım' dedi. Bir adam 'Bu nasıl oluyor?' diye sordu. 'Ağlamak istediğimde kabristana gider, bazı kabirlerin yanında oturur ve (bedenlerinin) nasıl çürüdüğünü tefekkür ederim. Sonra bize verilen ve içimizde bulunduğumuz mühleti hatırlarım. Bu hatırlamamla (kalbimin katı olduğu) hâllerim kaybolur.'

وقلتُ والله الموفِّق:

أفي دار الخراب تظل تبني * وتعمر ما لعمران خُلقتا**

وما تركت لك الأيام عذراً * لقد وعظتك لكن ما تعظتا**

تُنـادي للـرحيـل بكل حين *** وتُعلن إنـّمَا المقصـودُ أنتا

وتُسمعـك النـداءَ وأنت لاهٍ *** عن الداعي كـأنَّك ما سمعتا

وتعلم أنَّه سـفـرٌ بـعيـد *** وعـن إعـداد زادٍ قد غفلتا

تنـام وطالـب الأيـام ساعٍ *** وراءك لا يـنام فكيـف نمتا

معائب هـذه الـدنيـا كثير *** وأنـت علـى محبّتـها طُبعتا

يضيع العمرُ في لعـبٍ ولهو *** ولو أُعطيت عقلاً ما لعـبتـا

فما بعد الممات سـوى جحيم *** لعـاص أو نـعيم إنْ أطعتـا

ولست بآملِ باطلٍ رداً لدنيا *** فتعـملُ صـالحاً فيما تركتـا

وأوَّلُ من ألوم اليوم نفسـي *** فقد فعلتْ نظائـرَ مـا فعلتـا

أيا نفسي أخوضاً في المعاصي *** وبعد الأربعين وفيت ستـا

وأرجـو أنْ يطول العمرُ حتى *** أرى زاد الـرحيـل وقد تأتّى

أيا غُصن الشباب تميل زهواً *** كأنك قد مضى زمـن وشبتا

علمتَ فدع سبيلَ الجهل واحذر *** وصحح قد علمتَ وما عملتا

ويا من يجمع الأموال قـل لي *** أيمنعك الرّدى ما قد جمعتـا

ويا من يبتغي أمـراً مطاعاً *** ليسمع نافـذاً مَن قـد أمـرتا

عجبت إلـى الولاية لا تُبالي *** أجرت علـى البرية أم عدلتا

ألا تـدري بـأنك يوم صارت *** إليك بغـير سكـين ذُبـحتـا

وليس يقوم فرحةُ (قد تولّـى) *** بترحة يوم تسمع (قد عُزلتـا)

ولا تُهمل فإن الوقت يسري *** فإنْ لم تغتنمه فقـد أضعتـا

ترى الأيام تُبلي كـل غُصن * وتطوي مِن سرورك ما نشرتا**

وتعلـم إمّـا الدنيـا منـام * فأحلـى ما تكون إذا انتبهتا**

فكيف تصدّ عن تحصيل باق * وبـالفاني وزخرفـه شُغلـتا**

هـي الـدنيا إذا سرتك يوماً * تسوؤك ضعف ما فيها سُررت**

تغرّك كـالسراب فأنت تسري * إليه وليـس تشعر إن غُررتا**

وأشهد كـمْ أبادت من حبيب * كـأنك آمن ممـا شهـدتـا**

وتـدفنهم وتـرجع ذا سُرور * بما قـد نلت من إرث وحرثا**

وتنساهـم وأنت غداً ستفنى * كـأنك مـا خُلقت ولا وجدتا**

تُحِّـدث عنهم وتقـول: كانوا * نعم كـانوا كمـا والله كنتـا**

حديثك هـم وأنت غداً حديثٌ * لغيرهم فـأحسن ما استطعتا**

يعود المرء بعد الموت ذكراً * فكن حسن الحديث إذا ذُكرتا**

سـل الأيام عـن عم وخال * وما لك والسؤال وقد علمتا**

ألست تـرى ديـارهم خلاءً * فقد أنـكرت منها ما عرفتا**

Harap yurdunu bina etmeye devam mı ediyorsun?

Onu bina etmek için yaratılmadığın hâlde sen onu imar ediyorsun

Günler sana bir özür bırakmadı

Günler sana öğüt verdi ancak, sen öğüt almadın.

Geçen günler yolculuk için her an seni çağırıyor.

Çağrılan kişinin sen olduğunu ilan ediyor.

Sana nidayı işittiriyor, fakat sen gaflet içerisindesin

Seni çağıranı hiç işitmemiş gibisin

Biliyorsun ki o uzun bir yolculuktur.

Fakat sen azık hazırlamaktan gafil kaldın

Günlerin talep edicisi koştururken sen uyuyorsun

Arkandan koşturuyor ve uyumuyor o. Peki sen nasıl uyuyorsun?

Bu dünyanın ayıpları çok fazladır.

Sen o ayıpların üzerinde mühürlenmişsin

Senin ömrün eğlence ve oyun içerisinde geçiyor.

Şayet aklın olsaydı, oyun oynamazdın

Ölümden sonra cehennemden başka bir şey yoktur.

İsyan eden adam için... Veyahut da itaat eden için de nimet...

Dünyaya döndürülmek istediğinde batılı isteyen sen değil misin?

Terk edildiğin dünyada salih amel işlemek için

İlk olarak kınadığım kendi nefsimdir

Çünkü senin yaptığının aynısını o da yapıyor.

Ey nefsim masiyetlere mi dalıyorsun?

Kırk altı yaşında olmana rağmen

Ömrümün uzamasını umuyorum ta ki

Yolculuğumun azığı hasıl olsun

Ey dallanıp budaklanan gençlik, sen kibre meylediyorsun

Zaman geçtikçe gençleşiyormuşsun gibi

Bu anlattıklarımı sen de biliyorsun, öyleyse bu cehalet yolunu terk et

Kendini ıslah et, çünkü sen yaptıklarının farkındasın
Ey mal toplayan kişi, söyle bana
Topladığın mallar seni ölümden men edecek mi?
Her söylediğinin dinlenilmesini uman kişi
Kendisine emredilenleri işitsin ve uygulasın
Sen saltanata doğru koşuyorsun ve umursamıyorsun
Adil veya zalim olduğunu
Bilmiyorsun ki sana saltanatın verildiği gün
Bıçaksız bir şekilde kesildiğini
Sevinç olmaz o sözü işittiğin zaman
Hüzünle bir gün o işten ayrıldığını söyleyecekler
İhmal etme çünkü vakit akıp gidiyor.
Eğer ondan istifade etmezsen onu zayi etmiş olursun
Günlerin her kuvveti eskittiğini görüyorsun
Sevinçle yaydıklarını gizlediğini
Biliyorsun ki dünya hayatı bir uyku gibidir
En tatlı anı da uyandığın andır
Nasıl ki ebedi olanı elde etmekten alıkonuluyorsan
ve onun süsü olan fani işlerle meşgul oluyorsun
O dünyadır. Seni bir gün sevindirse
Sonrasında seni kat kat üzüntüye boğuyor
Kendisine koştuğun bir serap gibi seni aldatır
Ve sen aldandığının da farkında değilsin
Şahidim ben ne kadar sevgili şeyleri götürdüğüne
Sen bu gördüklerine rağmen eman içinde gibisin

Onları götürüp gömmene rağmen sevinçle dönüyorsun

Elde ettiğin miras ve topraktan dolayı

Onları unuttun fakat sen de bu hâle düşeceksin

Hiç yaratılmamış ve vücuda gelmemiş gibi

Onlardan konuşurken '…idiler' diyorsun

Evet, onlar '…idiler' senin de olduğun gibi

Ölenlerden 'onlar' diye konuşuyorsun, bil ki senin için de böyle konuşulacak

Öyle olmamak için gücünün yettiği kadar amellerini güzelleştir

Kişi öldükten sonra sadece anıları geri döner

Zikredildiğin zaman hakkında güzel konuşulan bir insan ol

Günlere amcandan ve dayından sor bakalım

Sormana ne gerek var ki, zaten akıbetlerini biliyorsun

Onların yaşadığı diyarların bomboş olduğunu görmüyor musun?

Fakat sen ondan bildiklerini de tanımıyorsun

Açıklama

Hadislerden de anlaşıldığı üzere İslam'ın ilk dönemlerinde Müslümanlar kabir ziyaretinden nehyedilmişlerdi.

Bunun nehyedilmiş olmasının bazı hikmetleri vardı kuşkusuz.

O hikmetlerden bir tanesi de kabirdeki bazı ölülerden medet ummak, onlardan şifa istemek gibi amellerin kökünün tamamen kazınmasının hedeflenmesiydi. Kabir ziyaretinin geçici olarak yasaklanmış olması seddû zeria kabilinden bir tedbir olarak uygulanmıştı.

Günümüzdeki kabir ziyaretlerini, Müslümanların, bidatçıların ve müşriklerin kabir ziyareti olarak üç kısma ayırabiliriz.

Müslüman kabirleri ziyaret edildiğinde oradaki ölüler için dua edilmesi, onlara rahmet okunması ve onlar için istiğfar dilenmesi sünnete uygun bir ziyaret âdâbıdır.

Bidatçilerin yaptığı ise, kabirleri meshetmek ve kabrin üzerindeki taşlara çaputlar örtmek, kabrin etrafını tavaf etmek ve *'orada daha makbul olur(!)'* diye kabrin yanında durup dua etmektir. Bunlar çok kötü ve çirkin bidatlerdendir. Kesinlikle haramdır ve bunu yapanların bu tür çirkin bidatlerden kaçınması vaciptir.

Müşriklerin kabir şirkleri ise sayılamayacak kadar çoktur. Müşrikler, kabirdeki ölüyü vasıta kılarak yüce Allah'a dua ederler. Kabir başında yahut başka yer ve zamanlarda salih olduklarına inandıkları ölülerden yardım talebinde bulunurlar ve birçoğu da bu ölülere adeta ihtiyaç listesi takdim ederler. Her nerede bulunuyorlarsa bulunsunlar, ölmüş salih zatların kendilerini işittiklerine inanırlar. Ölmüş olan bu insanların kainatta tasarrufta bulunduklarına ve kendilerine fayda ya da zarar verebilecekleri gibi bir inanca sahiptirler.

Burada kabir ziyareti hususunda İslam'ın ortaya koyduğu hassasiyetler gözönünde bulundurulduğunda müşriklerin mezarı, yahut aralarında müşriklerin mezarlarının da bulunduğu kabristan ziyaretleri caiz midir, diye bir soru akla gelebilir. Buna şöyle cevap vermemiz mümkündür.

Müşriklerin olduğu kabristanı ziyaret etmek asıl olarak yasaklanmış değildir. Zira Rasûlullah *(sav)* müşrik olarak öldüğünü bildirdiği annesinin kabrini ziyaret etmiş, hüzünlenmiş ve gözyaşı dökmüştür.

Ebu Hureyre *(r.a)* anlatıyor:

'Rasûlullah (sav), bir gün annesinin kabrini ziyaret ettiği sırada ağladı. Etrafındakiler de ağladı, sonra şöyle buyurdu: "...Rabbimden, annem hakkında istiğfarda bulunmak için izin istedim, izin verilmedi. Annemin mezarını ziyaret etmek için izin istedim. Allah (cc) bana izin verdi..." [1]

Kabir ziyareti esasen ölümü ve ahireti hatırlatmalıdır. Maddi refah düzeyi yüksek bazı toplumlarda bu refah düzeyinin mezarlıklara kadar yansıtıldığı görülmektedir. Büyük kent mezarlıklarında bidat ve şirk karışımı anıtsal mimari şeklinde yapılmış bir çok mezar bulunmaktadır. Mezarlar yükseltilmekte, mermerlerle çevrilip süslenerek çiçeklendirilmektedir. Öyle ki bazı mezarlıklar da adetâ gezi parkı gibi peyzaj çalışmaları yapılmaktadır. Dünyanın faniliğini uhrevî hayatın gerçekliğini hatırlatması gereken mezarlıklar tam tersi bir işlev görmeye başlamıştır. O yüzden ziyaretçi, kabristanın bu hâline rağmen ahireti hatırlayabiliyorsa kabir ziyareti yapmasında bir sakınca yoktur. Aksi hâlde mezarlıkların kalbi yumuşatma işlevi görmesi mümkün olmayacaktır.

Bildikleri ile Amel Kişiye Bilmediklerinin Kapısını Açar

Merhum müellifin Muhammed bin Salih et-Timar'dan naklettiği kıssadan selefimizin bildikleriyle ve öğrendikleriyle amel etme konusunda ne kadar gayretli ve azimli oldukları anlaşılmaktadır. Selef-i salihin başta olmak üzere alimleri dinde azimli ve sebatkar kılan özelliklerden bir tanesi de budur. Onlarda şöyle bir kanaat vardı: *'Eğer bildiklerinizle amel ederseniz, Allah sizlere bilmediklerinizi öğretir.'*

Az da olsa tahsil ettiği ilim eğer ilim talebesini diğer sıradan insanlardan salih ameller ve selim kalp sahibi olmak

1. Müslim, İmam Ahmed, Ebu Davud, Nesai, İbni Mace.

konusunda ayırmıyorsa öğrendiği o ilim kendisi için vebaldir.

İman ve takva ile birlikte ilim sahibi olan bir mümin, insanlar arasında Allah'a karşı en haşyet duyan kişidir. Allah *(cc)* şöyle buyurmaktadır:

"...Kulları içinden ancak âlimler Allah'tan (gereğince) korkar..." [1]

İlim ve amel, takva zemininde buluştuklarında Müminin hem dünyası hem de ahireti için büyük hayırların kapısını açar. Nefsin terbiye ve tezkiyesi ile kalbin katılıktan korunması bu vesileyle daha kolay olacaktır. Kişi yeni öğrendiği, özellikle de ahireti için faydalı olacak ilimle amel etmeye başladığında kendisi için hikmetin ve bilmediği ilim kapılarının açılmaya başladığını görecektir.

Allah *(cc)* şöyle buyurmaktadır:

"Ey iman edenler! Eğer Allah'tan korkarsanız O, size iyi ile kötüyü ayırdedecek bir anlayış verir, suçlarınızı örter ve sizi bağışlar. Çünkü Allah büyük lütuf sahibidir." [2]

İnsan Neyi Düşünürse Hayatını da Ona Göre Şekillendirir

'Kişi nasıl yaşarsa o hâl üzere ölür ve nasıl öldüyse o şekilde diriltilir' hakikati ile beraber ölümden sonraki diriliş ve o sırada yaşanacak dehşetin hayal edilmesi insan psikolojisi üzerinde müthiş bir tesir bırakır. Bu tefekkürün kabir ziyareti sırasında yapılıyor olması kalp üzerindeki etkisini daha da artırır. Zira kabir ziyareti anında kişinin önünde ve çevresinde yüzlerce mezar vardır. Bu görsellik mezar ziyareti yapan mümin kimseyi bir an için mezardaki ölüyle

1. 35/Fatır, 28
2. 8/Enfal, 29

yer değiştirmiş gibi bir hisse kaptırır. Tam da o anda dünyevî lezzetler acılaşmaya başlar. Ölüm ânından itibaren kendisi için faydalı olacak tek sermayenin sahih tevhid akidesi ve takva üzere yapmış olduğu salih ameller olduğu hakikatini daha kuvvetli bir şekilde hisseder. Bu duygu tüm benliğini sarar ve dünyevî olana dair bakış açısını şeriatın öngördüğü sınırlara çeker. Böylece nefis ve şeytanın baskısı zayıflamış olur. İradesi güçlenirken beraberinde kalbinin inceliği artar.

Rasûlullah *(sav)* ölümü, kabir hayatını, kıyamet dehşetini ve cennet ve cehennem ehlinin hâllerini tasvir ederken kendisini dinlemekte olan ashabın gözleri yaşarıyor ve yakini artıyordu.

Bu konuyla ilgili olarak seleften birçok nakil yapılmıştır. Burada bir tanesine yer vereceğiz.

İbrahim et-Teymi şöyle söylemiştir: *'Kendimi önce cehennem ehlinden biriymiş gibi tasavvur ederim. (Hayalen) Onun azabından tadar, zakkumundan yer, kanlı irininden içer ve zincirlerine vurulmuş olarak görürüm. Sonra da cenneti düşünürüm. Kendimi cennet nimetlerinin arasında hurilerle beraber ve cennetin (zemininden akan) nehirlerinin yanındaymışım gibi hayal ederim. Ve nefsime dönüp sorarım: 'Ey nefis, bunlardan hangisini istersin?' Nefis de (hoşuna giden) cenneti arzular. O zaman şöyle derim: 'Öyleyse temennide bulunacağına kalk ve istediğin o cennet için amelde bulun!' '*

HELAK EDİLMİŞ KAVİMLERİN YURTLARINI ZİYARET ETMEK

Metin

ومنها: النظرُ في ديار الهالكين، والاعتبار بمنازل الغابرين.

روى ابن أبي الدنيا في كتاب التفكر والاعتبار بإسناده: عن عمر بن سُليم الباهلي، عن أبي الوليد أنه قال: كان ابن عمر إذا أراد أنْ يتعاهد قلبه؛ يأتي الخَربة فيقف على بابها، فيُنادي بصوت حزين فيقول: أين أهلك؟ ثم يرجع إلى نفسه فيقول: كلُّ شيء هالكٌ إلا وجهه!.

وروى في كتاب القبور بإسناده: عن محمد بن قدامة قال: كان الرَّبيع بن خُثَيم إذا وجد مِن قلبه قسوةً يأتي منزل صديق له قد مات؛ في الليل فيُنادي: يا فلان بن فلان، يا فلان بن فلان. ثم يقول: ليت شِعري! ما فعلتَ وما فُعل بك؟ ثم يبكي حتى تسيل دموعه، فيعرف ذلك فيه إلى مثلها

Helak olmuş kavimlerin diyarına ve göçüp gitmiş insanların yurtlarına ibret almak maksadıyla bakmak da kalbi yumuşatan unsurlardandır. İbni ebi'd Dünya 'Tefekkür ve İ'tibar' isimli kitabında senediyle beraber Ömer bin Suleym el-Bahili'den, o da Ebi Velid'den şöyle nakletmiş-

tir: 'İbni Ömer, kalbini kontrol etmek istediğinde harap olmuş yerlere gelir, kapıda durur ve hüzünlü bir şekilde 'Acaba benim helakım (ölümüm) nerede olacak' derdi. Sonra nefsine hitaben şunu söylerdi: 'Allah'ın dışında her şey bir gün helak olacaktır.'

'Kubûr' kitabında senediyle beraber Muhammed bin Kudame'nin şöyle dediği aktarılır. 'Rebi' bin Huseyn, kalbinde bir katılık bulduğu zaman geceleyin ölen arkadaşının (taziye) evine gelerek 'Ey falan oğlu filan! (Ölümünle beraber) Senin ne yaptığını ve sana neler yapıldığını keşke bir bilseydim!' diye nida eder ve gözlerinden yaşlar boşanır, ağlardı. Bu durum onda sürekli olarak tekrar eden bir şey idi.'

Açıklama

Kur'an-ı Kerim'de geçmiş kavimlerin ve özellikle de helak edilmiş olanların akibetlerini sonradan gelen nesillere birer ibret tablosu olarak sunan birçok ayet-i kerime bulunmaktadır. Nuh kavmi, Firavun ve askerleri, Ad kavmi, Semud kavmi, Medyen halkı, Ress kavmi, Tubba kavmi, Lut kavmi ve daha başkaları... Helak edilen kavimlerden geriye, akıl sahipleri için ibretli kıssalar ve o kavimlerden bazılarının ürkütücü arkeolojik kalıntıları kaldı.

Helak edilen kavimlerin durumlarını ve helak sebeplerini sonraki nesillere ibret olması için konu edinen ayetlerden iki tanesini zikredeceğiz.

"Bizim, onlardan önce nice nesilleri helak etmiş olmamız kendilerini yola getirmedi mi? Halbuki onların yurtlarında gezip dolaşırlar. Bunda elbette ki akıl sahipleri için birçok ibretler vardır." [1]

1. 20/Taha, 128

"De ki: 'Yeryüzünde gezin ve mücrimlerin akibeti nice oldu, görün.' " [1]

Allah'a karşı isyanın, şirkin, küfrün ve ağır cürümlerde ısrar etmenin neticesi olarak helak edilen kavimlerin durumları, geriden gelen nesiller için adeta uzun bir yol üzerinde bulunan ve istikametten sapmalarına mani olan yön levhaları gibidir. Yolda karşılaşılabilecek tehlikeleri gösterip onları sakındıran yön levhaları...

Doğru istikametten sapılması ve bu sapmada ısrar edilmesi hâlinde karşılaşılması kaçınılmaz akibet tablolarıdır, bu helak kıssaları.

Helak edilen kavimlerin bu durumu sonraki nesiller için ibret tabloları olmalı iken uzun yıllardır bu tür beldeler birer kazanç ve keyif vasıtasına dönüştürülmüştür. Mesela; Firavunların yaptığı piramitleri ziyaret etmek için dünyanın dört bir yanından insanlar Mısır'a akın etmektedir. Oysa o piramitlerin bu şekilde yükseltilebilmesi ancak on binlerce mazlum insanın köleleştirilmesi ile mümkün olmuştur. Piramitler o dönemki firavunların tuğyanlarının ve zulümlerinin birer alameti olarak günümüze kadar ulaşmıştır. Nihayet Firavun saltanatı ve ihtişamlı ordusuyla helak edildi. İnsanların dünya ve ahiretleri için ibret alıp hâllerini düzeltmelerine vesile olması gereken bu vb. tarihi kalıntılar turizm vasıtası hâline getirilmiş olması derin bir gafletten başka bir şey değildir.

Geçmişte yaşamış ve Allah'a karşı isyanlarından ötürü helak edilmiş olan kavimlerin yurtlarına veya onlardan geriye kalanlara bakışımız İslam'ın öğrettiği gibi olmalıdır. Zira zalimlerden geriye kalan hatıra ve eserlerde felaket izleri ve tehlikeleri bulunur. Bu sebeple Allah'a karşı büyüklenen tağutlardan ve zalimlerden hayatta oldukları müddetçe sakınmak gerektiği gibi helaklerinden sonra da sakınılmalıdır.

---

1. 27/Neml, 69

Rasûlullah *(sav)*, İslam ordusunun başında Tebuk Gazvesi'ne giderken yol güzergahı üzerinde bulunan Hicr vadisinden geçmek zorunda kalmıştı. Rasûlullah *(sav)* başını da örterek o mıntıkadan süratle geçmiştir. Ashabına, orada bulunan kuyunun suyundan içmemelerini, abdest almamalarını ve hamur yoğurmamalarını emretmiştir.

Buhari ve Müslim'in naklettiğine göre o bölgeye yakın bir mıntıkada geceledikleriınde Rasûlullah *(sav)* ashabını şöyle talimatlandırmıştır:

"Herkes devesini sıkı bağlasın ve bulunduğu yerde otursun ve ayağa kalkmasın. (Çünkü) Bu gece pek şiddetli bir fırtına çıkacak."

Nitekim o gece çok şiddetli bir fırtına çıkmış, kasırgaya dönüşen fırtına, ashabtan abdest almak için ayağa kalkan birisini yere çarpmıştır. Bu esnada kaybolan devesini aramaya çıkan bir başkasını da kasırga, o civarda bulunan Tay dağına fırlatıp atmıştır.

Abdullah bin Ömer'in *(r.a)* rivayet ettiğine göre Rasûlullah *(sav)* Hicr mevkîine varır varmaz ashabına şöyle hitap etmiştir:

"Azaba uğratılmış olan şu (Semud) kavimin(in) yurduna ancak ağlayarak giriniz. Ağlayamıyorsanız girmeyin ki, onların başına gelen sizin de başınıza gelmesin." [1]

Modern toplumlar ise kibir ve şımarıklığın eseri olan şirk türlerine, helak olmuş tağutlarının mezarlarını anıtlaştırmayı da eklemişlerdir. Helak olmuş zalim tağutların yaklaşılması gereken mezarları, adeta bir tapınak hâline getirilmiştir.

1. Buhari, Müslim.

HELAL GIDA TÜKETMEK

Metin

ومنها: أكلُ الحلال، روى أبو نُعيم وغيره، من طريق عمر بن صالح الطرسوسي قال: ذهبتُ أنا ويحيى الجلاء – وكان يُقال إنّه من الأبدال – إلى أبي عبدالله أحمد بن حنبل فسألته – وكان إلى جنبه بوران وزُهير وهارون الجمال – فقلت: رحمك الله يا أبا عبدالله بما تلين القلوب؟ فنظر إلى أصحابه فغمزهم بعينه، ثم أطرق ثم رفع رأسه فقال: يا بني بأكل الحلال.

فمررتُ كما أنا إلى أبي نصر بشر بن الحارث فقلت له: يا أبا نصر بما تلين القلوب؟ فقال: ألا بذكر الله تطمئن القلوب. فقلتُ: فإني جئتُ من عند أبي عبدالله. قال: هيه! أي شيءٍ قال لك أبو عبدالله؟ قلت: قال: بأكل الحلال.

فقال جاء بالأصل، جاء بالأصل! فمررتُ إلى عبدالوهاب الوراق فقلتُ: يا أبا الحسن بما تلين القلوب؟ فقال: ألا بذكر الله تطمئن القلوب. قلت: فإن جئتُ من أبي عبدالله. فاحمرَّت وجنتاه من الفرح! فقال لي: أي شيءٍ

قال أبو عبدالله. قلت: قال: بأكل الحلال. فقال: جاءك بالجوهر، جاءك بالجوهر، الأصل كما قال، الأصل كما قال!

والحمد لله وحده.

Kalbin katılığını gideren unsurlardan bir tanesi de helal olan yiyeceklerden yemektir.

Ebu Nuaym ve başkalarının Ömer bin Salih et-Tarsusi'den naklettiğine göre o şöyle anlatmıştır: 'Yahya el-Cela ile beraber Ahmed bin Hanbel'e gidiyorduk. Onun (Ahmed bin Hanbel'in) yanında Buran, Zuheyr ve Harun el-Cemal vardı. Ona 'Allah sana rahmet etsin ey Ebu Abdullah. Kalpler ne ile yumuşar?' diye sordum. Arkadaşlarına bakıp onları gözleriyle yokladıktan sonra bir süre başını önüne eğdi. Sonra başını kaldırıp şöyle dedi: 'Kalpler helal yemekle yumuşar.'

Ebu Nasr Bişr bin Ebi Haris'e de uğradım. Ona da 'Ey Ebu Nasr, kalpleri ne ile yumuşar?' diye sordum. 'Kalpler Allah'ı zikretmekle mutmain olur.' diye cevapladı. Ona, Ebu Abdullah'ın yanından geldiğimi söyledim. Ebu Nasr: 'İyi, bu konuda Ebu Abdullah sana ne söyledi?' diye sordu. 'O (Ebu Abdullah) kalplerin helal yemek ile yumuşayacağını söyledi.' Ebu Nasr şöyle dedi: 'Doğru söylemiş. O asıl olanı ortaya koydu. O asıl olanı ortaya koydu.' Sonra Abdulvehhab el-Verrak'a gittim. Ona: 'Ey Eba Hasen! Kalpler ne ile yumuşar?' diye sordum. 'Kalpler Allah'ı zikretmekle mutmain olur.' dedi. Kendisine Ebu Abdullah'ın (Ahmed bin Hanbel'in) yanından geldiğimi söyleyince sevinçten yanakları al al oldu. Bana: 'Ebu Abdullah sana ne dedi?' diye sordu. 'Ebu Abdullah bana kalplerin helal yemek ile yumuşayacağını söyledi.' dedim. Bana dedi ki: '(Ebu Abdullah) Sana cevheri/özü getirmiştir. Asıl onun dediği

gibidir... Asıl onun dediği gibidir...'

Vahid olan Allah'a hamdolsun.

Açıklama

Kitabın başlarında kalbi katılaştıran unsurlardan çokça yemekten söz edilmiş idi. Çokça yiyecek-içecek tüketmenin kalbi katılaştırdığı, az yemenin ise adetâ şeytanın insana yönelik vesveselerinde hareket ve manevra kabiliyetini asgariye indirdiği hususunda bazı açıklamalarda bulunmuştuk.

Merhum müellif, kalbin katılığını gideren unsurlardan *'Helal yemek'* konusuyla risalesini de bitirmiş oldu.

Mümin, hem itikadı, hem ameli, hem ahlakı, hem de şahsiyeti itibariyle hoş ve temiz bir varlıktır. Öyle ki şu yeryüzünde yürüyen en şerefli varlık insan iken onlardan daha şereflisi de mümin olanlardır. Hoş ve temiz olan kişi her nerede olursa olsun ancak helal ve meşrû olana yatkın olur. Onda teskin olur ve ondan hoşnut olur. Helal, hoş ve temiz olanlardan yüz çevirip meşrû sınırları aşmak ise kalpte türlü türlü hastalıkların ortaya çıkmasına sebeptir.

Allah Rasûlü *(sav)* temiz ve helal olandan yemenin önemine işaret etmiştir:

"Allah güzeldir. Ancak güzel şeyleri kabul eder. Allah Peygamberlerine emrettiğini müminlere de emretti."

Peygamber Efendimiz *(sav):*

" 'Ey iman edenler, size kısmet ettiğimiz rızıkların en temiz olanlarından yiyin', ayeti kerimesini okuduktan sonra; uzun yolculuğa çıkmış, dağınık, üstü başı perişan ve 'Ya Rabbi Ya Rabbi' diye dua etmekte olan bir adamı zikrederek 'Onun yediği haram, içtiği haram, giydiği ha-

ram ve haram ile beslenmiş. Böyle bir kimsenin duası nasıl kabul olunur.' buyurmuştur." [1]

Haramdan kazanıp haramla beslenen bir kimsenin bu hâl üzere yapacağı dua Allah katında makbul olmaz. Zira helal kazanç ve helal ile beslenmek duanın kabulü için şarttır.

Yeryüzünde bulunan ve insanların istifadesi için elverişli kılınan her şeyde şu kaide geçerlidir: *'Eşyada aslolan mübahlıktır.'* Allah *(cc)* yeryüzünde bulunan ve faydalanılabilecek her şeyi insan için yaratmıştır. Bu sayısız nimetlerden yararlanılmasında aslolan ise helal olmasıdır. Naslarla belirlenmiş bazı haramlar dışında helalleri sınırlandıran başka bir şey yoktur. İslam'da esasen helal dairesi olabildiğince geniş tutulmuştur. İnsandan istenen ise, oldukça geniş olan bu helal dairesi ile yetinerek Allah'ın hudutlarını ihlal etmemesi ve fıtratını zorlamamasıdır.

Rızkını helal yollardan kazanması her Müslüman üzerine farzdır. Haramlardan sakınıp helal ile yetinen bir Müslüman böylelikle kalbine ağırlık veren ve ruhunu kuşatan yükten kurtulmuş olur.

Rızkını helal yollardan kazanıp yiyecek içecek tüketiminde de ölçülü olan Müslüman, tabiri caizse hem ruhen hem de bedenen sürekli bir sağlıklı hayat diyeti uyguluyormuş gibi olur. Böylelikle kalbini katılaştan, bedenini de türlü türlü hastalıklardan korur.

Hamdimiz de minnetimiz de ancak ve yalnız O'nadır.

---

1. Müslim

KALP KATILIĞININ ZARARLARI

بسم الله الرحمن الرحيم

KALP KATILIĞININ ZARARLARI

'Kalpler sürekli aynı hâl üzere kalır.' diye bir kaide yoktur. Katılaşan kalp insanın çabası ve Allah'ın (cc) yardımı ile yumuşayacağı gibi, selim olan bir kalp de kulun gafleti nedeniyle hastalık kapabilir. İnsan çabalarına rağmen kalbinde bir değişiklik hissetmeyince azmi kırılabilir. Ama asla pes etmemelidir. Çünkü bu durum -Allah muhafaza- kişiyi küfre kadar götürebilecek çok tehlikeli bir sapmadır. Bu sapma, kişinin Allah'ın rahmetinden ümit kesmesinin bir sonucudur. Halbuki günah ve masiyetlerin başlıca sebeplerinden olan kalp katılığı da dahil her türlü masiyetin tevbe ve istiğfarla Allah (cc) tarafından bağışlanacağına ve kalplerin ıslah olacağına dair ümitlerin daima korunması gerekir.

Allah (cc) şöyle buyurur:

"De ki: 'Kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.' " (39/Zümer, 53)

Allah'ın isim ve sıfatlarını bilen ve bunlara gereği gibi iman eden bir müminin bu şuuru daima canlı tutması hâlinde Allah'ın yardımıyla bu sapmadan korunması daha kolay olacaktır. Nitekim kalplerin katılığı kişinin hâline göre değişebilen geçici bir durumdur. Öyleyse kalp katılığından muzdarip olan bir kimse yukarıdaki ayette beyan buyrulduğu üzere her daim ümidvar olmalı ve sadece ümidvar olmakla yetinmeyerek samimi bir tevbe ile kalp yumuşaklığını elde etmelidir.